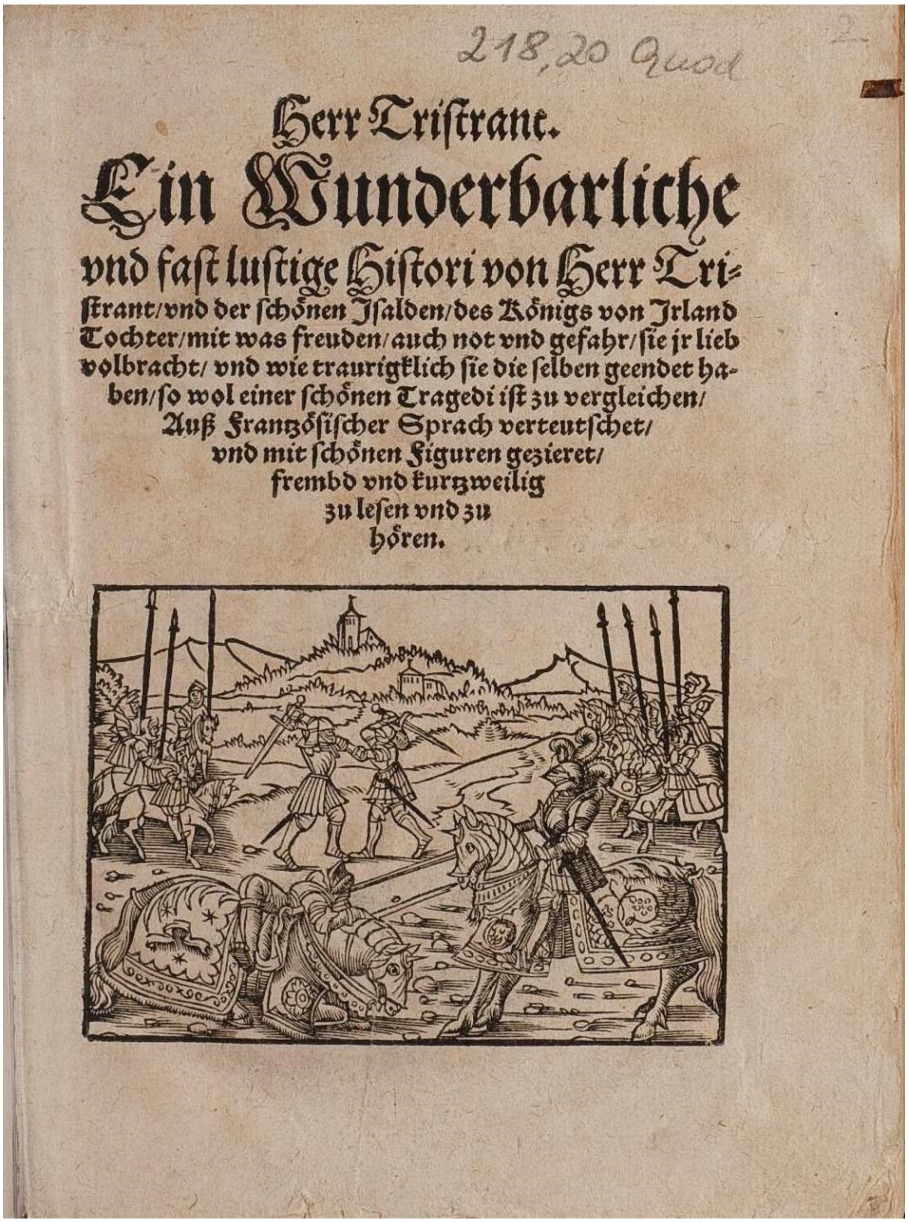
218,20 Quod 2

Herr Tristrant.
Ein Wunderbarliche
vnd fast lustige Histori von Herr Tri-
strant/vnd der schönen Jsalden/des Königs von Jrland
Tochter/mit was freuden/auch not vnd gefahr/sie jr lieb
volbracht/ vnd wie traurigklich sie die selben geendet ha-
ben/so wol einer schönen Tragedi ist zu vergleichen/
Auß Frantzösischer Sprach verteutschet/
vnd mit schönen Figuren gezieret/
frembd vnd kurtzweilig
zu lesen vnd zu
hören.

ANONYMUS

EIN WUNDERBARLICHE VND FAST LUSTIGE HISTORI VON HERR TRISTANT VND DER SCHŒNEN JSALDEN DES KŒNIGS VON JRLAND TOCHTER, MIT WAS FREUDEN, AUCH NOT VND GEFAHR, SIE JR LIEB VOLBRACHT, VND WIE TRAURIGKLICH SIE DIE SELBEN GEENDET HABEN, SO WOL EINER SCHŒNEN TRAGEDI IST ZU VERGLEICHEN, AUß FRANTZŒSISCHER SPRACH VERTEUTSCHET, VND MIT SCHŒNEN FIGUREN GEZIERET, FREMBD VND KURTZWEILIG ZU LESEN VND ZU HŒREN.

EEN WONDERBAARLIJKE EN ZEER AARDIGE GESCHIEDENIS OVER HEER TRISTAN EN DE SCHONE ISOLDE, DE DOCHTER VAN DE KONING VAN IERLAND; MET WELK EEN VREUGDE EN OOK NOOD EN GEVAAR ZIJ HAAR LIEFDE VOLBRACHT, EN HOE TREURIG ZIJ DIE BEËINDIGD HEBBEN EN DIE ZO GOED MET EEN SCHONE TRAGEDIE KAN WORDEN VERGELEKEN. UIT DE FRANSE TAAL VERTAALD NAAR HET DUITS, EN MET FRAAIE AFBEELDINGEN GESIERD, MERKWAARDIG EN LEUK OM TE LEZEN EN TE HOREN.

1 5 4 9

vertaling:

Ruud Muschter
∵

Groningen

muschter@home.nl

alle werken:
www.kb.nl
www.archive.org

14 november 2025

INHOUDSOPGAVE

Bronvermelding ... 6
Inleiding van de vertaler ... 6
Hoe koning Mark zijn zuster Blanchefleur huwde met koning Ribalin van Johnoys ... 7
Hoe Tristan op de zee geboren en bij zijn vader aan het hof opgevoed was ... 8
Hoe heer Tristan verlof verlangde van zijn vader om vreemde landen te bekijken ... 10
Hoe heer Tristan met zijn leger naar het Cornwallse land trok ... 11
Hoe Morhout van Ierland van koning Mark belasting vordert ... 13
Hoe heer Tristan tot ridder werd geslagen en vrijwillig met Morhout wilde vechten ... 15
Hoe heer Tristan naar het eiland trok om met Morhout te vechten en de strijd daar won ... 18
Hoe voor heer Tristan een huisje gebouwd werd, ver van de mensen. Ook hoe hij daarna wegvoer in een schip en hoe hij geholpen werd door de koning van Ierland ... 20
Hoe heer Tristan de koning van Ierland voedsel zendt en het land van honger bevrijdt ... 22
Hoe heer Tristan naar de vrouwe voer en hoe hij op reis geraakte ... 24
Hoe heer Tristan een groot serpent versloeg, reden waarom de koning hem zijn dochter gaf ... 26
Hoe de hofmeester van de koning zich erop beroemt dat hij het serpent heeft verslagen, en hoe heer Tristan hem te schande maakt ... 27
Hoe vrouwe Isolde heer Tristan bij een bron liggend vond en hoe het hem daarna verging ... 28
Hoe Isolde Tristan binnen een bad liet bereiden. Toen zij hem echter herkende, wilde zij hem aan haar vader verraden. Brangel verhinderde haar daarin ... 29
Hoe de koning heer Tristan beval om de schone Isolde naar zijn oom, koning Mark, in het Cornwallse land te brengen ... 32
Hoe heer Tristan de schone Isolde met zich mede voerde en hoe het hun op de zee verging ... 34
Hoe vrouwe Isolde zich zeer beklaagde vanwege de verzengende liefde ... 35
Hoe Isolde en heer Tristan tezamen kwamen en een deel der grote nood openbaarden en ontbonden werden ... 37
Hoe vrouwe Isolde Brangel vroeg om de eerste nacht bij de koning te liggen ... 39
Hoe koning Mark de bruid tegemoet reed, over haar hoogheid en hoe hij de eerste nacht bedrogen werd ... 41
Hoe de koningin haar getrouwe Brangel plande te doden, en toch geschiedde het niet ... 43
Hoe vrouwe Isolde zich wederom met Brangel verzoende ... 45
Hoe heer Tristan vijandelijk jegens de koningin verwijderd raakte ... 46
Hoe heer Tristan en de koningin 's nachts samenkwamen in de boomgaard ... 49
Hoe de koning en het dwergje in de linde zaten en de koningin en heer Tristan in de gaten hielden ... 51
Hoe de koning de koningin en Brangel zeer smeekte, dat zij heer Tristan wederom aan het hof brachten ... 52
Hoe heer Tristan andermaal verraden en bij de koningin in de kamer gevangen werd ... 54
Hoe heer Tristan en de koningin ter dood veroordeeld werden ... 56
Hoe heer Tristan naar buiten werd gevoerd, opdat men hem zou terechtstellen, en hij in een kapel verlangde te gaan om God zijn zonden te klagen ... 57
Hoe heer Tristan de kapel werd binnengelaten en ontsnapte, doch zonder de koningin niet wilde vertrekken ... 59
Hoe de koning aan een melaatse man de koningin gaf. Die moest haar naar zijn metgezellen naar huis voeren om haar te doden ... 61
Hoe heer Tristan aan de melaatse hertog de koningin benam en met haar ontkwam ... 62
Hoe de koning op een dag met zijn jager het woud in reed en Tristan en de koningin bij elkander aantrof ... 65
Hoe heer Tristan bij de priester Ugrym, de biechtvader van koning Mark, kwam om daar boete te ontvangen ... 67
Hoe heer Tristan de koning de vrouwe terugbracht en hij weg reed ... 69
Hoe heer Tristan in Brittannië kwam aan het hof van koning Arthur en hoe het hem daar verging ... 71
Hoe heer Tristan met koning Arthur op jacht reed en hoe het hem 's nacht verging ... 73
Hoe heer Tristan van het hof van koning Arthur afscheid nam en daarna in het land Careches kwam 76
Hoe heer Tristan bij koning Haubalin in Careches kwam en met graaf Riolin een gevecht hield ... 77

Hoe heer Tristan met graaf Riolin vocht en hem overwon en gevangennam 79
Hoe heer Tristan met het volk van de koning te velde trok en hoe hij de vijand met geweld neersloeg en bedwong 81
Hoe de koning bezorgd was, dat heer Tristan van hem vertrok en hem zijn dochter gaf 83
Hoe de koningin met het hondje bij de doorn kwam waarin heer Tristan en Caynis waren 87
Hoe de koningin bij de doorn kwam en heer Tristan te verstaan gaf waar hij bij haar moest komen ... 89
Hoe heer Tristan de koningin niet ten dienste was, waarom zij daarna zeer vertoornd werd 92
Hoe heer Tristan bij de koningin kwam in de gedaante van een melaatse en hoe het hem verging 94
Hoe de koningin heer Tristan om achting liet vragen en hoe zij die van hem verkreeg 95
Hoe Pyloys bij heer Tristan in Careches kwam en de koningin wederom bij hem achting verwierf 96
Hoe heer Tristan bij de koningin kwam en hoe het hem daarna verging 98
Hoe de koningin bij de doorn kwam en heer Tristan te verstaan gaf, waar hij bij haar moest komen .. 99
Hoe heer Caynis met de koningin Gardeloye tot vriendschap kwam en hoe het hem verging 102
Hoe heer Tristan de boodschap bereikte, dat zijn vader dood was en dat hij naar huis moest gaan om het land in bezit te nemen 104
Hoe Auctrat wederom heer Tristan najoeg en hoe hij ontkwam 105
Hoe heer Tristan naar Johnoys trok en hoe graaf Riolin ondertussen het land Careches verdierf en verwoestte 108
Hoe heer Tristan zich in een nar veranderde en bij de koningin kwam 110
Hoe heer Tristan bij koningin Gardeloye kwam, waarom hij gedood werd 112
Hoe heer Caynis gedood werd en heer Tristan tot op de dood verwond 114
Hoe de koningin ijlings naar Careches voer, doch voordat zij daar aankwam, was heer Tristan reeds dood 116
Hoe de schone koningin Isolde bij heer Tristan stierf en beiden in een zerk werden gelegd 118
Hoe aan koning Mark de trieste mare verkondigd werd en hij hen beiden aldus met zich mede naar huis voerde 119

BRONVERMELDING

Worms, 1549

https://diglib.hab.de/wdb.php?pointer=0&dir=drucke%2F218-20-quod-2s

Herzog August Bibliotheek Wolfenbüttel

INLEIDING VAN DE VERTALER

De oorsprong van deze geschiedenis is tamelijk onduidelijk. Hoewel de verhalen rond Tristan en Isolde al vaker vertaald zijn, leek het mij leuk om zelf ook een vertaling te maken, en wel van een Duitse versie uit 1549. Uiteindelijk zijn diverse versies van dit prachtige verhaal in omloop.

Het is een klassiek ridderverhaal in optima forma. Alle bekende ingrediënten zitten erin. Een liefdesgeschiedenis, verraad, ontrouw, ridderlijkheid, schalks bedrog, vriendschap, gebeurtenissen aan een koninklijk hof, et cetera. Wie de avonturen van Tristan in dit verhaal volgt, kan haast niet anders dan terecht concluderen, dat het slecht met hem afloopt. Je kunt niet eindeloos de vrouwe van een koning in het geheim beminnen en bezitten, zonder daarvan de consequenties te moeten dragen.

En zo kwam Tristan, na zijn recentste geheime bezoek met zijn metgezel heer Caynis aan diens geheime liefde, de koningin Gardeloye, om het leven. De tragiek wil echter, dat Tristan aldaar niet gedood werd, maar zwaar gewond raakte. En terwijl hij wachtte op de overkomst van zijn koningin Isolde om hem te genezen, werd hem een vals bericht gebracht dat zij niet zou komen. Daarop gaf hij de geest. Toen Isolde aan wal kwam en van zijn overlijden hoorde, stierf ook zij. In de verte doet het dus denken aan de afloop van Romeo en Julia.

Diverse scènes zijn niet heel logisch. Het is 'n komen en gaan in de kastelen, waarbij iedereen kennelijk zomaar in een koninklijk vertrek binnen kan komen en de koningin aanspreken. Men komt en gaat naar believen, wanneer de koning afwezig is. Kennelijk heeft niemand van de hofhouding in de gaten wat er allemaal gaande is. Of men meldt het de koning niet. Boodschappers worden naar de koningin gestuurd en kunnen zo maar met haar in gesprek gaan.

De hoofdstukken lopen achter elkaar door. Vanwege de duidelijkheid beginnen ze in deze vertaling elk op een nieuwe pagina.

Zoals al uit het titelblad valt op te maken, bevat dit werk schitterende afbeeldingen. Een deel der afbeeldingen bestaat uit twee verticaal gescheiden delen. Opvallend is echter, dat talloze afbeeldingen hetzij geheel identiek zijn, hetzij voor de helft, waarbij nog talloze combinaties ontstonden, te veel om op te noemen.

Ruud Muschter.

DE TEKST

Hoe koning Mark zijn zuster Blanchefleur huwde met koning Ribalin van Johnoys.

Er was een koning genaamd Mark van Cornwall. Die voerde een lange, grote oorlog tegen de koning der Schotten. Toen dat nu lang geduurd had, kwam koning Ribalin van Johnoys met grote macht koning Mark te hulp en diende hem goed en lang tot de oorlog gestild was. Ook beviel daar aan deze Ribalin een wezen, want de koning had een zeer fraaie zuster, genaamd Blanchefleur. Jegens deze was Ribalin in liefde ontbrand en hij begon haar lief te hebben. Dat deed zij hem ook, doch heimelijk, voor hem en iedereen. Doch Ribalin merkte en begreep van binnen, dat zijn liefde jegens haar niet vergeefs was, doch dat er een wederkerigheid was. Dat was voor hem reden om daar te blijven zolang als hij wilde. Hij was in alle zaken en handel des te ijveriger, opdat hij zich bij de koning gewillig en gunstig maakte. Kortom, hij hield zich zo goed, dat hij de jonkvrouwe verwierf en de koning hem met goede wil in de echt verbond.

Hoe Tristan op de zee geboren en bij zijn vader aan het hof opgevoed was.

Het duurde niet lang na de bijslaap van beiden, dat de vrouwe zwanger werd. Daarop werd Ribalin het met zijn zwager, koning Mark, eens dat hij zijn vrouwe met zich mede naar huis zou voeren, naar zijn koninkrijk Johnoys. Dat werd hem derhalve vergund. Toen zij nu op de zee kwamen en door onweer lang moesten omvaren, naderde voor de vrouwe de geboorte en kreeg zij zulke weeën, dat zij niet kon genezen en stierf. Toen werd uit het dode lichaam een kind gesneden en in leven behouden. Dat kind groeide daarna en werd een manhaftige, dappere held, genaamd Tristan, waarover deze geschiedenis vertelt. Wat was er een groot geklaag en treurigheid bij de koning, zijn ridderschap en al het volk dat bij hem was. Er zou veel over te zeggen zijn, want eenieder die ware liefde waarlijk betracht heeft, erkent ook goed wat voor een groot leed en pijn navolgen. Daarom zal ik er verder niet over spreken, want na zoet komt zuur. Dat ziet men gemeenlijk in alle dingen. Alzo was ook bij koning Ribalin zijn vreugde zeer spoedig in leed veranderd om de dood van zijn vrouwe. De klacht en het leed waren echter vermengd en deels gestild, aangezien God de Heer voor hem het kind liet leven. Dat voerde hij mede terug naar huis in het land, gaf het aan de voedstermoeder om voor te zorgen en op hem te letten, zoals kinderen dat nodig hebben en tot de koninklijke wijze behoort, net zolang tot hij verstand genoeg had om in boeken te leren. Toen werd aan hem een meester der geschriften toegevoegd en alle andere behendigheid, genaamd Cornwall. Toen hij hem in de boeken onderricht had, leerde hij hem daarna behendigheid en rechtheid, met worstelen, hardlopen, springen, steenwerpen, schieten met de schacht, met de speer en met het zwaard. Ook al het andere wat tot de ridderschap behoort. Hij leerde daarbij ook mild zijn en waarachtig bij hetgeen hij sprak en beloofde, dat hij dat nimmer verbrak. Want wanneer hij met werken of woorden die hij beloofd had, zich vergat en zich er niet aan hield, zou hij spoedig God en de wereld tegenstaan. Hij beval hem ook in het bijzonder alle vrouwen te eren en hen te dienen met lijf en goed, en over ontspanning te spreken met matiging[1]. Hij wendde alle vlijt aan, hij trok en hield hem in oefening van alle deugden. De jonge heer begon de meester in alles na te volgen, in alles wat hij hem kon en mocht leren. Hij groeide ook snel in deugden en andere goede werken en zeden die goed passen bij de koninklijke aard, met mildheid, manhaftigheid, trouw, standvastigheid,

[1] "züchten".

waarachtigheid en bescheidenheid. Alzo, dat niemand enig misnoegen aan hem kon bemerken. Daarenboven had de natuur hem een gewenst lichaam geformeerd, naar alle ledematen zeer voorbeeldig, niets aan hem vergeten, en was hij ook voor eenieder welgevallig om aan te zien.

Hoe heer Tristan verlof verlangde van zijn vader om vreemde landen te bekijken.

Toen nu Tristan ertoe kwam om ook in nood iets vol te houden, ried zijn meester Cornwall hem aan, dat hij verlof verlangde van zijn vader Ribalin, opdat hij andere landen en zeden kon zien en ervaren, en zich derhalve niet in zijn eigen vaderland zou vastleggen, doch ook in vreemde landen zijn naam en zijn daden openbaar en erkend werden. Hierop ging heer Tristan naar de koning, zijn vader, en sprak tot hem: "Gij wille mij uw verlof geven en daarenboven ook helpen met personeel en hetgeen mij voor zulk een reis nodig zal zijn. Want ik heb mij voorgenomen met uw hulp en gunst vreemde landen te ervaren en andere zeden en fraaie gebaren te leren die ik over andere landen hoor zeggen. En ik meen ook, dat voor u en mij zulks goed te doen is. Hierop smeek ik nadrukkelijk mij zulks niet af te slaan, doch daartoe te helpen en allereerst af te vaardigen, want ik hoop dat onze beide namen pas echt door alle landen luid, openbaar en erkend worden."

Hoe heer Tristan met zijn leger naar het Cornwallse land trok.

Toen koning Ribalin het voornemen van zijn zoon hoorde, beviel het hem goed en sprak dat het hem beviel dat hij zich zo jong naar andere landen wilde begeven. Daartoe wilde hij vaderlijk helpen met de kost en vertering die hij nodig had. Hij verschafte spoedig met zijn hofmeester wat Cornwall[2] vereiste en hebben wilde. Niets hierin uitgezonderd moest men hem naar het allerbeste en rijkelijkst geven. Dat werd aldus volbracht. Ook werd met name twee toom met goud, zilver en de allerkostbaarste kleding geladen. Cornwall nam in het hof twee jonkheren en acht knapen van edele geboorte. Toen hij[3] nu voorbereid en gans gereed was, nam hij afscheid van de koning, zijn vader, en van al het hofpersoneel. De koning gaf hem de vaderlijke zegen, beval hem bij God de Almachtige en Maria, Zijn moeder, en ook zijn meester Cornwall in grote hoede aan. Alzo voer het kleine leger van Johnoys over zee naar het Cornwallse land. Toen zij nu schier bij land kwamen, vroeg Tristan zijn dienaren om niemand te zeggen wie of waarvandaan zij waren, noch zijn geslacht te openbaren, en deed dat uit listigheid. Met deze woorden gingen zij van het schip af, zaten op hun paard en reden naar het hof van koning Mark. Daar werd Tristan eervol ontvangen. Hij vond genade bij de koning en vroeg of deze hem nodig had en hem als dienaar wilde hebben. Daarom was hij gekomen. Hij kende ook geen andere heer die hij wilde dienen, want hij had zoveel deugd en eer over hem en zijn hof gehoord. Daarom had hij zich voorgenomen om hem boven alle andere heren te dienen. Een dergelijk aanbod nam de koning in groot welgevallen aan en zegde hem toe, dat hij hem gaarne bij de hofhouding wilde hebben. Hierop werd een hertog geroepen, genaamd Thinas. Deze was de hofmeester[4] van de koning. Hij was getrouw en gans vroom en hetgeen in het koninklijk hof te doen was, moest allemaal onder zijn leiding geschieden. Aan hem werd Tristan aanbevolen, opdat hij hem voortaan in zijn achting en zorgvuldigheid moest houden. De genoemde hertog Thinas nam de jonge heer onder zijn hoede,

[2] "Curneval". Eerder was echter sprake van Tristan als de zoon en Cornwall als zijn leermeester. Hier wordt het anders gesteld, maar het kan ook zo worden gelezen, dat Cornwall met de inventaris van het benodigde voor Tristan belast was.
[3] Lees: 'Tristan'.
[4] "Truchses".

onderhield hem met alle dingen goed en met zulk een grote inspanning, alsof hij zijn lijfelijke kind was. Hij vroeg ook al het hofpersoneel dat zij Tristan voor ogen hielden en hem dienden als hun eigen heer. Zulks kon heer Tristan ook bij hen allen verdienen[5], zodat eenieder hem voor waardig, lief en fraai hield, want hij beijverde zich in alle deugd en vroomheid. Alzo was hij een tijdlang aan het hof van de koning. Toen bedacht hij, dat hij daar wel naartoe was gestuurd opdat hij een ridder mocht worden en men hem het zwaard zou geven, zoals ook kort daarna geschiedde.

---

[5] "beschulden".

Hoe Morhout van Ierland van koning Mark belasting vordert.

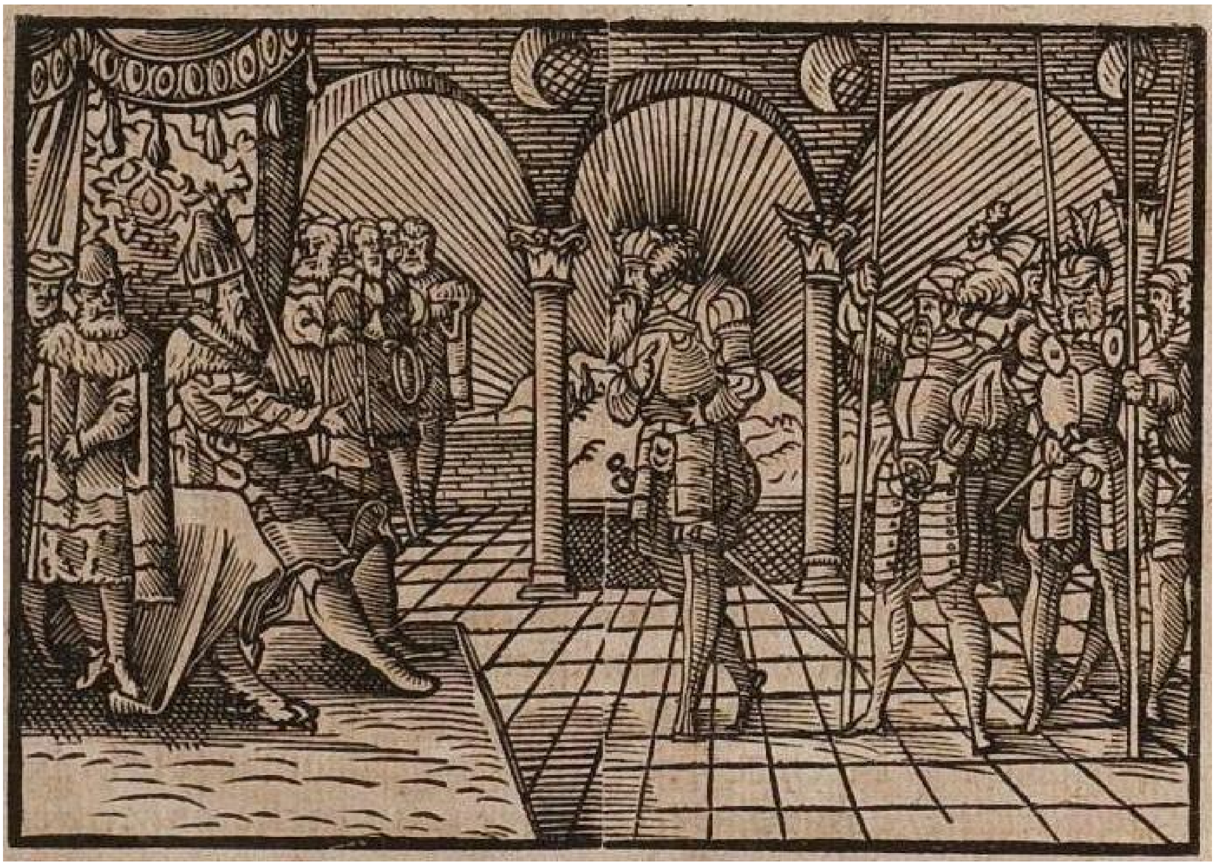

In die tijd was er een held in Ierland, genaamd Morhout. Hij was een zeer sterke man en had in z'n eentje de sterkte van vier mannen. De koning van Ierland had zijn broeder[6]. Die hield hij alzo bij zich, want hij was hem zeer nuttig, en bedwong met zijn manhaftigheid alle landen die rond Ierland gelegen waren, zodat ze hem belasting moesten geven tot aan het Cornwallse land, waarvan hij ook menigmaal vorderde. Doch koning Mark had dat altijd tegengehouden en weerstand betoond. Toen Morhout zulks echter vernam, beklaagde hij zich daarover en meende dat hijzelf des te geringer en lichter was qua zijn waarde en eer, wanneer hij het land niet ook onderdanig aan hem maakte. En daarop zwoer hij een legertocht dat hij het lichaam zou verliezen of het land bedwingen. Hij nam een groot leger met zich mede en trok weg. Toen hij over de zee kwam, liet hij koning Mark halen en ontbood hem. Hij moest hem de belasting sturen die hij vijftien jaar door zijn trots overmoedig had genegeerd[7]. Ook liet hij hem zeggen of hij ergens een man had die hem alleen kon weerstaan en die van adel net zo vrij was als hij. Met deze wilde hij vechten. Zou hij deze verslaan, dan moest koning Mark hem onderdanig zijn. Zou de ander echter over hem zegevieren, dan zou hij koning Mark vrij en voortaan onbedwongen laten. Doch vooraf wilde hij de belasting of het tribuut hebben en liet de koning zeggen, wat hij voor belasting verlangde. Bovenal wilde hij alle mensen hebben die daar rond de vijftien jaar waren, knapen en meisjes. Wilde hij hem die geven, dan was het goed. Wilde hij echter niet, dan zou hij ze met geweld nemen. De knapen moest van hemzelf zijn en de meisjes wilde hij thuis in het bordeel[8] doen, opdat zij geld voor hem zouden gewinnen. Hoort hoe een schandelijke en onbescheiden boodschap dat van een koning was, waarvoor hij zich redelijkerwijze geschaamd zou moeten hebben die te bedenken, in plaats van dat hij het luidkeels liet uitroepen. Ondertussen kwamen zijn boden bij koning Mark en vertelden hem de boodschap, waarvan hij zeer schrok en het heimelijk bij God de Almachtige in zijn hart beklaagde. Hij gaf er geen antwoord op, want hij schreef, en stuurde naar al zijn landen aan alle

[6] "Schwester", 'zuster'. Uit de context blijkt het om een broeder te gaan. Dat zal dan Morhout zijn. De term 'Schwester' geldt voor meer soorten familieleden.
[7] "versessen".
[8] "offen Frawenhaus".

vorsten en heren bericht, dat zij bij de aanblik van de brief naar het hof moesten komen en zich er in niets daarin lieten misleiden, want hij had hen nodig in nood.

Hoe heer Tristan tot ridder werd geslagen en vrijwillig met Morhout wilde vechten.

Terwijl zulk een schrijven werd uitgezonden, beraadde Tristan zich met zijn meester Cornwall om het gevecht zelf te doen, en bedoelde dat van de koning te verlangen. Doch Cornwall raadde het hem af en meende, dat hij qua jaren en kracht nog te jong en klein was tegen een zo sterke man. Doch Tristan schatte zich niet minder qua sterkte dan Morhout was, en smeekte innig hem zijn voornemen niet af te slaan, doch daarenboven te helpen dat hij tot het gevecht verlof kreeg. Hij zegde hem ook daarbij, dat hij goed begreep dat men niemand vond die deze kwestie zou ondernemen. "Zou Morhout dan onbestreden wegtrekken, zou dat voor het koninklijk hof en ons allen een schande zijn, ik[9] zwijg maar over de schade die wij en het ganse land zouden ontvangen. Daarom maan ik u, zo gij mij verder wel eer en goed gunt, sla mij dit gevecht dan niet af." Cornwall zei, dat er nimmer een man was geweest die hij zoveel eer en goeds gunde, en die hij ook liever daartoe wilde helpen dan hem. Aangezien hij echter wilde vechten, was hij van mening dat hij de koning moest voorstellen dat hij hem tot ridder zou slaan. Dan kon hij met des te grotere eer vechten. Tristan volgde deze raad en ging hierop naar hertog Thinas, aan wie hij door de koning bevolen was, vertelde hem zijn voornemen vanwege de ridderschap en vertelde over het gevecht. Dat beviel de hertog zeer. Hij ging met hem naar de koning en beide vroegen of hij Tristan tot ridder wilde slaan. De koning had het hem echter gaarne afgeslagen en vanwege zijn jeugd nog een jaar uitgesteld, doch zij vroegen met zulk een grote ernst, dat de koning het voor hem niet langer kon uitstellen, doch hem tot ridder sloeg en negen andere jonkheren met hem. Dat alles geschiedde in zeven dagen. In die tijd waren diverse vorsten en heren naar het hof gekomen. Heer Tristan reed met zijn schildknapen daar ook naartoe. Toen men hem daar zag, werd hij door alle anderen zeer geloofd en geprezen om al zijn handelen. Doch toen hij vernam dat hij boven de anderen werd voorgetrokken en geprezen, gaf hem zulks steeds meer reden tot koenheid en werd hij daardoor zeer gesterkt en tot manhaftigheid gestimuleerd.

Toen de heren en de ridderschap allen naar het hof kwamen, vertelde de koning hun de boodschap die Morhout hem gegeven had, legde hun die klagelijk voor en verlangde daarop raad wat hem en hun het nuttigste hierin te doen stond. Die wilde hij gaarne volgen, en daarna moesten zij zien of men ergens

[9] Hier is dus overgegaan op de 1e persoon enkelvoud.

onder hen allen iemand kon vinden die Morhout in z'n eentje wilde weerstaan. Daarop gingen zij in beraad, vrijwel een ganse dag, en konden onder hen allen niemand vinden die het wilde opnemen. Dat werd heer Tristan gewaar. Hij ging naar hen toe in de raad en vroeg hoe de zaak stond waarin zij lang beraad hielden. Dat werd hem gezegd. Daarop sprak hij: "Er zijn hier toch vele trotse ridders, waaruit zich vast wel iemand het zal aannemen. Mocht er echter geen onder hen zijn, dan zal ik mij gewillig namens ons allen daarin begeven, en verzoek ik u allen voor mij bij de koning te verkrijgen, dat mij de strijd veroorloofd wordt." Dat beloofden zij hem allen, doch rieden hem aan, dat hij zich van tevoren goed zou bedenken en het niet zo lichtvaardig[10] aannemen. Want hij was zeer jong en onervaren, doch Morhout had zulk een kracht en manhaftigheid, dat zijns gelijke nimmer gezien was. Daarom wilden zij het niet aanraden. Doch heer Tristan, vrij van alle vrees en kleingeestigheid, antwoordde uit manhaftig hart en sprak: "Ik vertrouw u zeer en verzoek u, dat gij mij helpt opdat de strijd aan mij wordt overgelaten, want ik hoop dat ik ons allen eer en zege zal bevechten. Wie weet, wellicht gunt God mij de zege, want Hij staat iedere rechtvaardige bij en slecht de hovaardigen met hun eigen slechtheid en onrecht. Zo weet God ook, dat ik vanwege gerechtigheid vechter wil zijn, om mij en ons allen van ongerechtigheid en vreemde verzoeking te redden en vrij te maken. Die zal mij ook bijstaan en mij helpen het onrecht te onderdrukken, in welke genade en trouw ik al mijn heil leg." Toen de heren zijn manhaftigheid en ernst hoorden en zagen, werden zij allen blij. Toch viel het hun zwaar om zulke een grote kwestie aan een zo jonge ridder over te laten, die tegenover Morhout als een kind moest worden beschouwd. Doch heer Tristan gaf hun goede troost, waardoor zij allen gesterkt werden, en maande hen hierop naar de koning te gaan en hem te zeggen dat zij iemand onder hen hadden die de kwestie tegen Morhout had aangenomen. Zij moesten hem echter niet noemen, totdat de koning hem beloofd had hem tot de strijd toe te laten. Hiermede gingen zij allen naar de koning en vertelden hem de boodschap. Toen was hij bijzonder verheugd en sprak: "Wie is de ridder of knecht, hetzij hij eigene of vrij is; dan zal hij mijn hulp zijn, gunst en raad daarenboven hebben, in al hetgeen hij daartoe moet hebben. Ik wil hem zulks ook niet onbeloond laten." Morhouts boden waren aanwezig en zeiden, dat hun heer met niemand wilde vechten tenzij die tegen hem was opgewassen. Daarom wilden zij weten van welke aard en geslacht hij was, zodat zij dat hun heer wisten te zeggen. Hierop antwoordde heer Tristan, dat zij hun heer moesten zeggen dat hij van aard net zo vrij was als hij, want Blanchefleur is mijn moeder geweest[11] en koning Ribalin van Johnoys mijn vader. En ik ben de zoon van de zuster van koning Mark. Toen de koning dat hoorde, was hij verheugd en ook bedroefd. Hij verheugde zich, omdat hij zo manhaftig was en de strijd op zich had genomen. Hij was bedroefd, omdat het kind van zijn broeder zich in zulk een nood had begeven, en vroeg Tristan met grote ernst dat hij de strijd achterwege liet. Dit verzoek hielp niets. Daarop vroeg de koning waarom hij zich dat zo streng had voorgenomen. Hij moest ervan afzien, want hij wilde hem niet laten vechten. Daarop antwoordde heer Tristan: "Mocht Morhout aldus onbevochten van hier scheiden, dan hield hij ons allen voor lafaards en niet onredelijk zo, wanneer wij ons aldus land, lieden en goed zonder enig verweer lieten afnemen. Wij hadden gemakkelijk ook de spot tot schade." De koning sprak: "Daarover hoeft ge niet zozeer bezorgd te zijn. Het is voor u noch schande, noch oneer. En ik vraag u af te zien van uw voornemen, want ik wil dit gevecht van u niet hebben." Hierop antwoordde heer Tristan zeer hoffelijk en sprak: "Heer, wat betreft uw eer en bezit, word ook ik aan beide zijden benaderd. Daarom wil ik sterven, of de zege behouden." Toen de koning zag dat al zijn smeken vergeefs was, werd hij toornig en sprak: "Nu moet ge mij niet bestrijden, zij het u lief of leed." Toen Tristan hoorde dat de strijd hem zelfs ontzegd zou zijn, vermaande hij de koning over de gelofte en trouw die hij de vorst gedaan had, opdat hem de kamp toegestaan en bevestigd zou worden. Daarmee verkreeg hij dat de koning hem moest laten vechten. Daarop sprak de koning: "Beste neef[12], ik verzoek u, begeef uw jonge lichaam niet in de dood om onnodige kwesties, want gij zijt voor zulk strijden te zwak. Verslaat hij u, dan kan ik nimmer ophouden met klagen." Heer Tristan sprak: "Wat anders, ik moet toch sterven. Dan wil ik liever aldus sterven, dan dat Morhout zo best zou geschieden dat hij onbevochten weg kan trekken." De koning sprak: "Ei, laat dat alles op mij neerkomen en overwin de strijd." Heer Tristan sprak: "Op mijn waarheid, dat mag niet zijn. Ik zal vechten en hoop dat de zege mij toevalt." Wat moest nu de koning

---

[10] "liederlich".

[11] De tekst vermengt hier niet-citaat met citaat.

[12] "ōhem", 'oom'. Deze term wordt voor tal van familierelaties gebruikt. Tristan is echter het kind van de zus van koning Mark, te weten Blanchefleur, en dus diens neef.

anders doen - aangezien hij hem er geenszins van kon afbrengen -, dan dat hij hem daartoe hielp en wapens gaf. Hij ontbood Morhout, opdat hij op de derde dag op de juiste tijd van strijden alleen op het eiland[13] kwam en al zijn heren achter zich liet. Hij wilde hem ook slechts met één man genoeg geven om te strijden. Die zou de rente met zich meebrengen die hij veel te lang had opgehouden.

De boden ijlden naar hun heer en vertelden hem de geschiedenis geheel en al. Morhout vroeg wie degene was die met hem wilde strijden en ook wanneer en waar het gevecht zou zijn. Dat zeiden zij hem allemaal. Hierop rustten zich beide kampen uit, zoals tot de strijd behoort. Toen de vastgestelde dag aanbrak, liet koning Mark het allerbeste harnas dat hij had voor zich brengen, wapende zijn neef daar zelf in met grote vlijt en gaf hem een zwaard. Waar dat met kracht naar toe werd geslagen, kon geen staal het er tegen uithouden. En hij beval hem met wenende ogen bij God de Almachtige in Zijn hoede aan, opdat Hij zijn helper zou zijn en hem met gezondheid terug zou sturen. Hij kuste hem, drukte hem aan zijn borst en hij zowel als geheel zijn volk riep de hemel om hulp aan.

[13] "auff den Wörd". Ook: 'weide', maar de context spreekt over Tristan die scheep gaat.

Hoe heer Tristan naar het eiland trok om met Morhout te vechten en de strijd daar won.

Toen heer Tristan aldus uitgerust was, ging hij scheep, nam zijn paard, schild en zwaard met zich mede en voer alleen naar het eiland. Veel goede zegeningen werden hem nagesproken en de zege toegewenst. Morhout kwam hem tegemoet varen. Die enterde zijn schip en stiet dat van heer Tristan ver weg. Die sprak: "Held, waarom doet gij dat?" Hij antwoordde: "Wij zijn beiden hiernaartoe gekomen, opdat wij hier schade of nut[14] willen halen." Heer Tristan sprak: "Ei, hij komt wel van ginder. Wie de zege behoudt, dat weet ik voorwaar." Toen zij aldus met elkander spraken, vroeg Morhout de sterke heer Tristan met nadruk, of hij afstand deed van het gevecht en met hem naar het land zou varen. Hij wilde met hem delen wat hij had en de helft van zijn erfgoed geven, en ook zijn lijf om zijnentwille feil hebben terwijl hij leefde. Met name moest hij ook zijn schoonheid en jeugd aanzien en zijn leven uitstellen. Want zou hij hem verslaan, dan zou hem dat innig leed doen. Verder zei hij ook: "Schone jongeling, bedenk u met mij mede te varen, voordat ge uw jonge trotse lichaam verliest." Heer Tristan sprak: "Dat doe ik ongaarne, doch in zoverre, dat ge de koning vrijlaat en voortaan onbekommerd." Morhout sprak: "Dat kan niet zijn. Koning Mark wordt niet vrijgelaten, want wie dat vernam, mocht menen dat ik dat deed uit vrees." Daarop sprak heer Tristan, de koene held: "Zo zij u weersproken, want voordat ge de belasting gewint, zou het u liever zijn dat ge die nimmer gevorderd had." En toen hij deze woorden sprak, bestegen zij hun paard en ijlden met grote toorn en nijd op elkander toe. De een stak de ander door het schild en heer Tristan raakte gewond door de eerste rit. Zij reden echter met grote krachten tezamen. Daarop stak heer Tristan Morhout van het paard en hij werd ten tweeden male verwond met een vergiftigde speer die in hem werd gestoken. Morhout sprong spoedig weer op en rende te voet naar heer Tristan. Daarop sprong de koene held ook van het paard, verhief zich zulk een ernstige en harde strijd als er door twee mannen ooit geschied was en dreven zij elkander lang heen en weer. Morhout was een zeer sterk man. Hij sloeg de jongeling zodat hij op beide knieën viel, doch hij sprong behendig op, herstelde zich van de slag en sloeg Morhout de hand af waarin hij zijn zwaard droeg. Toen Morhout zichzelf verwond zag, ving hij de vlucht aan en meende

[14] "froḿen".

aldus te ontsnappen. Heer Tristan snelde hem echter behendig achterna en tijdens het hollen sloeg hij hem een wond door de helm in zijn hoofd, zodat hij dood neerviel voor zijn voeten. Er bleef een stuk van zijn zwaard in de helm steken. Daarop sprak heer Tristan: "Ik zie wel dat gij erin blijft en ik acht dat mijn heer, koning Mark, vrij van u zal zijn. En gij hebt belasting genoeg. Ge zult ook voortaan niets meer vorderen, want uw overmoed heeft u geveld." Alzo was de strijd geschied; de een tot vreugde, de ander tot klagen.

Koning Mark haalde zijn neef met grote vreugde en lofzang. Zij loofden God de Almachtige, dat hij hen zozeer vaderlijk en troostrijk geholpen had en voeren met vreugde naar huis. Doch de treurige scharen van Ierland haalden hun strijder ook, echter niet zoals koning Mark zijn neef, doch met zeer groot en treurig wenen en klagen. Zij berichtten zeer spoedig de allerschoonste Isolde, de dochter van de koning van Ierland, en lieten haar zeggen dat wanneer zij haar oom levend wilde zien, zij terstond moest komen. Dat deden zij onder het beding dat zij hem levend aantrof. Dan kon zij hem in leven houden, want zij was in die tijd met de bekwame kunst der artsenij de beroemdste in alle landen. Toen zij de boodschap vernam, ijlde zij spoedig en nam mede hetgeen zij voor wonden nodig had. Toen zij echter ijlings daar aankwam, was haar vader dood en had haar aankomst niet mogen afwachten. Toen zij zag dat hij dood was, moest zij erg wenen. Zij ging naar de dode om zijn wonden te bekijken. Daar staken de scherven of stukken uit heer Tristans zwaard nog in de wonden. Die nam zij eruit, toonde ze aan al het volk en ging ze daarna ijverig behouden. Zij voeren naar huis met groot gejammer en leed en begroeven hun dode met groot geklaag en eervol, zoals het koningen toekomt. De koning van Ierland viel op het graf met zeer klagelijke gebaren en groot geschreeuw. Daarna gebood hij zijn volk dat men van wie er van Cornwallse landen naar zijn land kwam, geen in leven liet, doch hen allen aan de galg hing. Dat deed hij als wraak om zijn zwager[15] Morhout, want hij meende die nimmermeer te beklagen, noch hem te vergeten[16].

---

[15] "Schwager". De familierelaties blijven vaag.

[16] "noch des ergetzt werden." Onduidelijk, heeft vele betekenissen.

Hoe voor heer Tristan een huisje gebouwd werd, ver van de mensen.
Ook hoe hij daarna wegvoer in een schip en hoe hij geholpen werd door de koning van Ierland.

Nu was ook heer Tristan zeer ernstig gewond met vergiftigde wapens. En er was geen arts in Cornwallse landen, noch in andere oorden, die zijn wonden kon helen. Men kende ook niemand in de ganse wereld die een dergelijke artsenij kon, buiten de schone Isolde, die hem ook wel had kunnen helpen. Doch zij had hem liever gedood dan in leven behouden. Ook kende hij zulk een kunde niet van haar, want anders had hij het met zijn listigheid wel ertoe gebracht, dat hem hulp door haar geschied was.

Toen echter alle artsenij aan hem vergeefs en onnuttig was, en hij hoe langer hoe zieker werd en de wonden zeer begonnen te rotten en stinken, zodat niemand bij hem wilde blijven, verlangde hij dat men hem een huisje van de lieden bij de zee maakte, waarin hij alleen was om op zijn einde te wachten. Dat werd hem aldus gemaakt en naar zijn verlangen bij de zee gezet. Toen men hem daarin droeg (want hij kon zelf niet meer lopen, noch staan), verhief zich zulk een groot geklaag vanuit de menigte, omdat zij hun strijder, een schone jongen en weerbare held, alzo jammerlijk zouden verliezen, dat hun klagen mateloos was. En van hen volgden zeer velen hem tot aan het huisje. Doch de stank liet niemand anders bij hem dan zijn oom, koning Mark. Ook hertog Thinas en Cornwall waren dagelijks bij hem om op zijn einde te wachten. Nu was heer Tristan jong en van zeer scherpe zin. Die bedacht voortdurend of er iemand in de ganse wereld kon zijn die hem kon onderhouden en helpen, doch vond met al zijn verstand niets, behalve dat één ding hem inviel. Hij wilde de zee opvaren. Misschien bracht hem dat geluk en werd hij geholpen, of zou hij aldus ellendig sterven. Dit legde hij voor aan zijn meester Cornwall, vroeg of hij in een scheepje werd gedragen en bedoelde weg te varen, zoals ook geschiedde. Hij nam afscheid van de koning en iedereen en vroeg Cornwall om daar een jaar te wachten. Bleef hij in leven, dan kwam hij voor die tijd. Kwam hij echter niet, dan hoefde hij niet langer te wachten en zou zeker weten dat hij dood was. Hij moest dan wederom naar huis trekken, tegen zijn vader zeggen dat hij voortaan Cornwall als zijn zoon moest beschouwen, hem zijn trouwe dienst belonen en na zijn dood de kroon laten dragen als zijn eigen zoon. Want hij gunde die aan niemand meer dan aan hem. Cornwall had gaarne de kroon en het rijk laten gaan, zodat hij met zijn heer zou zijn gevaren en ook zien en weten hoe het hem zou vergaan. Hij weende en deed

buitengewoon klagelijk om zijn beste heer. Zo was ook al het volk met medelijden bewogen en van harte bedroefd. Hiermede werd hij in het scheepje gedragen met groot geklaag en met hem zijn zwaard en een harp[17]. Ook werd het scheepje verzorgd met het nodige tegen stormachtige winden. Heer Tristan troostte zich goed, beval zichzelf en de omstanders aan onder Gods hoede en voer daarmee weg, doch met waterige ogen. De koning zag hem verlangend en met bedroefd hart na en allen klaagden dat Tristan hun ooit voor ogen stond. Hij voer nu weg zonder enige hulp en wist zelf niet waarheen. De winden deden hem welhaast pijn en hoe zij hem dreven, zo moest hij varen. Aldus dreven ze hem rechtstreeks naar Ierland. Toen hij echter bemerkte in Ierland te zijn, dacht hij eerst het lichaam verloren te hebben, doch hij bedacht dat het leven edel is en wilde het behouden zoveel hij vermocht. En toen de wind hem aan land wierp, ging de koning wandelen bij het water. Die liet meteen nakijken wat er in het scheepje was. De dienaren kwamen en zeiden dat er een dodelijk gewonde man was. De koning ging er zelf naartoe en bevond zoals hem gezegd was. Daarop liet hij hem in een huis dragen waarin men hem moest verplegen, en vroeg hem wie en waarvandaan hij was. Heer Tristan schrok zeer van de vraag en sprak: "Heer, ik heet Pro en Segnicest is mijn huis. Ik ben een speelman. Nu ben ik op de zee beroofd en dodelijk verwond geworden. De winden hebben mij hiernaartoe gedreven." Toen de koning dat hoorde en ook de grote pijn zag van zijn wonden, was hij tot erbarmen bewogen, liet hem goed verplegen en liet zijn dochter komen, opdat zij de arme gewonde man een verband zou geven. Dat geschiedde, doch het had voor hem geen nut. Dat werd haar gezegd. Zij zond hem spoedig een ander, dat was hem nog pijnlijker. Toen zij dat vernam, sprak zij: "Ik weet wel wat hem mankeert, hij is met gif verwond", en bereidde allereerst artsenij die bij hem paste en waarvan hij spoedig en in korte tijd gezond werd. Aldus genas de jonkvrouwe met grote inspanning haar doodsvijand, hetgeen zij toch niet wist. Zij had hem nooit gezien, noch hij haar. Hij nam ook aldus afscheid, zodat zij elkander niet zagen, hoewel hij tevoren uitgenodigd[18] was. Dat geschiedde echter door een bijzonder beschik, dat hierna volgt. Het deed zich voor, dat de schepen van Cornwallse landen nimmer naar Ierland mochten varen. Er was een grote, aanmerkelijke honger en ook duurte in Ierland. Men leefde onder grote dwang vanwege de honger.

Daarop beraadde de koning zich met zijn ridderschap over hetgeen hem hierin te doen stond, en waar zij voedsel zouden nemen, opdat het volk behoed werd en niet zozeer onderging[19]. Zij konden hem allen geen raad geven en wisten ook niet waarnaartoe. Daarop dacht de koning aan de man die door zijn dochter genezen was en liet hem komen. Tristan kwam spoedig naar het hof. Toen hij kwam, vroeg de koning hem om raad vanwege de aanwezige nood van hem en het land. Daarop sprak hij: "Heer, al hetgeen ik uwe genade terwille en dienst met al mijn vermogen kan en vermag te zijn, ben ik gans gewillig. En het is ook redelijk, want gij hebt alles voor mij gedaan. Wilt gij echter mijn raad volgen, zend dan enkele schepen met mij naar Engeland. Daar zal ik zoveel inspanning aanwenden en voedsel bestellen als ik kan en u die toesturen.

---

[17] "harpffen". Vertaling onzeker. Mogelijk betreft het ook een bed. 'Harpe' is Weens voor bed.

[18] "erfordert". Vertaling onzeker. Heeft vele betekenissen.

[19] "verbürb". Kennelijke zetfout voor 'verdürb'.

Hoe heer Tristan de koning van Ierland voedsel zendt en het land van honger bevrijdt.

De koning beviel de raad goed en vertelde het aan zijn raden. Die werden er blij om, dat hun de zorg en moeite ontnomen werden. Hierop werden aan heer Tristan de schat en schepen bevolen en hij voer daarvandaan. Toen hij in Engeland kwam, liet hij een koopman komen en vroeg hem om hem te helpen inkopen. Hij kocht ook zelf en gedroeg zich in alle opzichten alsof hij ook een koopman was. Toen hij voedsel gekocht had, zoveel als voor duizend mark goud, liet hij de schepen laden en zond ze naar de koning in Ierland. Hij ging echter in een ander schip, dat van Cornwallse landen was. Daarmee voer hij naar huis naar zijn ooms koninkrijk en naar de stad Thintariol, waarvan hij wegens ziekte en ongezondheid afscheid had genomen. Hij kwam er precies aan op de dag dat er een jaar verstreken was na zijn vertrek.

Toen hij in Thintariol ontscheepte en zijn dienaar Cornwall hem zag en herkende, werd hij door grote vreugde en liefde overmand en liet de koning de toekomst van zijn beste oom weten. Aan deze bode werd bodenbrood gegeven[20], zodat hij voortaan van alle armoede gevrijwaard was. Met welk een grote vreugde, eer en waardigheid werd heer Tristan door de koning, hertog Thinas en de ganse ridderschap ontvangen en ook door alle andere vrouwen en mannen. Wat wonder om daarover te spreken, want eenieder begrijpt het zelf wel hoezeer zeer en groot een beste komende vriend de andere verheugt, als hij van zulk een afstand na lange tijd en ook grote ziekte en pijn gezond terugkomt. Met name als hij, die in zulk een grote pijn en zeer na in stervensnood eerder daarvandaan vertrokken is. Daarom zal ik er niet meer over zeggen, dan slechts zo kort mogelijk de geschiedenis ten einde brengen.

Heer Tristan werd de koning zo lief, dat hij van zijnentwege geen vrouwen wilde nemen, doch hem tot een erfgenaam van zijn rijk wilde hebben. Er waren sommigen aan het hof die meenden, dat heer Tristan de koning aanraadde om zonder vrouw te blijven, en haatten hem daarom zeer. Doch hij wist het niet en ook niet, dat de koning zulks om zijnentwille achterwege liet of deed, want de andere machtigen aan het hof rieden de koning dagelijks aan een vrouw te nemen. Op een dag gingen de vrienden en de ridderschap naar de koning, namen heer Tristan met zich mede en vroegen de koning met grote gesmeek om een vrouw te nemen die hem qua adel en geboorte mocht passen, en dat hij dat

[20] Een oud gebruik.

deed door de wil van God en hen allen. De koning vond dit verzoek bezwaarlijk, doch hij bepaalde een tijd waarop hij zou antwoorden. Dat maakte hen blij, want hij had zulk een verzoek steeds afgeslagen. In de gestelde tijd bedacht de koning hoe hij zou antwoorden, opdat hij hen geschikt van het verzoek mocht afbrengen, want hij wilde geen vrouw nemen, ongeacht of het hun lief of leed was. Toen hij evenwel in deze gedachten verzonken was, zag hij twee zwaluwen met elkander vechten en zag dat een fraai lang vrouwenhaar naar beneden viel. De koning raapte dat op en sprak aldus tegen hemzelf: "Met deze haar kan ik mij zeer goed verweren, wanneer ik hun zeg, dat ik geen andere wil hebben dan die, van wie deze haar geweest is. Dat kunnen zij mij niet weigeren en moeten mij voortaan van een dergelijk verzoek vrijwaren. Ook zijn zij mijn oom zonder schuld ongunstig en vijandig, doch het kan hem niet schaden. Hij moet toch mijn rijk bezitten en zij moeten hem als hun ware heer hebben." Toen hij die woorden in zichzelf sprak, kwam heer Tristan binnenlopen en andere heren met hem, en vroegen de koning vanwege de nood van het rijk. Daar ging hij op in en antwoordde op hun opvatting[21] met de volgende woorden: "Ik heb hier een vrouwenhaar. Zo gij mij die geeft, zal ik die nemen en er geen tegenspraak in hebben. Doch ik wil verder geen andere zolang ik leef." De heren vonden het zeer vreemd en wonderlijk en spraken onder elkander, dat het de schuld was van heer Tristan en een valstrik[22], waarmede hij zich er aldus onderuit wilde praten, doch zij vroegen de koning wie en waarvandaan die vrouw was. Die wilden zij voor hem halen, in welk land zij ook was. De koning sprak: "Dat weet ik zelf niet. Ik kan u er ook niet meer over zeggen." Daarop spraken zij, dat zij wel hoorden dat hij zich met zulk een rede wilde behoeden en hun verzoek wilde afwijzen. Doch zij wilden gaarne weten waar hij die haar vandaan had. De koning zei hun hoe hij die verkregen had, en dat hij ook zonder een vrouw wilde sterven, tenzij het die was, wier haar hij hier had. Daarop sprak heer Tristan: "Heer, gij doet groot onrecht, dat gij ons allen niet wilt volgen. Ik heb het u eerder aangeraden en raad het nog met ganse trouw aan, hoewel sommigen der uwen mij verwijten dat ge het vanwege mijn raad doet. Dat dat echter niet het geval is en zij mij onrecht doen, zal ik openlijk bewijzen en omwille van uw liefde de vrouw voor u zoeken. Daarom geef mij die haar opdat, wanneer het geluk mij aan het oord brengt waar zij is, ik haar aan de haar des te beter kan herkennen. Ik wil ook niet omkeren, noch terugkomen, tenzij ik de vrouw meebreng. Verschaf mij daarom een schip en hetgeen ik voor de reis nodig heb."

[21] "auff ander meinung". Vertaling onzeker.
[22] "ein angelegt ding".

Hoe heer Tristan naar de vrouwe voer en hoe hij op reis geraakte.

De hofmeester, hertog Thinas, liet dadelijk een schip bereiden, voedsel en kleren erin dragen die men nodig heeft, en ook harnassen en paarden voor honderd ridders en grote hoeveelheden goud en zilver. Toen dat alles bereid was, nam heer Tristan afscheid en sprak tot de koning: "Gij moet weten, dat ik mij deze reis vanwege uw liefde en omwille van uw eer heb voorgenomen. Want uw eer en mildheid zijn mij sterker aan het hart gebonden dan aan een ander." Daarmee nam hij de haar en nam afscheid met honderd andere ridders die de koning hem had toegevoegd.

Zij voeren weg en zagen een ganse maand niets anders dan hemel en water. Daarop gebood Tristan de schipper dat hij Ierland vermeed, want zij wisten allen goed dat wie van de Cornwallse landen daarnaartoe kwam, sterven moest. "Nu moeten wij steeds door alle landen varen waar men met schepen en paarden kan komen, om de vrouw te zoeken en weten toch niet waar wij haar zullen vinden. God wille, dat wij de dag beleven waarop wij haar vinden." Terwijl zij aldus met elkander spraken, staken de winden op met een groot stormweer en wierpen het schip met groot geweld in dezelfde nacht Ierland binnen, naar de stad waarbij heer Tristan eerder genezen was. Toen de dag aanbrak en heer Tristan zag dat zij in Ierland waren, schrok hij zeer en vertelde zijn metgezellen dat hij eerder in dit oord genezen was geworden, "en het lijdt geen twijfel of wij moeten allen hier sterven, of met grote listigheid binnenkomen. Daarom zwijg allen stil en laat alleen mij spreken, opdat ik ons moge behoeden." Toen echter de koning opstond en zag dat het schip zo dicht bij de stad lag, regelde hij terstond met zijn maarschalk dat hij daarnaartoe ging en hen allen onthoofdde. Deze echter durfde het gebod niet naast zich neer te leggen, of het hem lief of leed was. Toen hij in het schip kwam, liet hij de gasten allen naar buiten gaan en vertelde hen dat zij moesten sterven. Heer Tristan bood grote gaven en verlangde te leven, schonk de maarschalk een gouden kop en vroeg hem nadrukkelijk de koning zijn rede te vertellen en hen ondertussen te laten leven. De maarschalk was een vrome, getrouwe man en bood aan dat te doen. Hierop sprak Tristan: "Ik verzoek u de koning over mijn kameraden en mijn naam te vertellen. Ik heet Tristan en samen met mijn twaalf metgezellen zijn wij kooplieden uit Engeland. Wij hebben horen zeggen welk een grote honger er in dit koninkrijk is. Daarop verkochten wij al onze have en hebben er voedsel voor aangelegd. Daarmee hebben wij twaalf

schepen beladen en hoopten daardoor allen rijk te worden. Daarop kwamen wij lieden tegen op de zee die men sterk najoeg. Die zeiden ons, dat wanneer wij hiernaartoe kwamen, wij gewis het lichaam zouden verliezen. Toen wij dat hoorden, begonnen wij te klagen (en niet onredelijk) vanwege de grote schade van ons aangelegde have en goed, die wij zouden oplopen wanneer wij niet volvoerden[23]. Volvoerden wij echter, dan zouden wij lijf en goed met elkander ongedaan maken[24]. Hierop hielden wij beraad en werpen het lot onder ons. Dat viel zo uit, dat wij hiernaartoe varen en bezien of het zo is als ons gezegd is. Alzo viel het lot op mij arme, en ben aldus op genade hiernaartoe gekomen en mijn metgezellen zijn nog op zee. Beste heer, dit alles verzoek ik u tegen de koning te zeggen en dat hij mij het leven late. Dan zal ik voor hem al het voedsel waarover ik gesproken heb, bijeenbrengen. De maarschalk meende dat de rede aldus was en bracht die terstond naar de koning. Daardoor werd hun leven verlengd, en ook door een ander beschik, hierna volgend.

---

[23] "volfüren".

[24] "verfürten". Vertaling onzeker. Mogelijk is 'verführen' bedoeld. Dat heeft echter vele betekenissen, waaronder misachten, doen dwalen.

Hoe heer Tristan een groot serpent versloeg, reden waarom de koning hem zijn dochter gaf.

Alzo lag het bedroefde leger tot na de middag en sprak men onder elkander, dat wanneer men hen al in leven liet, zij toch eeuwig in Ierland gevangen zouden zijn, en zij wogen de kwestie van alle kanten. Ondertussen kwam er een man naar hen toe om met hen te spreken en vertelde heer Tristan dat er een grote, gruwelijke draak in het koninkrijk was. Die deed het land grote schade aan mensen en vee. Nu had de koning laten uitroepen, dat hij aan degene die de draak versloeg zijn dochter wilde geven. Toen heer Tristan dat hoorde, aarzelde hij niet langer, doch wapende zich naar behoefte en reed naar de nood, want hij was een onversaagde held. Toen hij over het veld draafde, zag hij vijf mannen zeer vluchten. Onder dezen was er een die ver voor de anderen was uitgelopen. Op deze ijlde heer Tristan toe, greep hem bij het haar en vroeg wat of wie hij zozeer ontvluchtte. Deze man vroeg hem luidkeels om godswil dat hij hem liet gaan en sprak: "Ach beste heer, het serpent komt eraan jagen en wil mij het lichaam nemen. Laat mij daarom hollen, opdat ik vanwege hem het leven mag behouden." Heer Tristan vroeg op welk terrein de draak was. Hij wilde hem tegemoet komen, zo God de Almachtige hem geluk wilde toevoegen, opdat hij hem kon doden. Deze man vertelde hem de ganse toestand. Pas daarna liet hij hem weghollen en deed hem met heil weggaan. Hij echter keerde zich tegen het serpent. Hij verborg zich in een holte en wachtte totdat de gruwelijke en vreselijke draak bij hem kwam. Daarop stak hij eerst zijn speer in hem en voordat de schacht brak, had hij reeds zijn scherpe zwaard in de hand en sloeg met ganse krachten zo lang op hem in, dat hij met grote arbeid en manhaftigheid uiteindelijk de zege over hem verwierf. Doch de draak verbrandde het paard onder hem en hij moest te voet vechten. Toen hij het serpent verslagen had, sneed hij het de tong uit de bek en droeg die met zich weg. Doch de gruwelijke draak had hem eveneens met vuur geworpen, zodat hij in het harnas schier verbrand was. Daarop zag hij een meer voor zich. Daar ging hij in en wilde zich verkoelen, opdat hij niet in het harnas verbrandde. Toen hij erin kwam, werd zijn harnas geheel koolzwart, behalve de halskol, die was goudachtig. Toen hij dat zag, ging hij een weinig verder. Daar vond hij een heldere bron waarin hij zich allereerst verkoelde, en ging om te rusten bij de bron liggen. Dat was ook niet onlogisch, want de gruwelijke draak had hem zeer rondgedreven, moe gemaakt en verwond. En alzo lag hij daar bijna buiten bewustzijn.

Hoe de hofmeester van de koning zich erop beroemt
dat hij het serpent had verslagen
en hoe heer Tristan hem te schande maakt.

Wij zullen heer Tristan een tijdje laten rusten en over de vluchtenden vertellen, die heer Tristan daarvoor gezien had. Dat waren de hofmeester van de koning en vier van zijn dienaren. Toen zij bemerkten dat de draak verslagen was, reden zij daarnaartoe en sneden de gedode draak de kop af. De hofmeester vroeg zijn dienaren of zij hem bij de onwaarheid bijstonden en zeiden, dat hij het serpent had verslagen. Hij wilde hen daarna steeds bevorderen en rijk maken. Dat deed hij echter, opdat de koning hem zijn dochter zou geven. Ook had hij grote manhaftigheid voorgewend, dat hij de draak in z'n eentje wilde weerstaan, hoewel menigeen zijn lafheid kende en deze duidelijk was. Daarom was het voor hem ook noodzakelijk dat hij getuigenis meebracht, want hij wist wel, dat men hem alleen niet gemakkelijk zou geloven. Hiermede kwam hij bij de koning en maande hem om zijn belofte, namelijk dat hij hem (aangezien hij het serpent had verslagen) zijn dochter moest geven. Doch het was de koning nog niet gelegen. Ook kende hij eerder van hem niet zulk een manhaftigheid. Daarom sprak hij het tegen en zei openlijk tegen hem, dat hij van hem zulks niet geloofde, doch dat een ander hem had verslagen en niet hij. Een dergelijke rede bewoog de hofmeester tot toorn en hij sprak dat hij het serpent in z'n eentje had verslagen met zijn eigen hand. En hij wilde dat genoegzaam bewijzen met vier mannen die dat van hem gezien hadden. Men moest hem er ook niet voor houden, dat hij de kwestie aan zich nam wanneer hij zulks niet gedaan had. Hij hoopte ook, dat het niet werd afgeslagen dat hem de jonkvrouwe werd gegeven. Met zulke en meer woorden haalde hij de koning over dat hij de woorden geloofde. Doch hij sprak: "Ja, ik wil mijn dochter daarom eerst spreken" en ging daarmee naar haar toe en vertelde haar, hoe de hofmeester haar bevochten en de draak verslagen had. De jonkvrouwe (genaamd de schone Isolde) schrok en geloofde dit verhaal niet en sprak: "Heer en vader, waar nam hij toch zulk een manhaftigheid vandaan, terwijl hij toch altijd een lafaard is geweest? Geloof het niet, want ik weet dat hij het serpent niet heeft verslagen. Hij heeft het ook niet durven aankijken. God wille, dat de held gevonden wordt die de draak verslagen heeft. Ik ben echter bezorgd dat deze laffe booswicht hem vermoord heeft, wanneer hij hem wellicht krachteloos liggend heeft gevonden." Zulks sprak zij ook niet vergeefs, want de hofmeester en zijn helpers zochten ijverig naar hem. Hadden zij hem gevonden, dan hadden zij hem gedood. Toen zij echter niets vonden, meende de hofmeester dat hij al zijn nood had overwonnen. Daarom was hij ook met woorden zo brutaal tegen de koning en voorzag zich van geen ander verzinsel dan dat men hem de schone Isolde zou geven. Toen zij echter aldus met de vader gesproken had, antwoordde hij en sprak aldus tot haar: "Thans mag er geen langer uitstel zijn om u aan hem te geven. Ik heb zozeer beloofd dat wie de draak versloeg, u tot vrouw zou hebben. Hoewel gij u hierin verzet, moet het toch gebeuren. Hij wil ook redelijk bewijzen met vier mannen, dat hij u bevochten heeft." Hierop antwoordde zij: "Zo zeg hem dat hij tot morgen wacht. Doch ik weet dat hij niet gevochten heeft, zoals hij zegt. Het geluk geve mij degene die mij bevochten heeft." Hiermede ging de koning bij haar weg. De hofmeester maande echter de heer en was bezorgd dat zijn vreugde hem te lang werd uitgesteld. Daarop zei de koning hem, dat hij moest wachten tot morgen. Daarover was hij meteen zeer verheugd en meende thans reeds koning te zijn.

Hoe vrouwe Isolde heer Tristan bij een bron liggend vond en hoe het hem daarna verging.

Vrouwe Isolde had een kamerdienaar, genaamd Peronis, die zij zeer wel vertrouwde. Hem beval zij, dat hij spoedig drie paarden zou toerusten en brengen. En in de avond, toen het donker werd, reed zijzelf met Peronis en nam nog een jonkvrouwe, genaamd Brangel, met zich mee. Zij kwamen rechtstreeks op de hoefslag van heer Tristan. Toen de vrouwe dat zag, vroeg zij met klem de hoefslag na te rijden en sprak: "Het paard is niet in dit land opgegroeid. Ach God, waar is de held die het hierheen heeft gedragen. Doch de moordenaars hebben hem gedood. Zoek slechts naar het graf. Hij ligt misschien in de buurt hier begraven." Toen zij die woorden sprak, kwamen zij waar de dode draak lag en het verbrande paard, alsook het verzengde schild. Dat alles was zo verzengd en verbrand, dat zij noch kleur, noch wapen konden zien of herkennen. De vrouwe hief een bijzonder groot klagen aan om deze waarde en manhaftige held en vroeg of ieder voor zich wilde zoeken of men hem dood kon vinden. En wie hem vond, zou zij honderd stuks goud geven. Die twee waren des te ijveriger om te zoeken, doch Brangel zag van verre de helm glimmen. Zij ijlde spoedig naar de vrouwe en vertelde haar dat zij de held had gevonden. Daarop reden zij met grote ijl en kwamen bij de bron. Daarbij lag hij zeer ziek en buiten bewustzijn. De schone Isolde maakte zijn helm los en nam hem die van het hoofd. Heer Tristan hoorde wel dat vrouwen bij hem waren, sloeg de ogen op en sprak: "Wie neemt mij m'n helm?" De vrouwe was buitengewoon blij, aangezien zij hem hoorde praten en antwoordde hem spoedig: "Heb geen zorg, die krijgt gij wel terug, want ik zal die zelf voor u bewaren." Alzo voerden zij de halfdode man heimelijk met hen mede naar de stad. De vrouwe nam zelf helm en zwaard, Brangel nam de gouden ringkraag en de andere uitrusting.

Hoe Isolde Tristan binnen een bad liet bereiden. Toen zij hem echter herkende, wilde zij hem aan haar vader verraden. Brangel verhinderde haar daarin.

Toen vrouwe Isolde heer Tristan gans uitgekleed had, werd hem een bad bereid. De vrouwe bracht zalf die bij zijn wonden paste. Zij zalfde, verbond en baadde hem, zodat hij gans op krachten kwam. Toen hij echter aldus in het bad zat en de vrouwe om hem heen liep, dacht hij aan de haar die hij met zich had meegevoerd en dat zij de vrouw was die hij zocht. Hij begon van binnen te lachen. Dat nam de schone Isolde waar en dacht: Waarom lacht hij? Ik weet toch niets wat ik gedaan heb. Doch ik had misschien zijn zwaard moeten wassen, want hij is dat wel waardig. Zij nam daarmee het zwaard en wilde het wassen. Toen zag zij een schaduw in het zwaard, waardoor al haar vreugde verdween. Zij legde het weg en bracht het stuk dat in diezelfde opening hoorde en dat zij eerder bewaard had. Toen zij zag, dat het er precies inpaste, begon zij de held te haten en sprak: "Gij zijt Tristan en hebt de serpent verslagen. Doch wat kan u dat helpen? Ge komt nimmer levend hiervandaan. En het lijdt geen twijfel dat ge mijn oom met de dood moet vergelden. Ik zal uzelf niet ongemeld laten, want gij hebt mij de liefste man als ooit een jonkvrouwe gehad heeft, namelijk mijn oom, gedood. Tristan loochende dat hij daaraan schuldig was. Zij gebood echter dat hij het bekende en hij sprak[25]: "Beste jonkvrouwe, dat ik hem versloeg, was voor mij noodzaak, want hij sloeg mij naar het leven. En de nood dwong mij dat ik mij weerde. Ik hoop dat ik er niet voor gestraft word, aangezien ik mij in levensnood geweerd heb." Zij zei hem kort dat hij lijf en leven moest verliezen. Daar hielp geen smeekbede tegen. Zij wilde het bij haar vader zelf aangeven. Hierop sprak Tristan: "Het is toch geen gebruik dat men lichaam om lichaam geeft, wanneer een de ander met strijd overwint." Zij sprak: "Gij moet echter de zeden leren." Tristan sprak: "Moet ik u dan ooit leren? Dat is mij te vroeg en ik doe het ongaarne en smeek u met nadruk omwille van alle vrouwen en met name van uzelf, dat ge mij ongemeld hiervandaan laat gaat. Bedenk dat het uw hoge naam en eer zou verzwakken, dat ge mij wegens vriendschap en goed handelen in uw huis tot mijn schade gevoerd en gebracht hebt. Hoe betaamt dat het vrouwelijke beeld om zulk een onverdiende moord uit te voeren, met name in zulk een mate en vorm als gij mij hierheen hebt gebracht en ik uwentwege zulk een vlijt en arbeid heb gehad en u en uw land en mensen van zulk een nood bevrijd heb? Want daarom heeft uw vader u tot het uitvoeren van zulk een arbeid en nood beloofd te geven. Moet ik dan sterven omdat ik degene ben die zich om uwentwille in zo grote angst heeft begeven? Dat zou een zeer ongelijke wissel zijn, zoals nog nimmer gehoord werd. Daarenboven zou ook uw hoge prijs gans vernederd worden, omdat gij in goede en vriendelijke handeling zulk een verborgen moord zoudt dragen. Ach, mijn vrouwe, behoed uw eigen eer om mij, beter dan gij mij belooft." Zij sprak: "Ik heb van tevoren goed overdacht of dat alles mij misleidt, doch zo dwingt mij de klacht om mijn beste oom, dat ik dat alles heb afgeslagen." Toen zij echter 'help'[26] wilde schreeuwen en zeer weende, ging Brangel, haar getrouwe jonkvrouwe, de deur binnen. Zij schrok zeer en vroeg wat er aan de hand was, daar de vrouwe zo van harte weende. Het werd haar gezegd met wenende ogen en dat hij sterven moest. Brangel sprak: "Dat zou een ongehoorde zaak zijn, dat ge zijn leven wilde verliezen, die u ridderlijk en manhaftig als een held bevochten en verdiend heeft. Hoe betaamt het, dat gij hem naar zijn dood in vriendschap hierheen gevoerd hebt? Ach, welk een grote oneer en ongemak zou daardoor voor u ontstaan. En niet alleen het ongemak. Ja, gij zoudt ook uw vaders schoffeldrager tot man hebben. Ei, hoe schoon zou u de eer zijn, wanneer men in de landen zou zeggen dat uw vaders schoffeldrager u met list en onwaarheid van uw vader heeft afgetroggeld? Zo is heer Tristan van hoge geboorte en een zo weerbare held, dat niemand zich met hem vermag te vergelijken, al had hij al uw vrienden verslagen. Ge moet hem niettemin liever nemen dan de lafaard die uit gering geslacht geboren is, van wie gij geen goede daad, noch waardigheid hoeft te verwachten. Door zulke woorden werd Isolde bewogen, wendde haar toorn van hem af en liet kleren brengen. Toen hij echter gekleed was, beviel hij zozeer aan haar ogen, dat alle klachten die zij voordien gehad had, vergeten werden. Want het geschiedt dikwijls dat vrouwelijk gemoed door fraaie gestalte en aardige gebaren van toorn in goedigheid en zachtmoedigheid veranderd wordt. Alzo geschiedde het ook vrouwe Isolde. Zij omarmde heer Tristan vriendelijk, kuste hem lieflijk op zijn mond, vergat alle vijandschap en haat en zegde hem voortdurende vrede en vriendschap toe. Zij beloofde hem ook vrede en vrijgeleide van haar vader te verwerven. Toen zij hem dat beloofd had, ging zij naar haar vader,

[25] "und sprach". Hier is echter Tristan aan het woord.
[26] "waffen", een oude Duitse uitroep.

vertelde hem hetgeen zij ervaren had, wie degene was die hen allen uit de nood had geholpen en de draak verslagen had en sprak: "Vader, uw lafaard beroerde de draak nimmer, tot een ander hem gedood had." De koning antwoordde: "Hebt gij hem dan gevonden? Nu wil deze toch deze betuigen dat hij hem gedood heeft." Isolde sprak: "Wie zijn toch die, waarmede hij betuigen wil? Het zijn wellicht zijn dienaren. Dan valt er niet vanuit te gaan, want zij moeten zeggen wat hij wil en hem bevalt. Wilt ge het echter aan hen toeschrijven, dan kunnen wij wel eens bedrogen worden. Ik weet echter waarlijk, dat hij de draak niet gedood heeft." De koning sprak: "Wat weet gij? Ge spreekt net alsof ge hem gezien hebt, die het gedaan zou hebben. Ik houd het erop, dat wanneer de hofmeester het niet gedaan had, hij zulks niet zou voorspiegelen en betuigen willen. Of echter de getuigen z'n dienaren zijn, of wie zij zijn, is mij niet bekend. Kent gij echter hem, die ons van de nood van de draak bevrijd heeft, dan laat ik hem voor mij brengen. Hierop antwoordde de schone Isolde: "Dat wil ik gaarne doen, doch vóór alles wil ik, dat de held vrede en vrijgeleide heeft om al hetgeen hij u ooit gedaan heeft." Daarop sprak de koning: "Vrede en vrijgeleide zal hij hebben, en hetgeen hij mij aan leed heeft aangedaan, zij hem eeuwig vergeven." Toen zij dat hoorde, sprak zij tot de vader: "Bevestig dan de vrede en kus mij in plaats van de held." Dat deed de koning en sprak: "Met deze kus is weggelaten en vergeven al hetgeen deze zich jegens mij verschuldigd heeft." Toen nu de vrede gegeven en bevestigd was, sprak vrouwe Isolde tot haar vader: "Ge hebt de hofmeester toegezegd. Neem nu morgen al uw hofpersoneel, dan zal ik u de held brengen, tot schande van de hofmeester wegens zijn beweerde strijd. Daarin zult gij zelf zien en horen dat de bedrieger de draak niet heeft weerstaan, noch gedood. Hij heeft ook niet kunnen zien hoe hij aan zijn eind is gekomen." Nu had de koning in zijn land en koninkrijk alle vorsten, graven, vrijen, ridders en knechten laten schrijven, dat zij naar de bruiloft moesten komen. Zo had ook de hofmeester al zijn goede vrienden en bekenden geschreven en hun verzocht te komen, hem in koninklijke waardigheid en grote eer te zien en hem daartoe te helpen. Want hij wist niet anders dan dat de koning hem zijn dochter zou geven. Ondertussen was heer Tristan nog verborgen in een kamer. Die had een groot verlangen naar zijn personeel dat hij in het schip treurig en bedroefd had achtergelaten, riep de kamerdienaar van de vrouwe, de eerder genoemde Peronis en vroeg hem in zijn schip te gaan naar zijn dienaren en hem Cornwall te brengen. Dat werd gedaan zoals hem bevolen was en hij vertelde hun de boodschap. Toen zij hoorden dat hun heer Tristan nog in leven was, werden zij meteen zeer verheugd. Cornwall ging met Peronis naar zijn heer. Toen hij bij hem kwam, sprak hij hem zeer vriendelijk toe en beval hem wederom in het schip te gaan en tegen de anderen te zeggen, dat zij 's morgens al hun beste kleren moesten aandoen en naar het hof komen, daar op een bank gaan zitten en met niemand te spreken en ook niet op te staan totdat zij hemzelf zagen, want hij hoopte dat de kwestie afgesloten zou worden omwille waarvan hij ook gekomen was. Cornwall ging wederom het schip binnen en vertelde de heren en metgezellen de wil en het gebod van zijn heer. Zij waren er innig blij mede en loofden God de Almachtige, dat zij hun heer levend en gezond zouden zien. 's Morgens bereidden zij zich op het allerkostelijkst voor met kleren en kleinodiën, zo kostbaar en sierlijk als in Ierland voorheen nog nimmer gezien was. Met name hetgeen het heer Tristan bij zich lichaam paste, was allemaal veel kostelijker dan het andere. Doch wat moet ik zeggen van kleren en kostelijk siersel of kleinodiën, of ook elk met name noemen. Men weet wel, dat er in de koningshoven sierselen en kostelijkheid zijn die ons gans onbekend en vreemd te benoemen zijn. Zij hadden in het geheel geen gebrek aan al hetgeen zij nodig hadden en verlangden. 's Morgens kwamen zij allen naar het hof om het gebod van hun heer te vervullen, zwegen allen, gingen op een bank zitten en letten niet op wie kwam of ging. Ook stonden zij niet op en gaven niemand antwoord, hoeveel men hun ook vroeg. De koning merkte dat en vroeg wie die schitterende strijders waren, doch niemand wist hem dat te vertellen. Thans was het tijd dat de hofmeester zijn manhaftige daad zou betuigen met de vier mannen, zoals hij dan beloofd had. Daarop liet de koning heimelijk zijn dochter komen, opdat zij de held met haar meebracht die haar bevochten had. Toen zij de boodschap vernam, nam zij heer Tristan bij de hand en voerde hem voor haar vader. Toen hij echter de zaal inging, sprongen de heren, zijn dienaren, allen op met grote vreugde, ontvingen hun heer, stonden hem terzijde en gaven daarmee te verstaan, dat zij bereid waren hem te dienen en ook met hem te sterven en te leven. Toen de koning dat zag, vroeg hij vrouwe Isolde wie de held was. Zij echter sprak: "Gij moet hem eerst kussen." Dadelijk werd de wil van de dochter volbracht, kuste hij de held en bevestigde ook daarmee de vrede en vrijgeleide die hij eerder gegeven had in afwezigheid van heer Tristan. Die waren thans ten tweeden male gegeven, voor hem en al de zijnen die hij met zich mede daarnaartoe had gebracht. Toen dat geschiedde, sprak vrouwe Isolde: "Ik weet wat gij beloofd en gesproken heb, dat gij dat vast en

onverbroken belooft. Daarom wil ik ook zeggen wie de held is. Hij heeft uw liefste en dapperste man gedood, namelijk mijn oom." Toen de koning dat hoorde, was hij ten dele bedroefd en sprak: "God weet (heer Tristan) zou die daad nimmer verzoend worden. Gij kwaamt onbeschimpt niet hiervandaan. Doch hetgeen mij aan leed door u geschied is, heb ik allemaal achtergelaten en vergeven. Gij zult ook goede en vaste vrede hebben." Isolde sprak dat dat juist en billijk was, want Tristan was zulk een gewapende[27] held, dat hij redelijkerwijze vastgebonden[28] zou moeten worden. Dat hij evenwel Morhout gedood heeft, zou zijns ondanks zijn geschied. Hij had ook het land van zijn neef van de belasting, noch zijn lichaam voor de dood niet anders kunnen bevrijden. Terwijl het zich echter aldus heeft toegedragen, spijt het hem toch en heeft hij zich omwille daarvan opgemaakt en is over zee gevaren, om te verdienen dat gij zijn vriend zou worden. Hij heeft zich ook uit liefde voor u in nood gewaagd en de draak verslagen, waardoor wij, en ook het ganse land met ons, verheugd zijn.[29] Toen zij die woorden voltooid had, stond de hofmeester op en sprak tot heer Tristan, waarom hij zich daarvoor uitgaf, dat hij het niet gedaan had. Het zou ongehoord jegens hem zijn, dat hij deze kwestie naar zich toe trok en maande hierop de koning, dat hij hem zijn dochter zou geven, zoals hij beloofd had. Heer Tristan wilde zijn recht echter ook niet langer verzwijgen en sprak tot de koning (deels in toorn): "Heer, hij spreekt onrecht. Dat zal ik bewijzen. Ook dat hij de draak nimmer dorst aan te kijken, noch hoe of waar ik die gedood heb. Is hij echter zo manhaftig als hij zegt, laat hem dan alleen mij weerstaan. Dan trede hij tegen mij in een strijd. Dan zult gij zien dat zijn uitspraak en ook zijn getuigen vals en onwaarachtig zijn. Ook bewijs ik dat met deze tong, die ik de draak uit zijn keel heb gesneden." Deze rede dunkte hun allen genoeg, doch de vreugde was voor de hofmeester daardoor spoedig vergaan. Doch hij verlangde met zijn vrienden te spreken, want hij bedacht wel dat het voor hem beter was dat hij de strijd naliet, dan dat hij vocht. Een van zijn vrienden sprak: "Vecht gij, dan kan het gemakkelijk geschieden dat ge het lichaam verliest. Want heer Tristan is een sterk man en een zeer koene en vermetele held, zoals hij in menig oord in harde gevechten vaak en dikwijls getoond heeft. Daarom raad ik u in ganse trouw aan: hebt ge de draak niet gedood, laat dan uw strijd met hem achterwege, want weerstaat ge hem met onrecht, dan zal het u berouwen en moet ge toch de smaad verkrijgen, of ge vecht of niet. Daarom is eerder aan te raden dat ge afziet van het gevecht, dan dat ge zowel het lichaam als een goede afloop met elkander verliest." Daarop sprak de hofmeester: "Ik wil niet met Tristan vechten, want hij is een sterk man." Met deze woorden ging hij naar de koning en zei voor al het volk, dat hij de draak niet had verslagen. Heer Tristan zou de juiste zijn. Die zou ook de dochter van de koning redelijk en van rechtswege krijgen. Toen hij zo openlijk zijn eigen ondeugd toegegeven en bekend had, sprak de koning: "Dat had ge beter vooraf gedaan en voordat ge uzelf zo'n grote spot en ondeugd had aangedaan." De hofmeester berouwde dat hij de kwestie ooit bedacht had. Iedereen was hem ook ongunstig gezind. Hij werd zelfs bespot en veracht en bij alle mensen onwaardig. Hij werd ook van alle eer en waardigheid ontdaan. De ondeugd en oneer waarin hij zichzelf gebracht had, bedacht hij pas daarna en werd zichzelf tot vijand. Hij schaamde zich zozeer, dat hij het land uitreed en er nimmer meer in kwam. Het is mij ook niet bekend waar hij naartoe is gegaan, of hoe het hem vergaan is. Doch heer Tristan maande de koning om zijn belofte. Zijn dochter, de schone Isolde, was er ook niet tegen.

[27] "wehrlicher".

[28] "breisen".

[29] Ook deze zin vermengt een niet-citaat gedeeltelijk met een citaat.

Hoe de koning heer Tristan beval om de schone Isolde naar zijn oom,
koning Mark, in het Cornwallse land te brengen.

Heer Tristan sprak tot de koning: "Heer, hoor op welke wijze ik uw dochter zou willen nemen. Ik wil haar naar mijn oom medenemen. Aan hem moet gij haar geven. Daarmee is zij beter voorzien dan met mij, want ik ben nog jong van jaren en het past mij nog niet een vrouw te nemen, vooral aangezien ik weet dat uw dochter een machtiger en belangrijker man dan ik ben, waardig is." Hierop antwoordde de koning: "Dat wil ik gaarne doen, aangezien het u lief is en ge het gaarne ziet. Want ge zijt wellicht bezorgd, aangezien ge haar leed hebt toegevoegd inzake haar oom, dat zij dat tegen u zal houden en dat ge dan niet zo goed met elkander zoudt leven als redelijk zou zijn en zou moeten. Wanneer het echter uw wil is, wil ik haar gaarne aan hem geven." Heer Tristan sprak: "Ja, heer, God weet dat ik haar niemand beter gun, noch wil gunnen, dan mijn heer en oom. Daarmee werd het huwelijk bevestigd en de jonkvrouwe aan heer Tristan bevolen om haar naar zijn oom te brengen. De koning vaardigde zijn dochter af met zulke grote gaven en rijkdom, dat het onzegbaar is, met al hetgeen een koningin toebehoort en moet hebben. Niet minder bereidde ook de koningin grote sier en kostelijkheid voor haar dochter, daar zij zo ver naar een ander land moest varen. Daarom wilde zij haar dochter een bruidsschat geven[30] waardoor zij boven anderen van haar gelijken beroemd en geprezen werd. Zij maakte ook een drank (die terecht 'de onzalige drank' genoemd wordt) en beval dat een van haar allerbeste jonkvrouwen, genaamd Brangel, die drank moest bewaren, opdat niemand erbij kon, noch ervan dronk, dan alleen koning Mark en de schone Isolde, zodra zij de eerste nacht bijeen lagen. Zij moesten ook de drank geheel opdrinken, zodat niemand ervan wist dan slechts die twee. Zulks gebood zij ijverig te volbrengen, want zij was bezorgd dat wanneer hij anderen ten deel viel, er niets goeds uit zou ontstaan. Deze drank was aldus gemaakt, dat wanneer twee ervan dronken, zij elkander zo lief moesten hebben, dat de een niet zonder de ander kon blijven, noch leven. Er zou niet één dag zijn of zij moesten elkander zien. Wanneer het zich echter aldus toedroeg dat een de ander slechts één dag niet zag, zouden zij ziek worden en zo lang ongezond, tot zij elkander wederom konden zien. Zulks geschiedde door kracht en werking van de onzalige drank, die met zulk een meesterschap samen-

[30] "heim steuren".

gesteld was, dat de kracht der grote liefde alzo werd aangehecht, dat niemand zich er binnen vier jaren aan kon onttrekken. Wanneer echter vier jaren verstreken waren, kon de een de ander wel verlaten vanwege de drank. Wat bewerkt echter het natuurlijke vuur der liefde in zo lange tijd? Mij dunkt, dat wanneer de mensen zo vriendelijk met alle lieflijke gebaren zo lang met en bij elkander wonen, het vuur der liefde zo groot en sterk wordt, dat het daarna moeilijk te blussen is. Alzo kan ik ook over deze twee liefhebbende mensen spreken. Terwijl nu de liefde door de kracht van de drank, na de vier jaar ophoudt, was de natuurlijke vlam der liefde zo ver en innig in hen beiden met zulk een grote kracht ontbrand, dat het hun onmogelijk was om die te blussen. En aldus moesten zij hun levensdagen branden in de vlammen der sterke en onzegbaar grote liefde.

Hoe heer Tristan de schone Isolde met zich mede voerde
en hoe het hun op de zee verging.

Toen de koning zijn dochter met heer Tristan in de echt verbonden en bevolen had, werd verlof om te varen genomen en door de koning, de koningin en al het hofpersoneel gegeven. Alzo voeren zij weg. Heer Tristan was voor de vrouwe zeer zorgvuldig en maakte voor haar een speciaal vertrek in het schip waarin zij met haar jonkvrouwen was. Hij ging naar de schipper en beval hem dat hij ijlings zou varen, opdat zij niet lang onderweg waren. Doch vrouwe Isolde kon niet tegen zulk ijlings varen en vroeg waar men bij een aanlegplaats kwam. Daar moest men naartoe sturen. Dat geschiedde. Toen iedereen eruit aan land ging met het verlangen om te zien wat er op het land was, ging heer Tristan naar de vrouwen om te zien wat er met hen aan de hand was, of dat zij daar lang moesten stilliggen. Ondertussen was het zo, dat hij met alle vrouwen sprak en hun fraaie avonturen vertelde, opdat hij voor hen de tijd verkortte en de verveling verdreef. Door het praten werd hij zeer dorstig en verlangde te drinken. De schenker was niet aanwezig, doch een kleine jonkvrouwe sprak: "Heer, ik weet wel wat te drinken", ging daarop naar waar de vervloekte onzalige drank stond en bracht hem die. Zij wist echter niet anders, dan dat het wijn was zoals andere wijn. Zo wist ook heer Tristan niet, dat de drank hem tot zulke angsten en nood zou voeren, nam een goede slok en reikte die ook aan vrouwe Isolde. Zodra zij gedronken hadden, werden hun harten en al hun inwendige krachten veranderd en in brandende liefde ontstoken en zo hoog in de vlammen der liefde ontbrand, dat zij elkander innerlijk begeerden lief te hebben. Zij wisten van zulk een grote onstuimige liefde niet hoe zij zich moeten houden en meenden dat zij buiten zinnen moesten geraken. Zij gaven zich dan aan elkander te kennen[31], doch wist hij van haar, noch zij van hem, wat hier achter stak en elk van hen meende dat hij deze nood alleen had. Doch beiden werden dikwijls bleek en rood, warm en koud, en dikwijls werden hun gebaren veranderd en veel anders dan zij voordien gewend waren. Wat moet ik zeggen? De liefde was zo groot en hun kommer zo menigvuldig, dat elk van hen bezorgd was dat anderen het zouden merken. Wanneer dat geschiedde, mocht er geen versagen, noch vergeving zijn voor wat de ene aan de andere begeerde. Toen heer Tristan dat in zichzelf waarnam en ondervond, scheidde hij treurig en ziek van hart van de vrouwe, die ook niet minder nood en pijn had dan hij. Zij gingen echter beiden aldus zonder eten en praten naar bed.

[31] Dit zal niet kunnen worden opgevat in de zin van het ouderwetse 'zich aan iemand bekennen', want verderop overweegt Isolde wat er gebeurt als zij zich aan hem "zu erkennen" geeft. Zij zit hier dus nog niet in die fase.

Hoe vrouwe Isolde zich zeer beklaagde vanwege de verzengende liefde.

Toen nu geen van beiden kon eten, noch drinken of ook met iemand spraken, doch met voortdurend hevig klagen ieder zo streng, zonder ophouden, lag, meende elk dat hij gewis door de ander de dood zou verkrijgen, doch zij kenden elkanders nood niet. Toen de vrouwe echter aldus lag, met verscheurd hart en verwond door de pijl van Cupido en ook gans ontbrand met het vuur der liefde, en zichzelf zo hevig zag branden, sprak zij tot zichzelf: "Ach en o wee, Heer mijn God, welke grote zorgen en rouw draag ik in mijn hart verborgen om deze lieve en lijdende[32] man. Hoe mag ik echter spreken, lijden? Nu ben ik hem toch zo toegenegen en heb ik hem zo lief, dat ik zonder hem niet kan genezen. Hij beneemt mij eten en drinken, slapen en waken, en ook al mijn vreugde, zodat ik nergens anders aan kan denken dan aan hem. Tenzij ik mij aan hem te kennen geef en hij mij helpt, sterf ik. Doch wat moet ik, zondige vrouwe? Ik vrees dat hij geen acht op mij slaat. Waarom ben ik hem dan toegenegen? Ja, hoe kon ik hem vijandig zijn? Want tussen hemel en aarde leeft er geen betere, noch koenere held dan hij is. Hij heeft op diverse oorden goed betoond, dat hij grote en manhaftige daden kan doen. Ik erken ook zijn adel, zijn deugd, zijn schoonheid, zijn hoffelijke en waarachtige gemoed, zijn tucht en welopgevoedheid, dat hij altijd werft om eer en de hoogste prijs. Wat zal ik veel zeggen, hem ontbreekt geen deugd, hij is de allerliefste man die ooit de liefde van een jonkvrouwe gewon. Door zijn deugd en vroomheid ben ik hem toegenegen geworden. Hij licht mij ook in mijn hart boven ander volk, net als goud boven lood. Doch" (sprak zij), "Heer God, hoe is het mij overkomen, hoe is mijn gemoed zo plotseling veranderd geworden? Ik heb hem eerder toch dikwijls gezien, terwijl hij mijn gemoed nimmer bewogen heeft. Hoe dunkt hij mij thans zo goed? Hoe ben ik hem thans zo innig toegenegen, die ik korte tijd geleden dood wilde hebben? O wee, mijn hart en gemoed, mocht gij u van hem afwenden die toch voor u geen achting heeft, noch u liefheeft. O Cupido, heb ik uw gebod ooit overtreden, of heb ik, arme Isolde, ooit iets gedaan dat ik vermeden had moeten hebben, dan hebt ge het thans goed op mij gewroken. Wanneer gij mij niet genade bewijst, dan breekt mijn hart en moet door schulden aan u sterven. Daarom vraag ik, schakel uw ongenade uit en lenig voor mij een deel der grote nood, die toch gans ondraaglijk is, opdat ik niet zelfs erbarmelijk en reikhalzend sterf. Ik geloof dat ge niet alle vrouwen zo ongenadig zijt als mij. Waarmede heb ik u toch vertoornd, dat ge mij zo vreselijk pijnigt en beangstigt? Datgene wat mij eerder niet bekend was, maakt gij mij thans zo bekend, dat ik opgewektheid en zin, lichaam en leven daardoor moet verliezen. Gij hebt mij zozeer aan uw macht onderworpen, dat ik niets anders begeer dan gij wilt. Nu eens[33] word ik koud als ijs en zal zo bevriezen. Dan weer zal ik branden als een vuur en breekt mij het zweet door al mijn ledematen. Ach, welke wonderlijke zeden hebt gij mij in korte tijd geleerd. Ge hebt een zo zware last op mij geladen, dat een ganse berg daaraan genoeg te dragen had. Nu zijt ge toch onterecht vertoornd op mij om deze man. Ik heb hem lief en hij mij niet. Daarom zoudt ge eerder op hem vertoornd moeten zijn, dan op mij. En ge moet hem ertoe brengen dat hij mij ook liefheeft, want ik doe mijnerzijds wat uw macht gebiedt. O, tot welke grote zorgen en angsten hebt ge mij gebracht. Moet ik aldus jammerlijk sterven? Ei, laat u zich over mijn grote nood erbarmen en kom mij te hulp. Ik meende, dat uw arbeid zoet en zacht was. Zo schijnt die bitterder en zuurder dan azijn of mirre. Moet ik zulk een grote nood lijden om iemand die mij veracht heeft, terwijl mijn lieve vader mij aan hem wilde geven? Ik wil weliswaar trachten of ik mijn hart en gemoed ook van hem kan afwenden, en wil ook nimmer aan de held denken. O wee, hoe kan het toch ooit zijn, dat ik mijn hart van hem wegtrek, die ik zozeer van harte liefheb en omwille van wie ik zo innerlijk gepijnigd wordt. Het is echter beter dat ik hem liefheb en zijn vrouw word, dan dat ik het lichaam verlies. Ach, de grote nood. Hoe moet ik het echter aanvangen dat hij mijn nood kent en beseft? Geschiedt dat niet, dan moet ik sterven. Ik denk dat ik het hem wil zeggen. O wee, hoe doe ik dan een zo groot onrecht? Ik zou de dag jegens mijn vrienden nimmermeer te boven komen; noch jegens hem en ook mijzelf. Wat zou hij wel denken? Hoe lichtvaardig zou hij mij schatten. Ik wil echter mijn eer behouden en het lichaam verliezen, voor ik hem dat vertel. Ach nee, dat zou verkeerd gedaan zijn en zou ook jammer zijn. Het lichaam is mij lief. Zo is hij mij ook lief. Ach, geluk is thans geweld. Ik wil het wagen. Wie weet of hij mijn rede ten goede houdt. Verneemt hij waarlijk hoezeer ik hem innig liefheb, dan zal zijn hart wellicht ook voor

---

[32] "leiden". Vertaling onzeker. Kan duiden op het oud-germaanse begrip voor ter zee gaan, hetgeen heimwee veroorzaakt, dus lijden.
[33] "Jetzt (…), jetzt (…)".

een deel jegens mij tot liefde worden bewogen." In zulke zorgen en angsten was vrouwe Isolde gevangen, en toch kon zij haar gemoed en hart, noch dag noch nacht, zonder ophouden, van de man afwenden. Heer Tristan was ook niet minder met onmatig klagen en angsten omgeven, want de vlam der onstuimige liefde had hem zo krachtig ontstoken en het merg van zijn gebeente en al zijn aderen doordrongen, dat hij bijna dood was. Hij uitte wel tweevoudig meer geklaag dan Isolde gedaan had, want de mannen kenden altijd veel fraaiere en bloemrijkere woorden dan de vrouwen. Daarom was zijn geklaag veel groter dan het hare. Aldus lagen zij beiden zo'n vierenhalve dag zonder eten, zonder drinken en zonder slapen, en wisten zij niet anders, dan dat zij de een na de ander moesten sterven, ofwel zich openbaren. Zij waren beiden zozeer ontbrand, dat zij niets anders konden denken, dan slechts hoe de een zich aan de ander te kennen kon geven en openbaren. Door zulk een grote nood raakten zij gans ontsteld. Hun heldere en fraai getinte aangezichten verbleekten en werden vaal en aldus lagen zij zonder enige kracht en macht. Toen echter Cornwall en Brangel zulk een ziekte en gejammer bij hun heerschap zagen, werden zij bewogen tot groot medelijden en Brangel sprak tot Cornwall: "O, hoe moeten wij arme lieden handelen? Wellicht verliezen wij onze heerschap aldus. Dan sterf ik met hen. O, wist ik toch wat hun scheelt of waarmede men hun te hulp zou kunnen komen." Met zulke woorden klaagden zij hun nood. Terwijl zij aldus met elkander spraken, dacht Brangel aan de drank die haar bevolen was te behoeden, ging snel naar de plek waar zij die opgeborgen had en vond niets. Daarop schrok zij van ganser harte en al haar gemoed, sloeg de handen op het hoofd tezamen en sprak: "O wee, mijn beste heer Tristan en mijn allerliefste vrouwe, thans zijt gij beiden verloren, tenzij gij samenkomt. O wee en ach, deze grote nood. Dat God diegene vergeve die u deze drank gegeven heeft.

Hoe Isolde en heer Tristan tezamen kwamen
en een deel der grote nood openbaarden
en ontbonden werden.

Toen Brangel de ziekte van haar heer en haar vrouwe had bevonden, ging zij wederom naar Cornwall en vertelde hem hoe de ziekte ontstaan was, hoe zij een drank gedronken hadden, waarvan zij elkander lief moesten hebben, en hoe zij ook niet konden worden geholpen, tenzij men hen tezamen bracht. Doch op welke wijze dat kon geschieden, was hun onbekend. Daarop sprak Brangel: "Eer ik uw heer en mijn vrouwe aldus laat sterven, eer waag ik mijn eer, lijf en goed. Cornwall, doe gij uw deel en help dat wij hen tezamen brengen, al zou ik er ten slotte het leven om verliezen, want ik zou de drank beter behoed moeten hebben. Aangezien dat echter niet geschied is, moet zijn geluk beschut worden[34]. Het is ook beter dan wij hen helpen, dan dat wij hen aldus laten sterven. Want zou dat geschieden, dan was ik liever en beter niet geboren." Cornwall sprak: "Zo voel ik het ook, want hoe en op welke wijze ik daartoe ook kan helpen, ik ben gewillig en bereid." Toen deze raad besloten was, kwam zij bij een aanlegplaats. Dat was op de vierde dag. De lieden gingen van het schip af, zodat er niet velen van hen daarin achterbleven. Daarop sprak Cornwall tot zijn heer: "Heer, ga naar vrouwe Isolde. Ik weet niet hoe het met haar is, of uw nood verminderd wordt en of zij ook gaarne zou weten hoe het met uw ziekte gesteld is." Zulks sprak Cornwall uit listigheid en door raad van de getrouwe Brangel. Heer Tristan kwam overeind en ging naar de vrouwe. Toen hij bij de deur kwam, had hij niet zoveel kracht dat hij verder kon. Toen zij hem echter van verre zag, begon zij te roepen: "Heer, kom toch spoedig." Toen hij dat hoorde, schrok hij en dacht: Ik ben onwaardig. Zij betoont mij deze grote eer niet uit goedheid. Zou zij mij liefhebben, dan noemde zij mij niet 'heer' en de uitroep deed hem leed. Doch hij dacht wederom: Zij heeft het uit grote liefde gedaan en mij daarmee getoond, dat ik voor haar boven de ganse wereld de liefste ben. Deze gedachte gaf hem nieuwe kracht en hij ging naar de vrouwe, ging aan haar zijde zitten en begon met haar te spreken. Toen Cornwall en Brangel dat zagen, namen zij zich spoedig andere dingen voor en gingen de deur uit. De twee bleven echter bij elkander. Wie echter

---

[34] "walten". Vertaling onzeker. Mogelijk is bedoeld: 'moet de doorslag geven', 'heersen'.

het eerst begon te spreken, is mij niet bekend, want de een vertelde de ander over de grote liefde en vriendschap die zij samen hadden. Voordat zij echter scheidden, werden zij beiden gezond en was alle geklaag, angst en nood vergeten die zij voordien gehad hadden. Toen zij nu elkander hun liefde geopenbaard en verkondigd hadden, en de een door de ander met gelijke mate bemind werd, gaven zij zich aan een grote vreugde en genot over, waarover veel kan worden gezegd. In deze liefde werden dagelijks nieuwe liefde en vriendschap duidelijk. Door zulk een liefde werd de reis een weinig des te langer vertraagd, opdat zij zich aan de liefde en begeerte een weinig des te beter kon verzadigen, hoewel er geen verzadiging of genoegdoening kon zijn. Niettemin benutten zij de tijd die hun gegeven kon zijn, net zolang tot zij het land van koning Mark zagen, Toen waren zij bezorgd over het toekomstige scheiden en mijden, en werden daardoor zeer bedroefd. Doch de grote, innige liefde gaf hun hoop en goede troost om op alle wegen tezamen te komen, en het was voor hen ook niet mogelijk om de weg der grote liefde af te sluiten. Zij waren echter angstig om hetgeen tussen hen geschied was door de werking en kracht van de onzalige drank. Ze gingen met elkander in beraad hoe zij de koning konden bedriegen, doch wilden verder hun liefde navolgen en ongescheiden blijven. Het beraad ging echter alleen naar de getrouwe Brangel.

Hoe vrouwe Isolde Brangel vroeg om de eerste nacht bij de koning te liggen.

Toen nu dit beraad besloten was, ging Isolde naar Brangel en sprak met haar aldus: "O Brangel, mijn allerliefste en getrouwe vriendin, geef mij uw getrouwe raad hoe ik mijn aangelegenheid moet aanvangen, zo ik bij de koning moet liggen." Brangel sprak: "Dat weet ik niet." De vrouwe sprak: "Ach nee, gij mijn helpster in mijn nood, spreek niet aldus. Geef mij een betere troost." Brangel antwoordde: "O, wat zal ik zeggen of beraden. Ik weet helaas niets." Toen Isolde dat hoorde, schrok zij, werd meteen zeer bedroefd en sprak: "Thans is al mijn vreugde weg en al mijn hoop is verdwenen." Brangel sprak: "Dat zou mij van harte leed doen, dat ik zulk een nood bij u zou weten." Isolde sprak: "Ach, mijn Brangel, betoon dat dan door uw vroomheid en help mij. Zie toch mijn grote ernst aan en laat mij niet langer smeken. Laat mij van mijn trouw jegens u genieten en wees mijn gebed terwille." Brangel sprak: "Ja, vrouwe, ik zou dat gaarne doen, wist ik op welke wijze." Daarop sprak Isolde: "Ik verlang één ding van u om te doen om mijnentwille. Daar zal ik u altijd dankbaar voor zijn." Brangel sprak: "Zo laat horen wat het toch is." Isolde antwoordde: "Ach, mijn Brangel, mijn bijzonder lieve en getrouwe vriendin, ik smeek en begeer, dat gij de eerst nacht een wijle bij de koning ligt. Dat wil ik rijkelijk van u verdienen." Brangel schrok en sprak: "Voorwaar, vrouwe, dat is iets wat zonder twijfel door mij nimmer geschiedt." De vrouwe sprak: "Zo wil ik u echter met liefde en diensten daartoe brengen." Brangel zei: "Ja, met wat voor diensten zoudt ge het mij vergelden[35]?" Isolde sprak: "O mijn Brangel, val mij niet zo hard en heb geen twijfel. Het zal u vergoed worden, dat zal ik u laten zien." Brangel sprak: "Vrouwe, ge legt het genoeg uit, doch ik zal uw dienst liever ontberen." Daarop sprak Isolde: "Zo smeek ik u echter door God dat ge u over mij erbarmt." Brangel was onwillig en sprak: "Wat moet deze lange rede? Ge drijft slechts de spot met mij." Isolde sprak: "O wee, de grote nood die mij betreft." Brangel zei: "Die rede staat u niet zo goed." De vrouwe sprak: "Hoe moet ik die echter doen? Ik kan u toch niet ontberen?" Daarop sprak Brangel: "Zie er dan vanaf, want gij moogt zulke dingen niet meer verlangen." Isolde sprak: "Ach nee, mijn Brangel, mijn vrouwe en koningin, ge moet mij niet aldus bedroeven. Beëindig uw hardheid en help mij uit de angstige nood, terwijl ik toch bereid ben u omgekeerd te dienen terwijl ik leef." Daarop sprak Brangel: "Vrouwe, ik

[35] "widerlegen".

ben u ver over de zee gevolgd en heb u steeds weer getrouw en onverdroten gediend. Ik verzoek u, dat gij dat ook bedenkt en aanziet en mij niet aldus zeer krenkt en van mijn eer ontdoet." Isolde sprak: "Ach en wee, dan verlies ik mijn eer. Ik kan ook voortaan u, noch mijzelf, immermeer helpen en raad geven, noch iets goeds doen. Dat alles kunt gij wel voorkomen en tegengaan. Gij zijt het mij ook voor God verschuldigd. Nu hebt ge mij toch zelf gezegd, dat zulk een nood en ongeluk van mij door de drank ontstaan zijn, die ge bewaard had moeten hebben en die alleen aan u toevertrouwd is geworden. En er heeft ook niemand anders van de werking van die vervloekte drank afgeweten, dan alleen gij. Zijt ge dan niet schuldig aan mijn zo grote bedruktheid? Zo gij thans daaraan schuldig zijt, zo zijt ge ook verschuldigd en gebonden om mij wederom uit mijn grote nood te helpen. Laat mij toch genieten, opdat ik over uw grote schuld en zo grote onachtzaamheid u zelfs vriendelijk en met zulke deugdzame woorden smeek, en mij u geheel en al toewijd en ten dienste heb aangeboden. Laat mij ook niet de grote trouw verliezen die ik jegens u heb, door al uw goedheid en vroomheid." Toen Brangel dat hoorde, moest zij zeer innig wenen en sprak: "Het is helaas waar. Deze schuld is door mij ontstaan, door mijn grote onachtzaamheid. En derhalve is het redelijk dat ik daardoor lijd hetgeen mij te lijden wordt opgelegd. En ik zal mij overgeven om u te helpen, doch ik zou mij liever dood weten." Toen zij dat beloofde, ging Isolde naar heer Tristan en vertelde hem de gebeurtenis. Daarvan was hij zeer verheugd. Thans waren zij niet ver van de stad Thintariol en had Tristan alvast bericht uitgestuurd en aan de koning gemeld[36], dat hij hem de vrouwe bracht voor wie hij was uitgezonden.

[36] "entbotten".

Hoe koning Mark de bruid tegemoet reed, over haar hoogheid
en hoe hij de eerste nacht bedrogen werd.

De koning reed met grote macht het allerkostelijkst met zijn ridderschap de vrouwe tegemoet om haar te ontvangen en haar met vreugde naar huis te voeren. De bruiloft was groot en vooral prachtig, want heer Tristan had de koning van de kwestie allang door boden kond gedaan, zodat hij zich vooraf met alle daartoe benodigde dingen geschikt en voorzien had. Heer Tristan ging naar de koning en sprak: "Heer, wat ligt u eraan, dat ge de vrouw toestaat wat zij vraagt? Zij vraagt, dat ge de zede van het land met het bijliggen houdt." De koning vroeg welke zede van het land zij had. Heer Tristan vertelde hem, dat wanneer zij de eerste nacht zou bijliggen, er geen licht moest zijn, opdat men haar niet zag tot 's morgens, als zij wederom opstond. Daarop sprak de koning, dat hij haar zulks wel vergunde en beval zijn oom, heer Tristan, zelf hofmeester te zijn, opdat hij ook deed en naliet wat de koningin verlangde. Heer Tristan was thans hofmeester en alle aangelegenheden had hij in de hand. Ook had hij goed recht om te doen hetgeen hij hierna deed jegens de koningin, want de koning had het hem vooraf bevolen te doen. Hij ging het vertrek binnen[37], voerde voor de koning Brangel in het bed en hijzelf lag bij de koningin. Dit was en is de grootste bedrieglijkheid die heer Tristan ooit deed. Doch met recht kan het niet bedrieglijkheid zijn, aangezien heer Tristan zulks niet uit eigen moedwil, noch wrevel gedaan had, doch uit beschik en werking van de lichamelijke kunst, hiervoor al vaak benoemd. Toen nu de nacht zijn loop eensdeels volbracht had en zich wederom naar het oosten wendde, ging Brangel met bedroefd hart en gewond lichaam en gemoed, van de koning naar Isolde, deed haar opstaan en bij de koning liggen. Dit werd gedaan met onwillig gemoed en het was voor haar veel te vroeg om op te staan van heer Tristan. Bij hem liet zij haar hart en ging met het lichaam naar de koning. Aldus werd de koning bedrogen en de eer van de vrouwe gered. Ook bleef heer Tristan een gans jaar geheel ongemeld aan het hof en niemand merkte hoe groot de liefde was. Zo konden zij het toch aan beide zijden helen. Hij sprak dikwijls tegen zijn dienaar Cornwall: "Ik sta versteld, hoe ik zulk een grote liefde aldus mag lijden en dulden, en niet steeds bij de schone Isolde mag zijn, die toch mijn hart en gemoed altijd zeer bij zich heeft en regeert zoals zij het zelf wil. Waarlijk Cornwall, geloof mij zonder

[37] "Er understůnde sich der Kam̃er"

twijfel. Mocht ik haar slechts één dag niet zien, dan zou ik ziek worden. Mocht ik echter twee dagen bij haar weg zijn, dan zou ik moeten sterven." Nu was ook de vrouwe net zozeer verwond als hij, want zij hadden beiden één ziekte.

Hoe de koningin haar getrouwe Brangel plande te doden, en toch geschiedde het niet.

Niet lang daarna dacht de vrouwe na over haar gedrag[38] jegens heer Tristan, en het viel haar in, dat Brangel zulks over haar zou kunnen vertellen en openbaren, waarvan zij toch wel zeker was, en wilde haar met de dood belonen. Zij liet twee arme metgezellen komen, gaf hun zestig mark aan zilver, wees hun een bron in een tuin aan en beval hun bij hun leven, dat zij degene die met een gouden drinkbeker naar de bron kwam, zij het man of vrouw, moesten doden en haar de lever tot een teken brengen. De twee beloofden de vrouwe dat aldus te doen, namen het zilver en waren er zeer verheugd mede. De koningin echter ging liggen, beklaagde zich zeer en verlangde van Brangel water uit de boomgaard. De getrouwe Brangel was bedroefd om de zwakheid[39] van haar vrouwe en nam een gouden drinkbeker op verzoek van haar vrouwe. Zij wist echter niet van de verborgen moord en ontrouw van haar vrouwe, of dat zij thans zou sterven, en ging naar de bron. Toen zij het water wilde scheppen, traden de twee tevoorschijn, vielen haar aan en zeiden dat zij moest sterven. Brangel schrok daar bovenmate van en sprak: "Gij heren, wat heeft dat te betekenen? Ik weet toch niets dat ik gedaan zou hebben opdat ik de dood verdiend heb, doch ik weet wel, dat ik voor mijn grote trouw boete moet doen. Doe het thans door uw deugd en ook door de lieve God en laat mij leven, tot een van u naar de koningin gaat en haar zegt, dat ik gedood ben. En zeg haar daarbij, dat ik tegen haar spreek: 'Ik weet niet wat zij aan mij wreekt, dat zij mij zonder schuld zo moorddadig verraden heeft. God weet, dat ik niet denk dat ik ooit iets gedaan heb waarom zij vertoornd jegens mij is. Ik verliet vrienden en familie en voer op genade naar een vreemd land, waarin ik zonder schuld mijn leven zo jammerlijk moet verliezen. Wee[40] de grote moord, wat betekent dit alles en het grote verderf. Hetzij dan, dat toen wij van Ierland naar dit koninkrijk moesten varen, mijn oude vrouwe (haar moeder) ons twee witte hemden gaf, even schoon. Zij moest de eerste nacht in haar hemd bij de koning liggen. Haar hemd was gescheurd en kapot, zodat zij het met eer bij de koning niet aan kon hebben. En er was het mijne, nog ongedragen, heel en nieuw. Zij verzocht mij met groot gesmeek, beloofde mij zoveel trouw en vriendschap, dat ik haar mijn hemd leende, slechts die ene nacht, zodat zij met eer in het hemd bij de koning kon slapen, hoewel ik zulks

[38] "wesen".
[39] "blödigkeit".
[40] "Waffen". De oude Duitse uitroep hier in een andere context.

ongaarne deed.[41] Doch zij bewoog mij met haar smeken en belofte, dat ik het haar ten slotte leende. Ik weet haar verder niets meer te melden, want op diezelfde eerste nacht, toen zij bij de koning lag, werd mijn hemd vernield, gescheurd en ontuchtig in haar dienst.' Zeg haar dit van mij, want ik weet niets dat ik gedaan heb opdat ik de dood verschuldigd ben.

Door zulk geklaag en haar onschuld werden deze twee mannen tot erbarmen bewogen en verwonderden zich over het voornemen van de vrouwe dat zij had en toch zelf niet wist hoe en waarom, en spraken tot elkander: "Wat hebben wij het nodig, dat wij de vrouw van haar leven beroven? Wij zouden het nimmer te boven komen. Ja, wij zouden ook al onze eer kwijtraken, wanneer men zulks over ons te weten kwam. Wij willen ons aan haar niet bevlekken." Terwijl zij aldus met elkander spraken, liep er toevallig een hond langs. Die doodden zij en namen er de lever uit. Daarmee ging de ene zeer heimelijk naar de koningin en vertelde haar de gebeurtenis. Zij betoonden hem grote dank en vroeg of Brangel hun niets gezegd had. Hij sprak: "Ja." Daarop verlangde de vrouwe te weten, wat zij gezegd had. Hij begon en zei haar woord voor woord hetgeen zij haar meldden en hetgeen zij gezegd had. Daarop sprak de koningin: "Zeg op uw trouw, of zij iets meer gezegd heeft." Hij sprak: "Nee, zij zei niet meer, dan dat zij gaarne gezien had, dat wij haar het leven hadden gelaten." Toen de vrouwe de grote liefde en trouw hoorde, bemerkte en begreep, die Brangel jegens haar had, en dat zij ook in haar grote en laatste nood niets geopenbaard had, haatte zij zichzelf, was zichzelf vijandig en sprak: "Nu moet het God erbarmen, dat ik ooit de dag beleefd heb. Wat moet ik, arme, thans doen, dat ik mijzelf aldus vervalst en zulk een moord begaan heb?" Zij was zozeer bedroefd en bekommerd, dat zij zichzelf gans vergat. En in hetzelfde grote hartenleed, net als in een onzinnigheid en onverstand, verlangde zij, dat de boze geest haar zou wegnemen en ving aan van harte te wenen. Zij klaagde ook zozeer, dat de gezel die de mare bracht, aan de grond genageld stond en haar verwonderd aankeek. Toen hij evenwel zulk groot leed en berouw bij haar zag, kon hij zich niet langer inhouden en sprak: "Vrouwe, troost uw gemoed. Brangel leeft en is niet dood. Ik durfde het voorheen niet te zeggen, want ik was bezorgd dat het u leed zou doen. Zo ik u echter aldus hoor, ben ik blij dat wij haar in leven hebben gelaten." Zij sprak: "Ach, help[42], ik verdien[43] uw spotternij goed, want ik ken geen vreugde meer sinds ik haar zo jammerlijk verloren heb." Toen deze haar grote ernst hoorde en zag, sprak hij tot haar: "Vrouwe, het is waarlijk niet mijn spotternij. Brangel leeft, zo waar als ik. Wilt ge echter dat ik haar breng, dan zal ik het doen." De vrouwe sprak: "Mocht ge haar levend bij mij terugbrengen, dan beloof ik u dat ik u rijk maak." Hij was met zulk een belofte blij, ging weg en vertelde het aan zijn metgezel. Die hoorde deze mare ook gaarne. Alzo namen zij Brangel met zich mede en voerden haar naar de koningin in haar kamer.

[41] Let wel, Brangel verdraait hier het gebeurde en meldt niet, dat zijzelf met de koning sliep.
[42] "waffen".
[43] "geriethe".

Hoe vrouwe Isolde zich wederom met Brangel verzoende.

Toen Brangel de deur binnenging, sprak de koningin aldus tot haar: "Wees bij mij welkom, mijn lieve vrouw, mijn vrouwe, mijn koningin en mijn gebiedster. Ik val u te voet. Ik vraag uw goedheid en verlang genade van u om mijn grote schuld. Ik wil u daarom ook eeuwig tot boete zijn naar uw welgevallen. God zij eeuwig geprezen, dat ge het leven hebt behouden. Ja, Hij is gewis met Zijn genade beneden geweest en heeft u uit de nood geholpen. Deed Hij mij echter dezelfde dood aan die ik voor u bedacht heb, of verzonken Zijn kracht en macht mij in de afgrond, dan oordeelde hij juist (wanneer Hij mij maar van tevoren al mijn zonden vergeeft) en naar mijn verdienste." Zij gaf zoveel vriendelijker woorden en deed grote beloften, opdat zij de moord jegens haar zou vergeten. Door zulk een hoog tegemoetkomen werd Brangel mild gestemd en vroeg de vrouwe haar ook te vergeven, als zij ooit iets gedaan had dat zij had moeten vermijden. Hierbij werden zij beiden van leed en ook van liefde stom en sprakeloos, vielen onbezonnen neer en lagen lang, totdat zij wederom bij zinnen kwamen. Daarop stonden zij op en verzoenden hun nijd. Er was toen niemand bij hen die hen geholpen had, want de twee metgezellen gingen dadelijk weg, toen zij Brangel wederom bij de vrouwe brachten. Heer Tristan was niet thuis toen deze kwestie zich afspeelde, doch was ter ontspanning met de koning op jacht het woud in gereden. Toen hij echter kwam, werd hem de kwestie door Cornwall aangeduid. Daarop werd Tristan zeer bedroefd en vertoornd, ging naar de koningin en berispte haar hard met woorden vanwege zulk een voorgenomen euvel en slechtheid. Nu dat echter geschied was, kon er niets anders in worden voorgenomen, dan dat Brangel de misdaad en de moord moest verheimelijken en voortaan nimmer aan erger denken. Daarentegen moest de koningin haar genoegdoening geven met alles wat zij had. Ongeacht wat Brangel ook begeerde en wilde hebben, moest de koningin toestaan en volvoeren. Daarop sprak zij wederom tot de goede vriendin, in elke mate zoals zij voordien geweest waren. De vrouwe werd zeer blij dat zij wederom bevriend waren. Haar was deze uitspraak ook gemakkelijk[44] en zij wilde die ook houden, want zij kon niets bedenken wat te veel was zodat het weerlegd moest worden. Daarop bekrachtigden zij de vrede en kusten elkander naar de zede van hun land.

[44] "ring".

Hoe heer Tristan vijandelijk jegens de koningin verwijderd raakte.

Ondertussen deed het zich voor, dat heer Tristan zeer gesneden was, doch zonder enige wonden. Dit geschiedde door een hertog, genaamd Auctrat, en vier graven die ook aan het hof waren. Deze vijf mannen vervielen in zulk een grote nijd en haat jegens hem, dat het zonder maat was. En om niets anders, dan dat heer Tristan zozeer deugdzaam en vroom leefde en te allen tijde het beste deed met manhaftige daden en alle dingen, en omdat hij voor iedereen zo aangenaam was en boven hen allen werd voorgetrokken en geprezen in al zijn doen en laten. Daardoor werden zij z'n dodelijke vijand en haatten zij hem. Wat zij hem ook tot schande en oneer konden bieden, daar waren zij ijverig in. Het geschiedt ook nog wel, dat de vrome door de slechte benijd en gehaat wordt, want hetgeen de vrome aan goeds doet, dat alles spijt de slechte. Hij laat het goede ook niet goed blijven, doch hij verandert voor de goede al het goede in het slechte, waar en hoe hij kan en vermag. Ik houd het er echter op, dat wie God voor ogen heeft, naar vroomheid streeft en zich in deugd beijvert, de ongunst van de boosaardige niet zo erg schaadt. Ongeacht of die een tijdlang doorgaat, komt het er ten slotte toch toe, dat zij ook hun deel ervan kwijtraken. Deze bovengenoemde hertog Auctrat was de geboren vriend van heer Tristan (want zij waren de zonen van twee lijfelijke zusters), zodat hij hem eerder had moeten liefhebben, dan hem vijandig zijn geweest. Doch wat zeg ik, waar slechtheid en valsheid overwint, helpt geen vriendschap, noch vroomheid[45]. Ik kan derhalve zeggen, hoezeer deze zo nauw aan heer Tristan verwant was, zijn slechtheid toch steeds doordrong en hem niets goeds liet besluiten. Dat betoonde hij ook wel aan zijn geboren vriend. Toen hij nu voortdurend eraan dacht hoe hij Tristan zwart kon maken en ontmaskeren[46], zodat de koning hem ongunstig gezind werd en hem uit het hof zette, wendde hij alle inspanning aan of hij ergens een reden kon vinden. Door zijn inspanning en naspeuring ervoer hij ten slotte, dat heer Tristan de koningin liefhad. Toen hij dat gewaarwerd, verheugde hij zich van binnen en bedacht, dat hij geen reden kon vinden die voor hem net zo zou zijn als deze, waarmede hij ook Tristan naderbij kon komen. Hiermede ging hij naar zijn metgezellen en hield met hen beraad om aan de koning deze geschiedenis te openbaren. Auctrat (feitelijk naar mijn

[45] "fömbkeit".
[46] "versagen uñ dargeben".

begrip een vorst der slechtheid te noemen) nam de vier graven bij zich - zijn metgezellen in alle boosaardigheid en vermetelheid -, legde alle natuurlijke liefde en vriendschap af, trok het zwaard van de vervloekte nijd tegen zijn naast verwante vriend, ging naar de koning en sprak: "Heer, ik moet u iets zeggen dat mij toch te zwaar valt. Doch verdenk gij mij er niet van dat ik het uit ongunst doe, zo weet gij vier het net zo goed als ik. En wanneer het tot schuld kwam dat wij met z'n vijven niet genoeg zouden zijn, zo zijn er nog twee die er ook van weten. Tristan heeft u bedrogen[47], is uw eer gering en houdt het met uw vrouwe. Dat weten wij zeven naar ganse waarheid. Daarom moet hij redelijkerwijze zijn leven verliezen, want de schande is veel te veel die hij u dagelijks aandoet en zich van dag tot dag vermeerdert. Ook hebt gij, heer, uw moed veel te veel aan de enkele man overgelaten en behandelt ons allen gelijk alsof wij niets zijn. Dat dunkt mij een groot gebrek aan u en is daarenboven onmogelijk." De koning sprak: "Vriend, zwijg, wanneer ik u anderszins lief ben, en verlang zulks nimmermeer. Tristan moet steeds bij mij zijn, want ik kan hem niet ontberen.[48] Ge moet ook niet denken, dat ik hem van uwentwege ongunstig wordt. Zo kan ik over de schade en schande die ik vanwege hem ondergaan heb, zeer gemakkelijk niet meer klagen. Ik weet niet wat gij jegens hem voorhebt, doch dit weet ik wel, dat ik van Tristan meer blijdschap[49] en genot heb, dan schade of schande van hem ontvangen. Ook werd hij om mijnentwege verwond tot in de dood, toen hij Morhout weerstond. Tezelfdertijd behield hij mijn lichaam, lieden, land, goed en al mijn eer. En hoewel hij mij verder geen dienst, noch trouw bewezen heeft die meer is dan dit alleen, zo heeft hij mij toch meer trouw, liefde en vriendschap betoond dan gij allen voor en na gedaan hebt. Laat daarom uw dwaze voornemen achterwege, want ik zal met Tristan lichaam, goed en hetgeen ik heb, delen terwijl ik leef, en bezie u als mijn vriend. Ge zult zulks ook aldus accepteren en u lief laten zijn." Toen echter de afgunstigen hoorden dat hun woorden vergeefs waren en de koning zozeer tegen hen was, schrokken zij en durfden niet verder tegen hem spreken. Zij gingen vertoornd weg omdat zij niets bereikt hadden en wendden al hun inspanning aan om te bewerkstelligen, dat Tristan niet meer bij de koning kon komen. Zij wisten het van meet af aan, derhalve kwamen zij naar de koning en vertelden hem zulk een mare. De koning vertrouwde het niet dat de dingen aldus waren, wilde het niet geloven en hield het ook allemaal voor een onwaarheid. Toen echter Auctrat dat hoorde en begreep, sprak hij: "Nu mag het ons wel berouwen dat alles gelogen zou zijn wat wij tegen de koning zeggen. Wisten wij toch bij wie wij daarover konden klagen, die ons de nood boet die de grote heer ons aandoet." Daarmee meende hij heer Tristan. Hierop antwoordde de koning: "Zwijg en laat mij zulk een rede nimmermeer horen. U gelijkt de dwazen, ge moet hem vertrouwen die ik liefheb en het goede gun. Tristan moet voor u goed genezen, hoe zeer ge hem ook benijdt. Ook maakt hij zich voor u zeer terecht, wanneer hij het om mijnentwille niet naliet."[50] Met deze woorden vertrok de koning van hen, vertoornd en geïrriteerd, en wilde nu gaan rusten. Ach heden, daarop vond hij Tristan voor het bed staan, de koningin in zijn arm zeer vriendelijk omhelsd, en zag dat hij haar kuste, Daarop schrok hij bovenmate, begon thans Tristan vijandig te zijn en sprak in grote toorn: "Tristan, dat is een kwade vriendschap en is een ondeugd, die u en mij te veel wordt. Want wanneer ik niet meer bedacht wat mij omwille van mijn eer te doen was, kwaamt gij met gezond lichaam niet meer als een man naar zijn vrouw. Ik wilde het niet geloven, hoeveel en vaak men het mij zei. O, God mocht willen dat ik hen gevolgd had. Ik heb echter niet gedacht dat gij als een ontrouw man was geweest. Ga spoedig weg uit mijn hof en dank God, dat ik u in leven laat." Hiermede nam Tristan afscheid, treurig en met klagelijke nood. O, het hartbrekende, prompte scheiden dat daar geschiedde, toen de twee liefhebbenden zonder spreken van elkander moesten scheiden. Heer Tristan ging naar zijn herberg. Toen hij bedacht dat hij het land moest verlaten en niet van tevoren afscheid nemen van zijn allerliefste, en voortaan gans van haar beroofd en van haar gescheiden moest zijn, zou zijn hart bijna breken. Hij voelde zich ook zo wee, dat hij meende dat hij gewis moest sterven. Zo verging het ook de koningin. Die leed wel een tweevoudige nood. Heer Tristan was haar zo lief en aan het hart gebonden, dat zij niets anders verlangde dan hem, noch ergens anders aan dacht. En daarom was zij veel liever dood geweest, dan dat zij zonder hem moest leven.

Welk een grote, onzegbare pijn en angst er ontstonden in deze beide bedroefde harten, toen zij beiden hun grote nood en snelle afscheid overdachten, blijft door mij ongezegd, want het beweegt mijn hart

---

[47] "gehȯnet".

[48] "nicht entpern noch gerathen". Feitelijk identieke begrippen. Gerathen ook: 'niet op hem bedacht zijn'.

[49] "fruḿen".

[50] Onduidelijk.

en gemoed in zulk een getrouw medelijden en ook aan de herinnering aan verleden liefde, dat ik er niet verder over mag, noch wil spreken. Om dan kort te zeggen: Zie werden beiden ziek en lagen in grote, zware zucht. Zij verwachtten elk ook niet te genezen zonder nabij zijn van de ander. De koning werd gezegd hoe heer Tristan ziek was. Hij sprak: "Dat bekommert mij niet, want hij heeft ontrouw jegens mij gehandeld. Daarom laat ik het voor wat het is." Wat moet echter de arme bedroefden geschieden, of hoe zullen zij ooit raad krijgen? Zij moeten gewis sterven, wanneer zij elkander niet zien en de een de ander niet kan aanspreken. Hoe kan dat echter zeer behoedzaam geschieden, met name aangezien de kwestie bij de koning bekend is? Derhalve worden zij thans met grotere behoedzaamheid beschut. Thans moeten zij samenkomen, willen zij in leven blijven. O Brangel, getrouwe helpster, geef raad en verleen hulp, opdat zij samenkomen en niet zo jammerlijk in hun nood vergaan. Brangel stond op en ging heimelijk naar heer Tristan, zoals zij dan eerder dikwijls gedaan had. Toen zij daar kwam, raakte zij de deur zeer zachtjes aan. Cornwall ging voorop en liet haar binnen. Heer Tristan, de zieke man, ontving haar en vroeg hoe de koningin zich hield en hoe het met haar ging. Brangel zei hem: "Zij houdt zich zeer slecht, doch om uwentwille. Want mocht zij u zien en met u spreken, en zouden de slechte, lasterlijke afgunstigen worden gewroken, dan ontbrak haar niets meer. Scheidt gij echter van hier, dan sterft zij gewis." Daarop sprak hij: "Zeg mijn vrouwe, dat ik haar wil zien, nog heden in deze nacht[51]. Wil zulks ook door niemand bedreigen, en vrees vermijden. Wil zij naar mij toe komen, laat haar dan in haar kamer wachten, totdat zij de spaan ziet waarop een kruis geschilderd is. Dan moet zij wegrennen door haar kamer. Zo moet zij naar de boomgaard komen. Daar zal zij mij vinden bij de bron van de stroom die door haar kamer vloeit. Zeg dat tegen mijn lieve vrouwe." Brangel nam afscheid, ging weg en bracht haar vrouwe de lieve mare, waardoor zij spoedig gezond werd.

[51] "heinet inn diser nacht". 'Heinet' betekent zowel 'heden', als 'nacht', maar het laatstgenoemde duidt altijd op een 'eerdere nacht'. Hier dus niet van toepassing.

Hoe heer Tristan en de koningin 's nachts samenkwamen in de boomgaard.

Het parool[52] nam de volgende vorm aan. Er was een fraaie boomgaard, vlakbij de kamer van de koningin. Daaraan ontsprong een bron. Daarop stond een grote linde. Deze bron had zijn stroom gericht door de slaapkamer van de vrouwe. En wanneer zij niet met elkander konden spreken, ging heer Tristan naar de bron en brak de bladen van de linde af. Daarop legde hij de spaan met het geschilderde kruis. Die dreef dan door de kamer van de vrouwe. Die bleef op zulk een boodschap bij de stroom wachten. Toen nu het parool gegeven was, kwam zij samen voordat het middernacht was. Toen werd een deel van hun grote nood verzacht. Zij bleven daar zolang de tijd het toeliet[53]. Het was echter een korte tijd die hun verleend was, gerekend naar hun verlangen. Zij werden er beiden fris en gezond van, voordat zij van elkander scheidden. En alle vorige geklaag die zij gehad hadden, was vergeten. Zij scheidden echter in grotere liefde en vriendschap en veel lieflijke gebaren. Daarna kwamen zij door hun parool zo vaak als zij zin hadden, ongestoord door alle afgunstigen en opzichters. 's Morgens lag heer Tristan niettemin alsof hij ziek was, vertelde niemand welke arts hij die nacht gehad had en beklaagde zich zeer alsof hij doodziek was. Hij ging echter desalniettemin naar de vrouwe, wanneer de tijd zo uitkwam. Daarmee werd de afgunstige opzichters een rad voor ogen gedraaid, zodat zij voorwaar nog niet wisten hoe het met hem was. Zij spraken onder elkander: "Tristan heeft mijn genadige vrouwe lief." De een sprak: "Ja", de ander: "Nee", de derde sprak: "Ik twijfel daaraan, doch ik zou gaarne de waarheid weten." Auctrat, een vorst der boosaardigheid, sprak: "Dat wil ik voor ons wel ervaren. Er is een dwergje, niet ver van hier. Die kan toekomstige dingen aan het gesternte zien. Wij zullen hem zoveel goede dingen geven, dat hij ons de waarheid zegt." De raad beviel hun allen goed en zij lieten het mannetje komen. Dat bracht Auctrat voor hen teweeg, want zijn metgezel Satan wees hem rechtstreeks naar waar hij het mannetje vond. Hij voerde het met zich mede naar huis, waar de anderen ook waren. Zij begonnen aan het mannetje te zeggen en ook te vragen hoe het met de kwestie toch gesteld was. De slechte duivel, het dwergje, begon naar het gesternte te kijken

[52] "das losz".
[53] "verhenget".

en sprak: "Mijn genadige vrouwe heeft Tristan lief. En mocht het niet waar zijn, beneem mij dan het leven met elke marteling die gij wilt. En wanneer mijn heer, de koning, het wil, laat ik het hem zelf zien dat ik waarzeg. Heer Tristan is valselijk ziek. Bevindt zich dat anders, laat dan mijn hoofd afslaan." Met deze woorden brachten zij het vervloekte mannetje voor de koning en vertelden hem de geschiedenis. De kleine booswicht sprak tot de koning: "Heer, wilt ge de waarheid zelf bevinden, rijd dan met het hoofpersoneel het woud in om te jagen, en zeg mijn genadige vrouwe dat gij zeven nachten buiten wilt zijn. Dan laat zij niet na het tegen heer Tristan te zeggen. Die wordt dan terstond gezond en spoedig zo koen, dat hij geen vrees meer koestert en naar de vrouwe gaat. Wanneer het dan nacht wordt, laat het hofpersoneel aan de andere kant en gaat u met mij mede. Dan zult gij zien, hoe het met de kwestie rond hen beiden gesteld is."

Hoe de koning en het dwergje in de linde zaten
en de koningin en heer Tristan in de gaten hielden.

De koning deed dat alles op verzoek van het snode mannetje. Toen de nacht kwam, stegen zij in de linde die boven de bron was. De maan scheen diezelfde nacht zeer helder, zodat zij al hetgeen daar geschiedde goed konden zien. Zij stonden niet lang in de boom, of heer Tristan ging daarnaartoe, brak de bladeren van de boom, legde de spaan met het geschilderde kruis daar op en wierp die in de bron. Toen hij dit gedaan had, zag hij de schijn van de twee mannen boven hem in de bron. Daarvan schrok hij zeer en dacht: Het lijdt geen twijfel, thans moet ik sterven. O, wist mijn vrouwe de koningin over deze bewaking die wij ondergaan hebben. O, dat ge niet hierheen kome, want uw nood gaat mij meer ter harte dan mijn eigen sterven. Doch hij zat stil, liet zich in het geheel niet opmerken en keek ook niet boven zich. De koningin echter had gespannen het parool[54] afgewacht en toen zij dat vond, ging zij ijlings naar haar allerliefste liefhebber. Heer Tristan stond niet op, zoals de koningin dat van hem gewend was en wenkte haar heimelijk zoveel hij kon. De koningin dacht: Ach, rijke God, wat is er met deze jongeling, dat hij niet opstaat en naar mij toegaat zoals hij voorheen gedaan heeft. Ik weet niet wat dit betekent, of wat hem hindert[55]. Doch wellicht is hier iemand die ons in de gaten houdt. Toen merkte zij het wenken op, dat heer Tristan heimelijk deed en stond stil bij de bron. Daarop zag zij de schaduw van degenen die op de linde toezicht hielden. Zij liet niets merken en deed alsof zij niet van hen wist. Daarop liet de vrouwe haar wijsheid schijnen en sprak met grote list: "Waarom moet ik hier bij u komen, of wat verlangt gij?" Hij antwoordde: "Vrouwe, ik verzoek dat gij mij helpt om de gunst van mijn heer, dat hij mij in zijn hof laat blijven in zulk een mate als voorheen, gezien de grote onschuld zoals gijzelf wel weet, en dat de kwestie zich onschuldig en zonder slechtheid heeft toegedragen." Zij sprak: "Ge moet weten, dat ik u daartoe niet help, noch raad geef en ook zeer gaarne zie, dat uw heer u vijandig is. Want ik ben om uwentwege ter sprake gekomen, zonder enige schuld. Ik loochen niet, dat ik u van ganser harte aardig vond, omdat ge zijn bloedsvriend zijt en ge zijn eer beter verzorgt dan alle anderen. Thans ben ik door deze kletspraat ertoe bewogen geworden, dat ge mij veel liever verre zijt dan dichtbij, dan dat ik u wederom in de hof zou vragen. Mijn heer doet u de dood aan of wat hij maar wil. Mij is het alles om het even." Hij sprak: "Ach nee, mijn vrouwe, om uw eer, doe dat niet. Val mij niet zo hard. Laat mij toch genieten dat ik zoveel grote arbeid om uwentwille geleden heb en neem het grote onrecht ter harte, dat mijn heer mij om uwentwille doet en die zo hard jegens mij vertoornd is, zonder enige schuld. Want wilt gij mij genadig zijn, dan zal de gunst van mijn heer dat ook zijn." Zij sprak: "Ik help u niet daartoe. Doch wil mijn heer u genade betonen, dan gun ik u het wel en is het mij lief. Ik vraag hem er echter niet om." Daarop sprak heer Tristan: "Dan moet ik hiervandaan rijden. Hoe weinig beklaagt mijn heer dat. Doch ik weet, dat hij de schade nimmer overleeft, mocht ik met onwil uit zijn land rijden. Wellicht krijg ik raad. Ik kom ook daar waar men het mij goed aanbiedt en andere lieden mij ook eren, liefhebben en graag willen hebben. Mijn heer zal het thans niet weten, wanneer ik naar land vaar, dat ik net zo goed een koning ben als hij. Ik weet echter waar ik blijf en waar ik niet aldus benijd en gehaat wordt als daar, en waar men voor mij duizend ridders houdt, en allen daarenboven harnas en paard geeft en al hetgeen zij nodig hebben. Dan zou ik zo zalig zijn, dat gij nog mijn heer zult smeken dat hij op zijn eigen eer mijn pand inlost. Zo zal ik terstond het land ruimen." De vrouwe sprak: "Waarlijk, dat doe ik niet, want hij was jegens mij zozeer vertoornd om uwentwege, dat ik voor u niets zal smeken. En al gewint ge zijn gunst nimmermeer, dan heb ik daar niets mee te maken en is het mijn geringste zorg." Met deze woorden ging de vrouwe weg naar haar vertrek. Heer Tristan stond ook op en sprak: "Thans moet God erbarmen en geklaagd zijn om het grote onrecht dat mijn beste heer mij aandoet", en daarmee ging hij naar zijn herberg. Toen hij buiten de boomgaard kwam, kon de koning zich niet langer inhouden, trok zijn zwaard en wilde het dwergje doodsteken. Daarop viel het uit de boom en ontkwam helaas. De koning was zeer blij om hetgeen hij gehoord en gezien had en klaagde ook, dat het mannetje hem ontlopen was, die door Satan, zijn metgezel, geholpen was om de koning te ontlopen.

[54] "des loses".
[55] "irret".

Hoe de koning de koningin en Brangel zeer smeekte,
dat zij heer Tristan wederom aan het hof brachten.

De koning kon de dag nauwelijks afwachten. Toen het dag was, ging de koning naar de vrouwe en vroeg haar met nadruk dat zij hem vertelde wat zij met heer Tristan in de afgelopen nacht besproken had. Zij sprak: "Beste heer, gij moogt mij van deze rede wel ontheffen, want ik heb hem in twaalf dagen nimmer gezien en wil hem ook voortaan nimmermeer zien, tenzij het ondanks geschiedt. Er is voor mij zoveel ongemak en leed om zijnentwege ontstaan." De heer sprak: "Vrouwe, gij zag hem in deze nacht en ik was op de boom waaronder gij met elkander sprak en elkander zag. Daar hoorde ik uw beider rede. Laat u dat niet bedroeven, mijn vrouwe, en help mij door uw vroomheid dat heer Tristan hier bij mij blijft. Ik zal hem al hetgeen ik heb onderdanig maken, zodat hij machtig zal zijn." De vrouwe sprak: "Omwille van de koene held help ik u niet, want toen ik hem vannacht zag, scheidden wij vertoornd. Ik vraag hem er ook niet om, want mij is het liever dat hij verdreven werd, dan dat hij hier zou zijn met zijn wezen, want het valt voor mij niet te doen. Het mocht er wellicht ook nog toe komen, dat uw dienaren over hem uit nijd zouden liegen, zoals zij voorheen gedaan hebben. Dan werd mijn smaad daardoor vermeerderd en zoveel groter. Het is beter dat wij Tristan laten rijden waarheen hij wil." De koning sprak: "Ach nee, mijn vrouwe, dat zou voor ons beiden niet goed zijn. Bekeer uw gemoed, ga naar hem toe en vertel hem de boodschap." De vrouwe sprak: "Nee, ik mag hem niet meer toespreken, anders loopt het met mij wellicht verkeerd af." De koning sprak: "Gij moogt hem wel toespreken en ik geef u ganse macht." De vrouwe sprak: "Nee, heer, ik zal en wil hem mijden." De koning sprak: "Gij zult hem niet mijden. Ik heb u ganse macht gegeven en geef u daar nog meer van, namelijk dat Tristan heimelijk bij u is, net zo vaak als gij lust hebt. Toen hij u kuste, legde ik dat anders uit dan ik zou moeten en vertoornde er te zeer om. Dat zal mij nimmermeer geschieden, want gij hebt mij beiden toegeschenen en bewezen dat ge onschuldig zijt, mij trouw meent te zijn, en zulks omwille van mijn liefde gedaan hebt. Daarom smeek ik u met nadruk dat ge helpt en aanraadt, dat Tristan bij mij blijft." Hierop antwoordde de vrouwe: "Ik smeek hem daar op geen enkele manier om. Wilt gij hem echter wederom hebben, vraag dan Brangel, dat zij omwille van uw liefde de held wederom voor u verwerft. Ik meen echter, dat zij het net zo ongaarne doet als ik." De koning vroeg en maande Brangel ook zeer, dat zij door al haar goedheid behulpzaam zou zijn, opdat Tristan bleef. Brangel sprak: "Heer, waarom zou ik helpen of hem smeken. Had ge hem gaarne gemogen, dan had u hem eerder niet verdreven." De koning sprak: "Ei, laat dat nu zijn. Er is over hem tegen mij gelogen." Zij vroeg wie dat gedaan had. De koning sprak: "Een hertog." Daarop sprak Brangel: "Laat deze hem dan ook wederom gewinnen." De koning sprak: "Dat wil hij mogelijk niet doen." Brangel antwoordde: "Dan wil ik het ook niet doen." Daarop sprak de koning: "Ach hemel, mij geschiedde nooit zoveel leed." Brangel sprak: "Ja, dat is waar. Ik vertrouw het echter niet." Hij sprak: "Voorwaar, gij moogt mij goed vertrouwen." Brangel sprak: "Waaraan kan ik dat herkennen?" De koning antwoordde: "Dat zal ik u zeggen. Ik wil hem beter behandelen dan ik voorheen ooit gedaan heb. Ook moet hij bij Isolde zijn en bij haar wezen, zo vaak hij zelf wil." Zij sprak: "Ik meen niet dat hij terugkomt. Het zou voor hem ook niet goed te doen zijn, nu hij met een zo kleine schuld uw gunst verloren heeft en gij de afgunstige kletsers geloofd hebt. Zo geschiedde hem wellicht morgen opnieuw aldus. Daarom wil ik daarvan niet de regelaar zijn. Ik zou hem ook ongaarne daartoe raad geven. Zou hij mij echter volgen, dan reed hij bijtijds naar andere oorden en steden, waar men het hem beter biedt dan hier." De koning was zeer bedroefd, vroeg Brangel met groot gesmeek, beloofde haar veel goederen te geven, opdat zij zich beijverde om de held voor het hof te behouden, en liet hem zeggen dat hij alles wat hij hem aan leed had toegevoegd, fraai zou vergoeden. Hij zou ook zijn bed laten zetten in de slaapkamer van de koningin, zodat hij voortaan vroeg en laat bij de koningin kon zijn, zonder menige verwarring, want hij heeft mij er goed aan herinnerd dat hij van al het slechte jegens mij onschuldig is. Daarom bepaal ik, dat zijn bed bij mij en de koningin zal zijn." Brangel stond op, reed naar de stad naar de herberg van heer Tristan en vertelde hem deze boodschap, die hij zeer goedmoedig opnam. Zij kon het hem ook zeer gemakkelijk vragen, want hij deed het gaarne. Zij reed wederom weg, zegde de koning hoe zij hem overreed had met veel moeite en groot gesmeek, en hoe ongaarne hij het gedaan had. Alzo dreven zij met list tezamen, dat heer Tristan wederom aan het hof kwam. Toen dat geschiedde, regelde de koning met al zijn hofpersoneel, dat al hetgeen heer Tristan hun opdroeg, zij gewillig moesten doen. Dat was zijn ernstige bedoeling, hij wilde het aldus hebben en sprak openlijk: "Er is tegen mij gelogen geworden door sommige hertogen. Die zullen het ook nimmer des te beter hebben, noch mij

voortaan aldus bedriegen." Hiermede keerde hij zich naar Tristan en sprak hem zeer vriendelijk toe met de volgende woorden: "Vriend en oom, gij moet de onwil niet gedenken, noch ooit van het verkeerde beschuldigd worden.[56] Ik wil alles doen wat u lief is. Ge zult u voortaan ook in mijn kamer begeven[57] en altijd daarin met mij slapen, en ook met de koningin zijn, zo vaak u bevalt. En verscheuren allen zich van toorn en leed die u daarom benijden. Gij zult dat ook door geen van hen ooit nalaten of mijden." Hoor thans wat het voor een wonder is. De koning heeft thans voor de vierde maal heer Tristan en de vrouwe de macht gegeven en gewild vergund, dat zij bij elkander zouden zijn, zo vaak het hun beviel. Heer Tristan gaat thans echter alle perken te buiten.[58] Naar mijn begrip moet het hem echter niet kwalijk worden genomen, noch moet hij erom bestraft worden. Want wanneer mij zoveel macht werd gegeven over datgene wat ik liefheb, dan wendde ik ook alle inspanning aan opdat ik het kan gebruiken naar alle lichamelijke begeerten, en zou ik niets achterwege laten , behalve dan hetgeen ik niet mocht doen.

Toen nu heer Tristan wederom tot gunst en vriendschap kwam, liet hij Cornwall zijn bed dragen en in de kamer van de vrouwe zetten, naar bevel en regeling van de koning, en mocht nu wel met vreugde beklagen hetgeen hem door afgunst tot leed geschied was. Want hij mocht thans bij en met de koningin zijn naar alle wil en hun beider begeerte. Het duurde ook een goede tijd dat het hun niet aan vreugde ontbrak, en hoewel er wel iets door de afgunstigen gezegd werd onder henzelf, zo durfden zij het toch niet voor de koning brengen. Op een keer deed het zich voor, dat Thinas (de hofmeester van de koning en de allerbeste metgezel van heer Tristan) voor de jacht naar datzelfde woud reed. Daar vond hij het treurige dwergje. Toen hij dat zag, vroeg hij wat het in dit woud deed. Het bedriegertje klaagde dat het de gunst van de koning verloren had. Het zei echter niet waarom. Zo kende Thinas ook niet de geschiedenis die zich had afgespeeld en sprak: "Ik zal u de toorn van mijn heer wel afnemen." Had hij echter de schuld van het schalkse mannetje gekend, dan had hij het eigenhandig opgehangen. Dat was hem helaas verborgen en onbekend. Daarom voerde hij het booswichtje met zich mede en bracht het wederom in de gunst van de koning. In deze tijd deed het zich voor, dat de afgunstigen er groot verdriet van hadden dat heer Tristan zo lang in genade was en hem alle dingen zozeer naar zijn wil vergingen. Auctrat ging evenwel met het mannetje praten en zwoer bij zijn hoofd, dat wanneer het hun de waarheid niet gezegd had, het moest sterven. Satan sprak echter uit het vervloekte dwergje: "Door welke listen het geschied is dat wij de waarheid niet kunnen vinden, weet ik niet. Doch dat Tristan de koningin liefheeft, dat weet ik gewis. En wanneer mijn heer, de koning, mij zou willen volgen, zou ik hem beduiden dat hij nimmermeer bedrogen kon worden. Doch hij is mij niet meer zo gunstig gezind als voorheen en vertrouwt mij in niets meer.

---

[56] "noch in ungůtem nim̃er melden".
[57] "flegen".
[58] "Hauwet aber (…) uber die schnůr".

Hoe heer Tristan andermaal verraden en bij de koningin in de kamer gevangen[59] werd.

Toen nu de afgunstigen een dergelijke rede van het dwergje gehoord hadden, gingen zij naar de koning en hielden hem zoveel voor met onwaarheid en met waarheid, dat zij hem ertoe brachten dat hij het inwilligde en sprak: "Ik zal het onderzoeken. Is het echter zo, dat hij onschuldig is, hetgeen ik bij God vertrouw (gezel dwerg), dan moet gij in het vuur verbranden. Ei, gij vervloekt schepsel, akelig en verachtelijk[60] voor God en de wereld, moet een vrome koning u 'gezel' noemen, die u eerder liet ver-

achten en verdelgen, dan aldus zachtmoedig met u spreken?" Het monsterlijke dwergje sprak: "Heer, wanneer het niet zo is als ik zeg, dan lijd ik daarom hetgeen mij geschiedt. Doch wilt gij mij volgen, zeg dan tegen Tristan dat u een reis gaat ondernemen, waartoe voor u niemand zo deugdelijk is als hij. En stel het niet langer uit dan tot morgen. Hij zou ook niet langer dan zeven nachten buiten zijn. Presenteer het hem zo vriendelijk mogelijk, met hoog aanbieden van uw dienst en goedheid. Dan kan hij het niet nalaten dat hij de koningin moet zien, nog in deze nacht, eer hij daarvandaan scheidt. Dan zal ik met witte meel de vloer tussen de twee bedden bestrooien. En wanneer hij daarin treedt, kan hij nimmer loochenen, noch ons met een list bedriegen. Ook wil ik onder het bed verborgen zijn. En wanneer ik hem daar hoor lopen, zal ik u wekken. Voor alles moet ge honderd man voor de deur hebben, want heer Tristan is dapper en sterk. Met name moet ge ook de deur aan niemand anders overlaten dan Auctrat en zijn metgezellen. Ge hebt dan nog genoeg te doen voordat gij de held vangt. Mocht hij echter de koningin vannacht mijden en niet naar haar toegaan, laat mij dan mijn hoofd afslaan." Toen de raad besloten werd en Tristan verraden was, sprak de koning tot Auctrat en zijn metgezellen, dat zij de deur moesten bewaken. Zij bestelden ook de anderen die zij nodig hadden. De kommervolle Auctrat en zijn navolgers werden blij, dat het ertoe gekomen was dat zij hun afgunstige begeerte jegens Tristan konden verzadigen, en meenden wel dat het nimmer een verborgen iets zou

---

[59] "verhůtet und gefangen". In deze context feitelijk identieke begrippen, hoewel 'verhüten' vele betekenissen heeft, waaronder 'in zekerheid brengen', 'verbergen', 'behoeden'.
[60] "Unmehr", ook: 'unmär'.

zijn. Toen het nu bijna nacht werd, sprak de koning tot Tristan en vroeg hem met grote bede om naar koning Artus te rijden, met de voren beschreven bedoeling. En wanneer hij terugkwam, zou hij hem verder ongemoeid laten en hij sprak: "Beste oom, morgen, zodra het daagt, moet ge op zijn en mij spreken. Dan zal ik u de boodschap bevelen." Heer Tristan willigde in om de kwestie uit te voeren. Hij kende echter niet de verborgen moord[61] die hem daar bereid was en sprak: "Heer, ik doe dat gaarne, waarheen gij mij ook zendt, en wanneer ik uw opdracht kan bewerkstelligen, is het mij niet te ver en zou ik er ook te voet heengaan." De koning dankte hem zeer voor zijn gewilligheid. Hij was jegens hem echter niet minder op zijn hoede. Toen zij nu allen in bed lagen en de afgunstigen ook hun taak uitvoerden, dacht heer Tristan aan zijn wegrijden en wilde de koningin zien en afscheid van haar nemen. Daarop zag hij dat de vloer met meel bedekt was. Hij dacht: Wat hebben zij gezaaid? Doch al hun voorzorg helpt hun niet. Ik wil mijn vrouwe zien, ongeacht wat mij daardoor overkomt. Zie welk een wonder de liefde bewerkt. Hij wist wel, dat wanneer hij gegrepen werd, hij daarom moest sterven. Niettemin sloeg hij alle vrees terug en wilde vooraf naar zijn allerliefste. Doch ge hebt wel vernomen, dat zulk een grote liefde tussen deze twee pas ontstaan is, niet uit beschik of ordening der natuur, doch uit de kracht en werking van de drank die zij gedronken hadden. Want heer Tristan is verder een zo wijze man geweest, dat hij de natuurlijke liefde wel goed haar maat had weten te geven. Doch de kracht van de drank maakte hem van zijn wijsheid onwetend. Hij had ook nergens meer vreugde aan, dan slechts hoe hij de begeerte der liefde een weinig genoegdoening kon geven. Daarom wilde hij naar het bed van de vrouwe gaan. Zijn listigheid echter leerde hem een andere bezinning, hoe hij van het ene bed naar het andere moest springen, zoals hij ook deed. En hij sprong zozeer, dat een van zijn eerder geheelde wonden wederom openscheurde en de koningin samen met hem vol bloed zaten. Daarop riep de duivel met luide stem uit het vervloekte dwergje (dat God hem nimmer helpe): "Welnu, heer, thans kunt ge Tristan zien. Hij is thans bij de koningin." Ach en wee, vanwege de grote moord. Het doet mijzelf pijn dat hij zozeer moorddadig en valselijk verraden is. Heer Tristan was de dood gaarne ontvlied en sprong wederom naar zijn bed. Doch met de ene voet trad hij neer en trad in de meel. De koning en de zijnen waren spoedig op, grepen heer Tristan en bonden hem zijn handen smadelijk op de rug, als een dief en schandelijk man. Zulks echter deed iedereen aan het hof leed, behalve Auctrat en zijn metgezellen. De koning was over deze gebeurtenis ook zeer bedroefd en ontwikkelde zulk een grote toorn jegens Tristan en de vrouwe, dat hij van toorn en ook van leed niet wist, welke dood hij hen beiden zou aandoen opdat men ook voortaan in de ganse wereld erover zou spreken. Hierop vroeg hij zijn raad, welke dood zij moesten sterven, die hun ook het oneervolst was. Auctrat, een vorst van alle slechtheid en van de ondeugd, sprong naar voren, gaf het eerste oordeel en veroordeelde heer Tristan tot het rad als een moordenaar, hetgeen hij toch niet was. En de koningin moest men verbranden op een stapel. Daarmee moest zij de moord[62] vergelden die zij gepleegd had. Hoor welke ongelijke en onterechte oordelen dat zijn. Hoe de gerechtigheid daar op de achtergrond gedrongen is geworden. Wie heeft ooit gehoord, dat twee liefhebbende mensen vanwege liefde openbaar tot de dood veroordeeld zijn geworden, tenzij er andere oorzaken bij zijn geweest waardoor zulks geschied is? Doch wat zeg ik over deze twee mensen. Het was hun vanaf het begin vanwege afgunst bedacht en toegericht. Daarom heeft de gerechtigheid niets daartoe te schikken of te regelen. Alleen afgunst en haat waren daar rechter en aanklager, alles met elkander. Voor de koning was de nacht zeer lang en hij wachtte nauwelijks tot de dag aanbrak waarin hij aan deze kwesties een einde maakte, zoals hem was aangeraden. Toen de dag aanbrak, liet hij een wapenroep uitvaardigen in geheel zijn land. En wie men aan mensen thuis aantrof, allen moesten naar de rechtbank komen. Hun was aangeduid waarom dat juist zou zijn.

[61] "mordt". Heeft echter ook de betekenis van 'aanslag'.
[62] "mordt". Lijkt hier meer gebruikt in de zin van 'karaktermoord'.

Hoe heer Tristan en de koningin ter dood veroordeeld werden.

Daarna, toen het nog vroeg was, reed de koning de stad uit om in de rechtbank zitting te nemen, voor het aangezicht van iedereen, was hij door toorn en ook door leed verwond en bijna gans buiten zinnen, zodat niemand hem iets durfde te vragen. Nu waren deze dingen voor de getrouwe hofmeester, hertog Thinas, stilgehouden en had hij er ook niets over geweten. Want had hij het geweten, dan was het hiertoe niet gekomen, want hij had Tristan net zo lief als zijn eigen lichaam. Toen nu de dingen openbaar waren en Thinas ook naar de rechtbank wilde, niet omwille van het oordeel, doch om hen beiden daarvan te kunnen afhelpen, ging hij naar de koning, viel hem ten voeten en vroeg bedelend met groot gesmeek en ijver. De koning vatte een dergelijk smeken echter slecht op, verachtte het met elkander en sprak: "U is mijn eer niet zo lief als ik gemeend heb, nu ge mij zozeer uitnodigt en smeekt om Tristan." Thinas sprak: "Ach, beste heer, gedenk de grote trouw en dienst die hij u betoond heeft en laat hem die genieten." De heer sprak vanuit grote, brandende toorn: "Hij moet geradbraakt worden, eer deze halve dag aanbreekt. Daar helpt geen smeekbede tegen." Thinas sprak met bedroefd hart: "Zo wil ik er nimmer bij zijn, noch zien, dat de allerbeste en weerbare held die er ooit in dit land kwam en zulk een getrouwe vrouwe hun leven moeten verliezen. God in de hemel zij het eeuwig geklaagd, dat ik hem niet kan helpen. Want weeg het net zo gij wilt, zo o verwint gij deze dag nimmermeer indien men mijn vrouwe en de manhaftige, vrome held zo jammerlijk verderft." De koning sprak: "Ei, stop met uw gesmeek. Zij moeten beiden sterven, noch heden ten dage, en zo moet het zijn." Thinas wilde niet ophouden en smeekte steeds meer en sprak: "Wat heer Tristan u aan leed heeft gedaan, wil ik met mijn lichaam helpen boeten, hoe ik kan en vermag. Ach, beste heer, verderf niet uw eigen bloed, noch de vrouwe. Bedenk u hierin beter en laat hen beiden genezen." De koning raakte door zulk een gebed en inspanning noch meer verhit, brandde net als een vlam en zei hem, dat er geen andere genade was, dan slechts dat zij moesten sterven." Toen de vrome hertog Thinas de grote ernst en brandende toorn zag, durfde hij verder niets meer te zeggen en nam daar afscheid van de koning, gans bedroefd en met groot hartenleed. Zijn hart mocht wel gebroken zijn, daar hij Tristan niet kon bevrijden. Hij keerde met gejammer daarvandaan. Zulk een gebeurtenis deed alle vrome mensen leed en zij hadden medelijden met hem.

Hoe heer Tristan naar buiten werd gevoerd, opdat men hem zou terechtstellen, en hij in een kapel verlangde te gaan om God zijn zonden te klagen.

Toen Thinas aldus treurig en bedroefd wegreed, voerde men Tristan naar hem toe met gebonden handen op zijn rug, als een dief en misdadiger. Een grote menigte aan volk volgde hem na. Toen Thinas dat zag, moest hij van harte wenen en sprak: "O wee, Tristan, mijn allerbeste vriend, mocht ik u toch mijn goede wil en mijn trouw, die ik jegens u heb, bewijzen en blijken laten. Heb derhalve geen twijfel, ik wilde u helpen, ongeacht hoe het mij hierna zou vergaan. En zou ik gewis weten dat men mij daarom zou ophangen als een dief, dan wilde ik u niettemin helpen of de dood met u lijden. Nu mag dat helaas niet zijn. Zo wil ik voor u uw banden losmaken met mijn macht, aangezien ik niet meer kan doen." Daarmee sneed hij zijn banden in tweeën en gebood degenen die hem meevoerden, dat zij hem ongebonden lieten, want aangezien hij het recht had, kon hem dat van nut zijn. Toen hij die woorden sprak, kuste Tristan hem met wenende ogen, want hij weende innig met het hart en ogen. Daarop schreeuwde heer Thinas met luide stem en groot, bitter geween: "Ach, wee en ach, dat mijn ogen u ooit gezien hebben. Nu kan ik deze dag nimmer te boven komen." Zij gedroegen zich beiden zo klagelijk, dat het merendeel van het volk met hen weende, waardoor ook gemakkelijk de verraderlijken bewogen hadden kunnen worden. Doch zij waren verstokt in hun slechtheid, net als hun heer Lucifer. De heren die Tristan verzorgden, waren ook allen bedroefd door het grote geklaag dat de twee mannen uitten en begonnen met hen te wenen. Alzo voerden zij hem naar een kapel. Tristan vroeg hen met nadruk dat zij hem de kapel binnen lieten gaan en zij ondertussen hier buiten bleven, totdat hij zijn gebed volbracht en God de Heer zijn zonde gebiecht had. Een sprak: "Wij hebben veel te lang geaarzeld en het is tijd dat wij gaan." Daarentegen sprak de ander: "Wat nou, dit is spoedig geschied." Ook vroeg heer Thinas ons[63] dat wij hem tegemoet kwamen. "Wij willen deze rouwvolle zijn zonde laten klagen, opdat hij zich voor de duivel moge redden. Wat schaadt het ons dat wij zijn wil doen? Want het is goede raad. De kapel heeft slechts een kleine deur, die wij zeer gemakkelijk bewaken. En aan de andere zijde slaat de zee met wilde vloed tegen de muur, alzo, dat hij ons niet kan ontsnappen, of het hem goed of slecht gaat. Daarom willen wij hem de vriendschap betonen en hem zijn zonden bij

[63] "uns". Hier verandert de verteller in deelnemer.

God laten klagen, aangezien het ons toch geen schade brengt." Zulks besprak hij met zijn metgezellen. Alzo lieten zij hem de kapel binnengaan.

Hoe heer Tristan de kapel werd binnengelaten en ontsnapte, doch zonder de koningin niet wilde vertrekken.

Toen heer Tristan in de kapel kwam, sloot hij de deur zeer goed af, riep tot God de Almachtige en Zijn waarde moeder om hulp en genade, dat zij hem zijn leven beschutten, steeg daarmee naar het venster, brak het open en wurmde zo hard, dat hij zich er uiteindelijk toch doorheen drong, sprong in de zee, zwom het land uit, ontkwam, rende bij het water naar het dal en keek dikwijls achterom of iemand hem naliep. Degenen echter die voor de kapel op hem wachtten, werden door het lange gebed zeer geërgerd, doch de een maande de ander om hem wat tijd te gunnen. Ondertussen was zijn getrouwe en beste dienaar Cornwall door groot hartenleed bijna gans onzinnig geworden, en wist van zulk gejammer en medelijden dat hij met zijn heer had, niet wat hij doen moest. Doch hij reed de stad uit, voerde het paard van zijn heer, reeds gezadeld, en zijn zwaard met zich mede, in de verwachting dat God zijn heer liet ontsnappen. Hij dacht ook bij zichzelf: Mijn heer is listig en vindt wellicht wegen waardoor hij ontkomt. Ach, gaf God mij het geluk dat ik hem op zijn paard bracht, dan waren wij onteerd weggereden. Met zulke gedachten reed hij heen en weer en wist zelf niet hoe en waar, en beklaagde innig dat hij ooit geboren was, of daar met zijn heer aan zijn eind zou komen. Aldus reed hij niet ver. Hij zag zijn heer en zij herkenden beiden van meet af aan elkander. Cornwall reed er ijlings heen, bracht zijn heer op zijn paard en zij waren door hun samenkomst dadelijk zeer verheugd. Heer Tristan gordde zijn zwaard om en stelde zich teweer, zodat ingeval iemand hen zou narijden, zij tot de strijd bereid waren. Cornwall sprak: "Wat kan ons thans verhinderen[64]?", net alsof hij wilde zeggen: 'Wie kan ons thans wat doen, aangezien wij beiden tot strijden geschikt zijn?' Wij moeten ons uit de voeten maken, want ik weet wel, dat zodra de koning ervaart dat gij ontlopen zijt, het een groot naspeuren zal worden. En wanneer wij al gaarne hier weg waren, kunnen wij misschien niet weg komen. Laat ons daarom bijtijds rijden." Hierop sprak heer Tristan: "Ik wil mijn lichaam niet hiervandaan brengen, tenzij ik de koningin ook wegbreng, of wil de dood met haar hier lijden. Zou zij gemarteld worden, om mijnentwege sterven, en ik ontkomen, hoe zou ik dat immer verwerken en beklagen? Waar zou de grote liefde en trouw zijn, die wij jegens elkander hebben? Zou ik haar dood weten en mij levend? Hoe zou ik ooit zonder haar kunnen leven? Ik zou mijzelf doden. Ook weet ik wel, dat zij mij meer beklaagt dan zichzelf. Daarom wil ik ook met haar sterven, of trachten haar daar weg te halen. Geschiedde dat, dan zou ik mijn toorn op diverse afgunstigen bewijzen, zodat zij mij voortaan zouden gedenken." Aldus reed hij een dik bosschage in, bestak zichzelf en zijn paard overal met loof of bladeren van de bomen met zulk een grote listigheid, dat al zou de koning zelf voor hem langs gaan, hij ongekend door hem zou zijn. Hij reed zo dicht naar de rechtbank dat hij goed kon zien wat daar geschiedde. Men kon hem echter niet zien vanwege de dikte van het loof en ook van de bosjes waarmede hij bestoken was.

Die evenwel voor de kapel stonden, vonden het zeer vervelend dat Tristan zijn gebed zo lang maakte. En de een sprak tot de ander, dat zij hem tevoorschijn moesten vorderen. Daarop sprong er een naar de deur, luid roepende: "Gij moet nog heden uw gebed stoppen. Hoe zit het, dat wij zo lang hier staan? Het is een groot gedoe en moet thans gedaan zijn." Er gaf hem echter niemand antwoord. Daarop raakten zij vertoornd, stieten de deur met grote toorn open en wilden hun ongenoegen op hem wreken. Aangezien zij hem niet vonden, gingen zij naar de koning en vertelden hem, dat Tristan ontkomen was. De koning sprong van grote toorn en leed op en sprak: "Kom op, vriend en man, help hem zoeken. Wie hem mij brengt, zal ik zo'n grote schat geven, dat die voor hem nimmer opdroogt. Door zulk een belofte waren er zeer velen die zich spoedig voorbereidden om hem te zoeken en hem ergens te kunnen vinden. Sommigen speet zulk zoeken ook en dezen zochten met onwil en onijverig. Zijn ontsnapping was hun ook liever dan dat zij hem gevonden hadden. De kommervolle Auctrat zocht ook, doch hij keerde spoedig wederom, want hij vreesde dat wanneer hij heer Tristan vond, deze zulk een pand van hem zou nemen, dat hij het nimmer kon doorstaan. Daarom was het hem veel liever, dat hij hem niet vond. Toen nu de zoekenden terugkwamen en niets vonden, was de koning bedroefd, wilde zijn brandende toon op de vrouwe koelen en dreigde haar zeer met harde woorden. Hij wilde haar liefde verwoesten en haar de moord vergelden die zij begaan had. Hij liet haar daarmee wegvoeren, opdat men haar verbrandde op een stapel. O, edele koningin, nu zijt ge toch aan zulk een dood onschuldig, in alle opzichten. Nu heeft de koning u toch beiden gewillig en ongenood vergund

[64] "verwehren".

uw wezen bij elkander te hebben, zoals het u zelf bevalt. O, welk een zeer hard, onrechtvaardig oordeel is daar geveld, aangezien een enkele man geoordeeld heeft en tegen alle orde van het recht noch aangeklaagd, noch om het oordeel gevraagd heeft. Wee hem, welk een groot geweld is daar geschied. Ik meen niet, dat de koning in zijn hart ooit ware liefde heeft ondervonden. Al is hij bemind geworden, dan heeft hij omgekeerd toch geen ware liefde gehad. Want zou er ook maar een klein vonkje van liefde in hem geweest zijn in al zijn dagen, dan zou hij het toch daar hebben laten schijnen.

Hoe de koning aan een melaatse man[65] de koningin gaf.
Die moest haar naar zijn metgezellen naar huis voeren om haar te doden.

Toen men de vrouwe thans wegvoerde, kwam er met grote ijl een hertog te paard. Hij riep de koning met groot gesmeek om te willen vernemen waarom hij daarnaartoe gekomen was. De koning liet hem spreken. Daarop sprak de melaatse[66]: "Heer, ik hoor dat de koningin moet sterven en gij wilt haar gaarne een smadelijke dood aandoen. Nu dunkt mij, dat wanneer zij verbrand wordt, zij zonder smaad sterft, want gij zijt zo rijk en machtig, dat gij haar moogt ophangen of verbranden, hoe gij wilt. Ik wil u echter een dood noemen, waardoor wanneer zij die stierf, haar ondeugd duizendvoudig meer zou zijn dan wanneer gij haar hier doodt." De koning vroeg hem te zeggen wat dat voor een dood was. De melaatse hertog antwoordde: "Heer, gij moet mij de vrouwe geven, dan zal ik haar het leven benemen met een bitterder en smadelijker sterven dan ooit een man gehoord heeft. En ik zeg u recht hoe. Ik wil haar naar mijn melaatsen brengen. Die heb ik zo'n honderd of iets meer. Die moeten allen na elkander met haar te schaften hebben en onkuisheid met haar bedrijven. Dat kan en mag zij met levend lichaam niet volhouden, noch tegenhouden, al had zij de sterkte van zeven vrouwen. Dat is voor een koningin de smadelijkste en oneervolste dood als hij voordien ooit gehoord is." De koning sprak: "Gij hebt waar gesproken, doch wie geeft mij de zekerheid dat ge haar doodt zoals ge gezegd hebt?" De melaatse hertog antwoordde: "Ik beloof u dat zo sterk als ik immer moet. Wanneer ik de vrouwe in leven laat, laat dan mij en een van mijn zonen ophangen, of anderszins doden als gij wilt en al mijn melaatsen daarenboven." Op zulk een gelofte gaf de koning hem de vrouwe en meende dat hij zich zeer op haar had gewroken. Over hem werd daarom echter zeer gelasterd en oneervol gesproken, zo wijd als het land was. En niet onredelijk, aangezien hij zichzelf schond doordat hij deze twee zoveel oneer veroorzaakte. Het paste ook goed, dat hem daarom schande en oneer geschiedde en toebedeeld werd toen zulks wijd weerklonk. De melaatse hertog echter was zeer blij, dat hij zulk een schone vrouwe met een zo gemakkelijke smeekbede en simpele woorden had verworven. Hij nam haar voor zich op zijn paard en reed daarmee weg.

[65] "einem Auszsetzigen Mann".
[66] "sieg".

Hoe heer Tristan aan de melaatse hertog de koningin benam en met haar ontkwam.

De weg van de melaatse heer lag zo, dat die net voor heer Tristan langs moest rijden. Cornwall herkende de schone Isolde of de koningin van verre en sprak: "Ik zie mijn vrouwe daarheen voeren." Toen heer Tristan dat gewaarwerd, klaagde hij van ganser harte dat een melaatse man met zijn hand het reine lichaam zou beroeren, werd daardoor tot grimmige toorn bewogen en reed naar deze weg. Toen hij zeer dicht bij hen kwam, gaven zij de paarden zeer gedurfd de sporen met de bedoeling zich op hem te wreken, zoals zij ook deden. Met grote, grimmige toorn hieuw hij de hertog die de vrouwe vervoerde, in het midden uit elkander, zodat het bovenste deel van het lichaam dood ter aarde viel. Daarna sloeg hij onder de andere melaatsen, hij en Cornwall, zodat niet meer dan één ontkwam. Hiermede nam hij de koningin, zijn allerliefste vrouwe, zeer vriendelijk in zijn armen en ontving haar zozeer lieflijk en vriendelijk, dat ik er niet over kan praten. Doch zij hadden geen tijd om daar te blijven, doch met zeer snelle vlucht ijlden zij daarvandaan en kwamen in een groot woud. De melaatse echter die met geluk ontkomen was[67], kwam naar de koning, zei en klaagde bij hem, dat zijn heer en de anderen allen verslagen waren, de vrouwe genomen en weggevoerd was, dat heer Tristan dat gedaan had en ook hoe hij nauwelijks ontkomen was. Toen de koning dat hoorde, gedroeg hij zich zo vertoornd, dat het een wonder is om te zeggen, en vroeg al zijn vrienden en ridderschap dat zij opstonden en gingen zoeken. Hij beloofde dat hij wie hem vond en hem berechtte vanwege het grote leed dat hij hem deed, wilde laten meedelen aan lijf en goed terwijl hij leefde. Hierdoor werden de ridders en de anderen gestimuleerd om te onderzoeken, ijlden spoedig op hun paard en zochten een ganse dag, alles tevergeefs. Sommigen zochten ongaarne en waren blij dat zij niets vonden.

Toen zij nu ver en bijna overal in het land gezocht hadden en toch niets vonden, kwamen zij wederom bij de koning. Die vroeg terstond of er wellicht een onder hen allen was die Tristan gezien had. Zij antwoordden allen: "Nee", en wisten hem ook nergens meer te zoeken. Daarover klaagde de koning zozeer en hoog, dat het mij eensdeels ongelofelijk is. Hij vroeg alle andere vorsten en heren, daarenboven al zijn vrienden, dat mocht Tristan wellicht naar hen toekomen, of zij hem dan om hemzelf en omwille van zijn verzoek het leven wilden benemen, dan wel hem naar hem toe brengen.

[67] "der genesen und davon komen war".

Dan zou hij hem zelf berechten en beter bewaken dan hij voorheen gedaan had. Terwijl hij aldus toornig en woedend heen en weer liep, zag hij een brak[68] aangebonden en buitenmate razen en woeden. De brak heette Uctant. Heer Tristan had hem lief boven alle andere honden, want hij was van hem en hij had hem opgevoed. De koning vroeg aan een knaap, van wie de hond was die aldus vreselijk en ernstig raasde. De knaap zei hem, dat het Tristans jachtbrak was. Dadelijk gebood hij de knaap dat hij de hond moest ophangen. Doch wanneer hij hem liet leven, moest hij hem de ogen laten uitsteken. Deze knaap nam de brak en reed met hem weg. Het deed hem echter innig leed dat hij hem moest doden en nam zich voor, dat hij liever het land wilde verlaten dan dat hij de hond wilde doden. Want hij had heer Tristan zeer lief. Hij liet de brak lopen waar hij wilde en reed terug naar huis. De brak Uctant liep naar het spoor van zijn heer en kwam gericht naar het woud waarin Tristan was. Die hoorde de hond van verre blaffen en najagen. Daarvan schrok hij buitenmate en sprak tot Cornwall: "Nu moeten wij sterven, want ik hoor mijn brak. Met deze speurt men ons na. Daarom raad wat wij moeten doen, want ik kan niet denken waarheen wij zullen wenden. Wij kunnen hen niet rijdend ontkomen, doch willen met eer met hen strijden en onze lichamen zo moedig aan hen wagen, dat hun vrouwen thuis het na-ijlen zullen bewenen. Zij moeten dit navorsen boeten, zodat het hun zelf leed zal doen. En zonder twijfel heeft hij de havik nagerend die voorop jaagt. Die zal ook nimmer hiervandaan komen." Cornwall sprak: "Heer, dat heeft voor ons geen nut. Het zijn weerbare lieden, wij kunnen met hen niet meteen vechten; er zijn er van hen teveel voor ons. Als zouden wij hen met inspanning[69] weerstaan, moeten wij uiteindelijk toch sterven. Nu wil ik in mijn eentje deze nood voor ons lijden. Rijd gij het woud in, waar gij fortuinlijk moogt ontkomen[70], en neem de vrouwe mede. Want met de brak waarmede men ons naspeurt, wil ik goed vermijden en voorkomen dat men er niet verder mee zoekt, noch kan jagen." Hij smeekte de heer zeer dat hij tijdig reed, opdat hij zichzelf en de vrouwe mocht behouden. Zie welk een getrouwe dienaar hij was. Wie heeft ooit zijns gelijke gehoord of gezien? Hij wilde gewillig de dood in rijden, opdat zijn heer het leven mocht behouden. Heer Tristan echter sprak: "Ik wil mijn leven met eer verliezen, of mijn vrouwe wegvoeren." Daarmee keerden zij om, moesten alle drie wenen en waren van harte bedroefd, want zij meenden dat zij allereerst moesten sterven. En voor hen was al het vorige geklaag en de bekommernis gans vernieuwd. Cornwall, de getrouwe dienaar, zag dikwijls achterom hoe dichtbij de brak was, en koesterde aldus het plan de brak te doden en door de vijanden zijn leven daarom te verliezen. Hij hield met toornig gemoed bij een boom stil, want het deed hem leed dat zijn heer niet wilde vluchten, nam waar waar de brak vandaan kwam en nam zich voor, dat hij de brak en degenen die hem aanvoerden, wilde doodslaan. Daarop kwam het goede hondje alleen aangelopen[71], om te jagen. Toen Cornwall dat zag, was hij wederom zeer verheugd en sprak de brak toe, die ook blij was dat hij hem gevonden had. Cornwall beklaagde niet langer al zijn leed, nam het hondje bij zich op zijn paard en reed met vreugde het woud binnen naar zijn heer. Hij was echter het spoor kwijtgeraakt en ook de brak zweeg zeer stil. Die had voorheen steeds zonder onderbreking geblaft, zoals dan de hondjes gemeenlijk bij het zoeken en ook van vreugde doen. Daarop liet hij hem neer op de grond en zei dat hij moest zoeken naar zijn allerliefste heer. De brak Uctant kwam op het juiste spoor en zocht naar wild dat net als man en vrouw geschapen was. Toen nu Cornwall zijn heer vond en met hem de koningin, was het hem zeer vrolijk te moede. Terstond was ook heer Tristan zeer blij en vroeg waar hij de hond gepakt had, of hoe hij daar gekomen was. Dat vertelde hij hem allemaal en zij werden zozeer verheugd, dat zij al het vorige geklaag, de angst en nood vergaten die hun geschied was. Aldus reden zij de ganse dag zo ver het woud in, dat zij gewis meenden dat wanneer al het volk in het ganse koninkrijk hen zocht, het hen toch niet zou kunnen vinden. Daarop sprak hij: "Ik wil nog beter bezien, of iemand ons daar kan zien of horen." En toen hij uiteindelijk de stad vond waar hij meende veilig te zijn, zetten zij zich neer en maakten voor zichzelf een woning met hout, loof en gras. Dat droegen de beide heren Tristan en Cornwall tezamen. De vrouwe hielp ook daarmee zoveel als zij kon en vermocht. Aldus waren zij bijna twee jaar op die plek en leden grote armoede. Zij hadden noch te eten, noch te drinken, behalve kruiden die zij in het woud vonden. Zo werd hun spijs bij tijden ook verbeterd wanneer heer Tristan vogeltjes schoot, of vis ving met een hengel in het water dat vlakbij hen stroomde. Ook zegt de geschiedenis dat hij de eerste

---

68 "Pracken", een hondensoort.

69 "neid".

70 "genesen".

71 "auff der fart".

hengelaar is geweest. Hoewel hij vis of vogels heeft gevangen, hebben zij die nimmer goed kunnen koken of braden, en er noch brood, noch enige andere spijs of drank bij kunnen hebben. Zij leden zulk een grote honger en kommer, dat het onzegbaar is, noch maakte de liefde voor hen alles zoet en goed. Daarenboven de zorg die zij hadden om het verliezen van hun leven. Ik bedenk echter wel, dat wanneer thans twee liefhebbende mensen slechts twee maanden in zulk een grote bekommernis, honger en armoede verkeerden, zij dat niet zouden kunnen doorstaan, noch zonder de dood ermee wegkomen. Ook valt te betwijfelen, of zich in de wereld wel iemand omwille van de ander zich in zulk een grote nood zou begeven als deze twee gedaan hebben. Nu hadden zij het ook gaarne beter gehad, doch uiteindelijk kon het niet zijn. Ook hadden hun paarden niets anders te eten dan loof en gras. Daarmee werden ze in stand gehouden. Nu mocht men zich verwonderd afvragen hoe zij zulk een streng leven en grote armoede konden volhouden, aangezien zij toch beiden van koninklijken bloede in alle welzijn en zachtheid van kind af aan waren opgevoed en voordien geen enkel uur zulk een nood ontvangen hadden. Hierop antwoord ik, dat echte, ware liefde en ook ware nood, angst en kommernis zulk leed zeer spoedig aanleren, want het is het gangbare spreekwoord: 'Ellende leert wenen'. Aldus is het deze twee ook vergaan. Zij leden uiteindelijk allen de armoede die de mensen kunnen lijden. Het was ook niet onmogelijk geweest, dat zij dood waren gevroren, want de sneeuw, rijp en de regen hadden hun kleren bijna gans doen schimmelen. Niettemin was het in de vorengenoemde tijd, bijna twee jaar, dat zij noch mensen, noch steden, noch dorpen zagen, noch ooit uit het woud kwamen, zolang en zoveel tot hun aangelegenheid zich anders zou voordoen. Nu had heer Tristan, met inwilliging zijn vrouwe, de gewoonte, wanneer zij zich te rusten legden en met vriendelijke spraak en gebaren met elkander plezier hadden tot het tijd was om te slapen, dat hij zijn zwaard trok en dat ontbloot tussen hen beiden inlegde. Dit liet hij niet één nacht achterwege en het was toch een zeldzame gewoonte en ook eensdeels onmogelijk vanwege de grote liefde die zij samen hadden. Doch het bracht hun daarna groot heil, zoals gij zult horen.

Hoe de koning op een dag met zijn jager het woud in reed
en Tristan en de koningin bij elkander aantrof.

Het deed zich voor, dat een van koning Marks jagers op een dag zeer vroeg het woud inging. Hij had een hert bespeurd en ging het spoor na, doch hij verloor het wederom en kwam dadelijk bij de hut waarin de beiden lagen te slapen. Hij stond stil, trilde van grote vrees en zodra hij Tristan herkende,

repte hij zich weg, doch voorheen merkte hij hoe zij lagen. Hij ijlde zeer spoedig naar huis naar de koning en vertelde hem, hoe hij heer Tristan en de vrouwe gevonden en gezien had. De koning deed hem over alle dingen stil zwijgen en verlangde van de jager dat hij hem zelf naar het hutje bracht. De jager deed dat en bracht de koning met zich mede daarnaartoe. Het was echter nog zeer vroeg. Toen zij dicht bij hen kwamen, steeg de koning van het paard, liet de jager het vasthouden en ging er te voet naartoe. Toen hij bij de hut kwam, vond hij hen beiden slapend en het ontblote zwaard tussen hen beiden, zoals de jager het hem gezegd had. Hij verwonderde zich daarover zeer, ging nader naar hem toe, greep zachtjes neer, nam het zwaard tussen hen beiden en legde het zijne er voor in de plaats. Hij legde ook zijn handschoen op de vrouwe en ging weg, wederom naar de jager en reed naar zijn metgezellen, alsof hij nimmer verder was gekomen. Toen heer Tristan, de koene held, echter ontwaakte en de handschoen van de koning op de vrouwe zag liggen, verwonderde hij zich zeer en vroeg terstond van wie deze handschoen was. De vrouwe schrok meteen zeer en zei, dat zij niet wist met welke list of hoe hij daar gekomen was of wie hem daar gebracht bracht. Toen echter heer Tristan zijn zwaard wederom wilde terugsteken, zag hij dat het zwaard van koning Mark was en het zijne hem daarentegen ontnomen was. Daarop sprak hij tot de koningin: "Thans komen wij zonder enige twijfel levend of met gezond lichaam nimmer hiervandaan, want koning Mark is hier geweest. Hij is ook niet ver van ons waar hij zich ophoudt. Thans is de hangdood ons gewis. Thans is er niets waarmede wij ons kunnen troosten. Wij hebben zijn deugd genoten, aangezien hij ons niet aldus slapend heeft gedood. Wanneer wij echter opstaan, vinden wij beiden gewis de dood." Hiermede liet hij Cornwall de paarden zadelen en wel zeer spoedig brengen. Zij stegen op en reden in snelle ijl, alsof men hen met een gans leger najoeg en ijlde, en toch wisten zij niet op welke plek de koning was. Zij reden de ganse

dag tot aan de vespertijd. Daarop kwamen zij op een uitgedunde plek[72]. Zij bleven daar, stegen af van de paarden en verzamelden kruiden en wortelen die zij met elkander aten. Want hadden zij het beter kunnen hebben, was hun dat bijna noodzakelijk geweest. Doch de strijd (dat zij meenden dat zij de dood ontvlucht waren) was hun wel meer dan half hun spijs.

---

72 "gerewt".

Hoe heer Tristan bij de priester Ugrym, de biechtvader van koning Mark,
kwam om daar boete te ontvangen.

Er was een geestelijke priester niet ver van die plek. Deze was een zeer vroom man en van een goed leven. Hij had een kluis in het woud, ver van de mensen, opdat hij God de Heer des te beter kon dienen. Deze priester heette Ugrym en was de biechtvader van koning Mark. Op een dag reed heer

Tristan naar de priester en wilde boete van hem ontvangen. Doch de priester wilde hem er geen geven, tenzij hij de vrouwe wederom aan haar man teruggaf. En hij zei hem daarbij, dat wanneer hij aldus in grote zonde bevonden werd, zijn ziel er eeuwig om moest lijden. Doch het was met Tristan nog niet zo, dat hij de vrouwe zo lichtvaardig wilde afgeven en afstand van haar doen[73] en hij reed zonder boete daarvandaan. Alzo waren zij net zolang in het woud tot er zo'n vier jaar verstreken waren sinds de tijd dat zij de onzalige drank gedronken hadden. Ondertussen was voor hen het armzalige leven en het grote ongemak dat zij in het woud met grote pijn en ellende leden, zwaar. En zij meenden ook niet, dat zij zulk een grote nood en armoede nog één dag meer konden lijden, die zij toch al zo menige dag bijna twee ganse jaren zeer gewillig en zonder verdriet geduld en geleden hadden.

Hoor en merk thans welk een grote kracht de drank in hen bewerkstelligd had en hen gedwongen had tot zulk een grote hardheid en gejammer, dat hun daardoor ontstaan was, dat zij zich met niets daaraan konden onttrekken, noch ervan onthouden. Toen echter zijn kracht en werking was gestopt, was het hun op een nacht teveel geworden en wilden zij nimmer in zulk een nood lijden. Hoewel de natuurlijke liefde ook zeer in hen brandde en alzo versterkt was geworden, dat de een de ander nimmer wilde verlaten, deed de plek hun zozeer leed, dat zij geenszins daar wilden blijven, doch hun wezen wilden verplaatsen zoals zij konden. Toen het dag werd, reden zij alle drie het woud uit[74] en kwamen bij de priester Ugrym. Heer Tristan bad hem innig, dat hij hem raad gaf en hielp, opdat hij van zijn zonden bevrijd werd, en zei hem hoezeer het hem berouwd had dat hij de vrouwe niet teruggaf ten tijde dat hij hem zulks had opgedragen. Doch hij wilde het naar[75] zijn raad en opdracht nog gaarne doen. Zulks

---

[73] "sich ir verwegen". Ook: 'weg bewegen van'.
[74] "für den Wald". Onduidelijk. Zij waren al in het woud waar de priester ook zijn kluis had.
[75] "nach". Dus ook: 'na'.

werd door de koningin zeer gewillig vergund. Toen de priester dat hoorde, werd hij blij dat zij zulks inwilligden en hem om raad en troost bezochten, schiep hun een goed onderkomen en deed voor hen het beste was hij kon en vermocht. Hij vroeg heer Tristan of hem berouwde dat hij de vrouwe zo lang bij zich had gehad, en of hij haar nog wilde teruggeven. Hij antwoordde bevestigend, dat hij het gaarne wilde doen. Het was ook zijn grote klacht dat hij het niet allang gedaan had. De priester was blij met het antwoord en schreef terstond de volgende brief: "Heer, u vraagt uw meester Ugrym bij de liefde Gods en omwille van zijn gebed, dat gij mijn vrouwe, uw gemalin, terug wilt nemen. Ik zal regelen dat ik u haar breng, op elke plek die gij wenst. En wanneer gij haar wilt hebben, kom dan zelf naar haar toe met weinig lieden. Ook verzoek ik u zeer, dat ge heer Tristan uw gunst wilt teruggeven. Die zijt ge hem schuldig en ook kan en mag hij die wederom wel om u verdienen. Hierin smeek en beveel ik u aan[76] bij de geboden van God, dat ge mijn verlangen niet wilt verachten, doch ten goede en zaligheid van uw ziel en lichaam opnemen, want het past u het te doen jegens God en om uwenthalve." Toen deze brief geschreven was, beval[77] hij Tristan die naar de koning te brengen en daarbij te zeggen, dat hij hem aanraadde[78] en smeekte datgene te doen waarom hij hem geschreven had. Heer Tristan maakte zich op voor de reis en toen het nacht werd kwam hij bij Thintariol in de boomgaard bij de bron, waarbij hem eerder dikwijls lief en leed waren wedervaren. Hij bond zijn paard aan de linde waarop de koning hem ooit een keer bespied had en ging met grote listigheid naar de kamer[79] waarin de koning lag. Want de koningen hadden indertijd niet zulke heerlijke paleizen gehad als thans, doch op de grond hun slaapkamer gebouwd, zoals nog in diverse oorden en koninkrijken de gewoonte is. Daarom kon Tristan de koning wel toespreken en hij sprak aldus: "Koning, slaapt gij?" Hij antwoordde: "Ja." Heer Tristan sprak: "Die mij liet.[80] Ge zoudt een poosje moeten waken." Daarop sprak de koning: "Waarom moet ik waken? Wacht tot het dag wordt." Heer Tristan sprak: "Dat mag niet zijn. Er is geen uur of tijd om te wachten." Hij sprak: "Zeg dan, wat er met u is." Heer Tristan sprak: "Uw meester en biechtvader Ugrym biedt u zijn gebed aan. En wanneer hij u lief is als meester, wil dan datgene volbrengen wat hij u geschreven en gevraagd heeft. Hij raadt het u ook met ganse trouw aan. Zo moet ge het ook gaarne doen, want hij wil het u als boete voor uw zonden geven. Wat uw mening zal zijn, laat die aan hem schrijven en de brief morgen aan het rode kruis hangen dat in de hagedoorn voor de stad staat, waar de straat zich in tweeën deelt. Daar zal uw meester de brief laten halen." En daarmee wierp hij de brief door een venster op hem. De koning herkende Tristan aan de spraak. Hij kon het niet laten en sprak tot hem: "Gij zijt Tristan, want ik heb u aan uw spraak herkend. Wacht thans even, ik moet met u spreken." Tristan wendde zich echter niet tot de koning en reed met goede vrede weg, aangezien hij wel veilig was. Toen nu de koning via de deur naar buiten ging en meende dat hij hem bijna te pakken had, was Tristan reeds weg. Daarop wilde hij hem ook niet najagen. Doch hij wachtte nauwelijks tot het dag werd, opdat hij maar hoorde wat zijn meester hem geschreven had en waar hij hem zo ijverig om gevraagd had. Toen het dag werd, las de koning de brief zeer gretig. Aangezien het echter om deze aangelegenheid ging, hield hij beraad met zijn raden over hetgeen hem hierin te doen stond. En hij vertelde hun ook hoe hij hen in het woud bij elkander toevallig vond liggen en een ontbloot zwaard tussen hen beiden gezien had. Hij zwoer ook wel met ganse waarheid, dat hij ook zonder twijfel wist, de heer Tristan de vrouwe nimmer tot vrouw gewonnen had, noch haar met onbetamelijke dingen had benaderd. Hij had haar alleen om zijnentwege en uit liefde voor hem, eveneens liefgehad. Hierop was het zijn standpunt de vrouwe terug te nemen, wanneer zij hem heer Tristan wilde geven. Zulks vonden de raden zeer aantrekkelijk. Doch heer Tristan was hierin buitengesloten, zodat hij nimmer wederom vrede, noch vrijgeleide zou hebben, behalve tot aan de plek waar hij de vrouwe daar zou verantwoorden, en daarna wederom daarvandaan onder zijn hoede. Dit werd aldus besproken en opgeschreven, en de plek werd benoemd waar hij de koningin naartoe zou brengen. Toen nu zulks door de koning en de zijnen beschreven en bevestigd was, hing men de brief aan het kruis, zoals heer Tristan de koning verordineerd had.

---

[76] "und gebeut ich". Historisch liggen de begrippen 'gebieden' en '(aan)bevelen' dicht bij elkaar.
[77] "befalhe". Hier is duidelijk het nuanceverschil zichtbaar in de context.
[78] "rhat". Ook hierin blijkt geen bevel te schuilen, maar een 'aanraden'.
[79] Uit het verdere verloop blijkt, dat hij de kamer niet betrad.
[80] "Der mich liesz". Onduidelijk.

Hoe heer Tristan de koning de vrouwe terugbracht en hij weg reed.

Toen de dag zijn loop volbracht had en de nacht aanbrak, haalde heer Tristan de brief en bracht die naar de priester Ugrym. Toen hij deze brief overlas, vertelde hij heer Tristan de mening van de koning. Alzo richtte hij zich op de reis en bracht de vrouwe naar de beslechting. Zij waren echter beiden van ganser harte bezorgd over hun scheiden, want zij wisten niet of zij immermeer aan het slot kwamen dat de een de ander kon zien. Zulks was hun uitermate zwaar en hun scheiden veel te vroeg.

Toen zij nu tezamen kwamen en de koning heer Tristan in zicht kreeg, sprak hij: "Hoe nu, Tristan? Wilt ge mij de vrouwe geven?" Heer Tristan sprak: "Ja, zo ik uw gunst mag hebben, wil ik dat gaarne doen." Hij antwoordde: "Mijn gunst moogt gij niet hebben en ik ontzeg u die ganselijk." Heer Tristan sprak: "Waarom toch, of wat heb ik gedaan waarom ge mij uw gunst zozeer ontzegt?" De koning sprak: "Daar moogt ge niet naar vragen. Ge hebt veel gedaan waarvan ik grote smaad en oneer heb." Heer Tristan sprak: "Heb ik iets onterechts gedaan, dan wil ik dat gaarne boeten. Ik ken echter zulk een schuld als gij zegt, niet op mij rusten en toch willig ik boete jegens mij in." De koning sprak: "Wat spreekt gij over boete? Gij kunt datgene wat ge jegens mij gedaan hebt, niet boeten." Heer Tristan sprak: "Voorwaar, dat zouden gans onmogelijk dingen zijn die men niet kan boeten. Kan ik het nu niet boeten, laat mij dan toch uw eigen deugd genieten." De koning sprak: "Gij kunt noch mijn deugd, noch die van een mens ooit jegens mij genieten, want het is een te grote smaad die ge mij bewezen hebt." Heer Tristan sprak: "Ik meen van niet en ik weet ook niet, dat ik u gesmaad heb." De koning sprak: "Gij acht alles gering wat ge mij gedaan hebt." Heer Tristan sprak: "Heer, ge betoont mij geweld en doet mij onrecht. Niettemin vraag ik u of ge mij m'n schuld wilt vergeven, bij de liefde Gods, opdat God u ook vergeve en eeuwig belone." De koning antwoordde: "Ja, alzo moet God mij schenden wanneer ik dat doe, want mijn hart heeft zoveel haat jegens u en kan u ook nimmermeer mogen." Heer Tristan sprak: "Waarom toch, of waarmede ben ik dat verschuldigd?" De koning antwoordde: "Dat weet gij goed. Ik heb door u zoveel smaad en schade gekregen, dat het mij leed doet." Heer Tristan sprak: "Ei, beste heer, laat mij u dienen, zoals ik voorheen gedaan heb." De koning antwoordde: "Ik heb uw dienst niet nodig en wil die ook niet." Daarop sprak Tristan: "Wilt ge mij echter vergunnen in uw land te wonen?" Hij sprak: "Nee. Gij zoudt mij te nabij zijn. Rijd een andere

weg, want ik zal u zeer aanklagen[81]." Daarop sprak heer Tristan: "Neem thans de koningin. Sinds ik hiervandaan moet rijden, doe ik ook het beste wat ik vermag. Doch ge beleeft nimmer de dag dat ik met zo grote eer om uw gunst werf, aangezien mijn dienst en al mijn arbeiden zozeer veracht worden. En zeg u waarlijk, dat wanneer ge niet van uw vrome vrouwe geniet, moest ge uw lichaam en leven voor mij niet zeker zijn. Doch gij zult haar grote deugd en vrouwelijke goedheid genieten jegens mij." Hiermede keerde hij zich tot de koningin en sprak uit hunkerend bedroefd hart: "O wee, hemelse koning, hoe zeer doet het mij leed, dat ik u, mijn allerliefste vrouwe, moet achterlaten, die ik zozeer liefheb. Ach, hoe kan mijn hunkerend hart dat ooit overleven. Sinds het echter hiertoe gekomen is en niet anders zijn kan, neem dan, heer koning, mijn vrouwe en laat haar niet om mij boeten[82], want wat gij anders deed, dat deed ge uit geweld en onrecht en zou ook niet onvergolden blijven. Ik moet helaas thans van haar wegrijden en voortaan mijn dagen met rouw en geklaag verteren. Want wanneer ik bedenk welk een grote nood en angst zij onschuldig om mijnentwege geleden heeft, en ook de grote schaamte en schade waarin gij uzelf en ons beiden gebracht hebt, geeft het mij beslist reden om alle vreugde te mijden terwijl ik leef." Met deze woorden nam hij afscheid. O, hoe klagelijk en hunkerend keek de vrouwe hem na, met groot, innig geklaag. Want haar hart was bedroefd en innig gepijnigd, aangezien zij thans moesten scheiden en zij hem niet durfde te spreken, noch betonen hoe haar hart jegens hem was, en dat haar zo uitermate leed geschiedde, dat haar hart en ziel gemakkelijk daarvan bewogen en gespleten waren. Ik zeg voorwaar, dat het hun veel beter ware geschied wanneer zij daar meteen met elkander zouden sterven, dan zich aldus levend scheiden. Eer hij echter daarvandaan reed, gaf hij de vrouwe zijn brak Uctant en verzocht haar met klem, dat zij hem zelf verzorgde. En wanneer zij de hond zag, dat zij daarbij aan hem dacht. En hij sprak: "Ben ik u lief, laat dat dan aan de brak blijken." De vrouwe nam de hond aan haar arm, beloofde hem dat te doen en verzorgde hem voortaan met grote ijver. Aldus reed de koning daar en nam de vrouwe bij zich, voerde haar met zich mede naar huis en hield haar menig jaar in grote eer lief en schoon. Heer Tristan moest nu het land uit. Dat was voor hem de zwaarste boete die men voor hem kon bedenken. Hij reed thans weg, doch zijn hart en gemoed liet hij bij de koningin. Evenzo zij ook het hare bij hem. Aldus kwam hij bij de koning van Savoye, op een ochtend zeer vroeg. Hij werd door deze koning zeer goed en met grote eer ontvangen, doch hij bleef daar niet lang en nam afscheid tegen de wil van de koning, want die had hem dadelijk graag gemogen. Hij wilde er echter niet blijven, doch reed naar Brittannië naar het hof van koning Arthur.

[81] "beklagen". Zowel 'aanklagen' als 'beklagen'.
[82] "lasset sie mein nit entgelten".

Hoe heer Tristan in Brittannië kwam aan het hof van koning Arthur
en hoe het hem daar verging.

Toen heer Tristan in Brittannië kwam, werd hij beter ontvangen door de koning en menigeen dan voordien ooit een ridder ontvangen werd. Er was een ridder aan het hof, een van de besten, Balbon genaamd, bij wie heer Tristan bekend was. Die werd bijzonder blij met zijn aankomst. Zij werden goede metgezellen met elkander. Ook werd heer Tristan door de koning en de ganse ridderschap die bij de Tafelronde was, zeer lief en in waarde gehouden, zodat hem een van de hoogste plekken aan de Tafelronde werd gegeven. Hij werd ook zo verdienstelijk aan het hof, dat hem vergund werd om te gebieden en te regelen hoe en wat hij wilde. Ook was hij wederom bereid om te dienen met vechten en alle manhaftige daden, zodat hij de hoogste lof[83] verwierf. Er was ook niemand in die tijd die boven hem geprezen werd.

Nu was er ook een ridder aan het hof met de naam Delecors Ysevalire, die ook wel tot de besten moest worden geteld omwille van zijn manhaftige daden en vroomheid. Ook had hij met de ridder-

schap steeds het beste gedaan, alzo dat niemand ooit tegen hem was opgetrokken[84], doch hem had nimmer iemand overwonnen. Op een dag reed de bovengenoemde Delecors Ysevalire ter ontspanning het woud in, of hij avontuur kon vinden. Nu had heer Tristan zijn harnas veranderd, zodat hij voor hem onherkenbaar was. Zij reden tezamen. Heer Tristan stak hem van het paard alsof hij daar nooit op gekomen was, en gaf het paard aan een arme mens die hem op de straat tegemoet kwam. Delecors Ysevalire moest te voet naar huis gaan, hetgeen hem toch voorheen nimmer overkomen was. Hij vertelde ook deze gebeurtenis zelf thuis aan het hof en hoe het hem vergaan was. Het duurde wel zes weken dat niemand kon weten, noch ervaren, wie deze daad gedaan had. Koning Arthur en heer Balbon bespraken met elkander dat er geen onder hen was die dat gedaan had, dan heer Tristan. De

[83] "preisz".

[84] "also dasz im keiner je besessen war". Vertaling onzeker, ook door het daaropvolgende "aber", dat op een tegenstelling duidt.

koning sprak: "Hoe kunnen wij dat ervaren?" Heer Balbon antwoordde: "Ik zal dat voor ons wel met list ervaren." Hij ging naar zijn metgezel en vroeg hem naar deze gebeurtenis. Die wilde echter niets bevestigen. Daarop spoorde hij hem aan, vanwege de liefde die hij jegens hem had. Hij[85] verklapte[86] echter niets. Ten slotte vroeg hij[87] hem (doch zeer heimelijk) omwille van de koningin. Pas toen[88] gaf hij toe en vertelde hem daarbij wat men hem vroeg omwille van zijn vrouwe. Maar hij moest het aan niemand vertellen, aangezien hij ook gewis daarom zou moeten sterven. Daarop sprak heer Balbon: "Genade en dank hebbe zij immer, aangezien ge mij deze dingen om harentwille bevestigd hebt. Zeg, metgezel, wilt ge de koningin, uw allerliefste vrouwe, niet zien zo dikwijls als ge het gaarne deed?" Heer Tristan antwoordde: "Ach, beste metgezel, het kan mij nimmer zo goed geschieden, dat ik haar uiteindelijk zou kunnen[89] zien." Heer Balbon sprak: "Wilt ge haar zien, dan zorg ik voor u dat ge haar zeer binnenkort [90]kunt zien. En weet ook, dat waarin ik u tot liefde en dienst kan worden, ge mij altijd zeer gewillig vindt." Heer Tristan sprak: "God moet u immer belonen en ik u daarom dienen met gelijke munt. God weet, dat ik niet liever een dag leefde, dan dat ik mijn vrouwe zou zien. Het is echter alzo geschapen en uiteindelijk zo besteld, dat ik haar noch mag zien, noch aanspreken." Heer Balbon antwoordde: "Heb goede hoop. Ge zult de koningin binnenkort zien en met haar spreken, heimelijk en openlijk, zoveel als de tijd toelaat[91]. En ik zal u zeggen hoe. Mijn heer, koning Arthur, heeft een jachthuis dicht bij Thintariol. Nu wil ik wel teweegbrengen, dat mijn heer omwille van liefde tot u daar jaagt en zich ontspant. Alzo kan koning Mark het met goede afloop niet op zich nemen, of hij moet wel mijn heer, koning Arthur, met zijn hofpersoneel 's nachts bij zich houden. Dan schaft gij het wel met uw gezwindheid en listigheid dat ge bij de vrouwe komt. Heb daaraan geen twijfel. Ik zal helpen zo goed als ik kan." Heer Tristan was zeer blij met de belofte en zegde zijn metgezel zeer grote dank.

[85] Lees: 'Tristan'.
[86] "schůff". Lees: 'het gevraagde verschaffen'.
[87] Lees: 'Balbon'.
[88] "Aller erst".
[89] "möchte". Vaak voor meerderlei uitleg vatbaar.
[90] "kürtzlichen". Ook: 'kort'.
[91] "verhenget".

Hoe heer Tristan met koning Arthur op jacht reed en hoe het hem 's nacht verging.

Heer Balbon ging naar koning Arthur en vertelde hem de gebeurtenis, en vroeg hem met klem om een jachtpartij aan te richten bij Thintariol. Want het woud waarin men wilde jagen, behoorde half toe aan koning Arthur en half aan koning Mark. Hetgeen koning Arthur aldus ving, voerde hij naar het jachthuis Thintariol. Hetgeen echter koning Mark ving, dat voerde die naar de stad Thintariol. En ieder joeg in het deel waarin hij wilde. Zo werd hij ook door de ander niet gehinderd[92]. Koning Arthur wilde heer Tristan zijn hoop en voorgenomen vreugde ook niet afslaan, doch ertoe helpen, opdat de jacht en de hoop in zo gans werkelijke vreugde zou verkeren, en regelde dat de jacht werd gehouden. Toen men bij de jacht was, vroeg heer Balbon aan de jagers of zij spoedig het hert naar de stad Thintariol wilde jagen. Dat deden zij en het hert werd dadelijk naar de stad gejaagd. Daar kwamen de twee metgezellen, heer Balbon en Tristan, en vroegen om het hert langer te laten leven[93], tot zij hem verkozen te doden. Aldus rekten zij de jacht met list tot de avond kwam en de nacht hen overviel. Pas toen werd het hert geveld. Toen dat geschiedde, keerde koning Arthur zich tot heer Balbon en sprak: "Vriend, dit ongemak heb ik door u, omdat ge het hert niet tijdiger hebt laten vellen. Waar moeten wij thans bij nacht heenrijden, wel drie mijl of meer? Ik weet niet waar wij vannacht blijven."[94] Daarop antwoordde Balbon hem: "Heer, te Thintariol. Blijf daar bij koning Mark, die u eerder dikwijls daarnaartoe heeft gevraagd." De koning sprak: "Gij hebt gelijk. Ge weet echter wel, dat Tristan niet zijn gunst heeft. Ook hebt ge mij nog nimmer gezegd hoe het daarmee gesteld is." Balbon sprak: "Heer, laten wij dit thans voor wat het is. Zend gij heer Reyen naar de koning en zeg hem dat ge het nachtleger bij hem wilt hebben, en dat hij u ook vrede en vrijgeleide geve en allen die met u mede komen." Heer Reyen reed weg om de koning de boodschap te brengen. Toen koning Mark die vernam, sprak hij: "Zeg mijn heer, dat wie met hem mede komt, ongeacht wat zij gedaan hebben, geen schade zal lijden, doch zij zullen goede vrede en vrijgeleide hebben. Ik ben ook zeer verheugd dat hij zijn

---

92 "ungejrret".
93 "baten dem hirtz umb lenger leben". Verwarrend.
94 Uit de voorafgaande tekst blijkt echter, dat koning Arthur al ingewijd was in het plan en er mee instemde, en dus kon weten waartoe het zou leiden.

nachtleger bij mij wil hebben en heb ook nimmer een gast zo gaarne gezien." Heer Reyen betuigde hem grote dank, reed wederom naar zijn heer en vertelde hem dat zij vrede en vrijgeleide en een goed nachtonderkomen hadden. Toen zij dat vernamen, werden zij blij, in het bijzonder heer Balbon en heer Tristan, en spraken onder elkander: "Wat kan ons thans weerhouden, aangezien wij vrijgeleide hebben?" Tijdens dit gesprek vroeg heer Tristan zijn metgezel, heer Balbon, dat wanneer de koningin hem ontving, hij haar niet moest kussen. Want het was de gewoonte dat de koningin beminde gasten en hooggeboren lieden met de kus ontving. Dat beloofde hij hem en hield zich er ook aan. Toen zij nu bij Thintariol kwamen, ging koning Mark hen met vele grote kaarsen van verre tegemoet, want het was bij nacht. Hij ontving de koning met grote waardigheid, net als alle anderen, behalve één; die kon ook door niemand verzoend worden. Koning Arthur ging naar de koningin, door wie hij ook zeer goed en waardig werd ontvangen, en ook heer Balbon. Toen zij hem ook de kus wilde bieden, wilde hij zulks niet toestaan, doch zich houden aan hetgeen hij zijn metgezel beloofd had. Die mocht niet naar voren. En toch was er geen onder hen allen voor wie de kus van de koningin gunstiger zou zijn dan hem. En aangezien hij haar kus moest vermijden, wilde heer Balbon ook ongekust ontvangen worden. Toen echter de ontvangst beëindigd werd, ging men aan tafel en gaf men hun het allerbeste en kostelijkste eten en drinken dat men kon krijgen. Toen men gegeten had, sprak de waard tot de gast of hij wilde bevestigen dat zijn hofpersoneel deugdzaam[95] en jegens hem ook zonder smaad en schade was. Wie zulks echter bedroog, moest daarom sterven wanneer hij herkend werd. "Ik heb hen allen vrede en vrijgeleide gegeven voor hetgeen zij mij gedaan hebben, en wil hen ook deze nacht goed behandelen, doch zij hoeden zich dat zij mij niet schenden, want anders berecht ik hen om alles wat zij mij ooit gedaan hebben." De gast sprak: "Daar hebt ge mijn hulp bij. Wie u zou willen lastigvallen, die zal ik ook helpen bestraffen zoals gijzelf wilt." Hiermede was heer Tristan gewaarschuwd. Doch hij huldigde de oude gewoonte dat hij zijn vrouwe noch door vrees, noch dreigen wilde mijden. Daarvan moest hij ook dikwijls grote kommer lijden. Nu waren er in het hof van de koning niet zulke paleizen en heerlijke slaapkamers als er thans zijn, zodat de heren en al het hofpersoneel in de zaal in een rij[96] naast elkander moesten liggen. Zo lagen de koning en zijn vrouwe aan het ene einde in de zaal, doch hadden zij een zede, dat zij apart lagen. Dat ervoer heer Tristan. Zijn hart en gemoed waren daardoor zeer verheugd. Hij bedacht hoe hij naar haar toe zou gaan en met haar spreken. Nu had koning Mark grote blokken zeer heimelijk naar de zaal laten dragen. Die waren alle zeer beslagen en toegericht met wolfsklemmen. Die liet hij door zijn kamerdienaren dwars door de zaal leggen, in de veronderstelling dat mocht heer Tristan naar de vrouwe gaan, hij hem aldus kon grijpen en hem met recht het leven benemen. Doch heer Tristan dacht in het geheel niet aan zulk een val, of dat hij er daar aldus ingelokt werd. Toen iedereen ingeslapen was, wilde Tristan zijn oude nukken in het geheel niet nalaten en ging naar de koningin. Toen hij op weg was, sneed hij zich ernstig en bloedde zeer. Daarop nam hij zijn hemd en verbond de wonden zo goed als hij kon. Hij wilde echter niet omkeren, doch hij ging naar de vrouwe. Toen hij bij haar kwam, kon de een aan de ander zijn hart en wil zo spoedig niet te verstaan geven als zij dan begeerden. Alleen met behendig omarmen en van harte klagen, vertelde hij haar wat er met hem geschied was en dat hij thans zijn leven verloren had en er niets was, dat hem daarbij helpen kon. De vrouwe werd buitengewoon bedroefd en wist van groot verdriet niet hoe zij zich moest houden. Zij begon zeer innig te wenen. Want voordien beklaagde zij slechts zijn snelle afscheid, doch thans beklaagde zij het verlies van zijn leven. En zij scheidden thans harder en met grotere pijn dan ooit tevoren. Want voorheen hadden zij altijd hoop. Doch thans was alle hoop vergeefs, vanwege de waarschuwing die koning Mark gegeven had. Zij waren in zulk een angstige nood en zorg, dat hun hart kon breken. In zulk een angst ging hij wederom naar zijn leger, ging in ellende zeer bloedend liggen en sprak met zichzelf: "Nu lijdt het geen twijfel, ik heb het leven verloren. Thans zal de koning zijn toorn op mij wreken. Ach wee, dat ik ooit hierheen kwam. Ach zoete, reine Isolde, zal ik u nimmermeer zien? Ik beklaag u veel meer dan mijzelf. O, mocht God willen dat wij beiden nog in het woud waren. Ik zou een weg vinden en bedenken waarlangs wij in een ander land kwamen. Ach, wat zeg ik, heden is helaas mijn jongste dag." Deze grote jammerlijke klacht hoorde heer Balbon en vroeg hem wat er aan scheelde. Toen hij hem dat vertelde, schrok hij zeer en was met allen die aan de muurkant lagen, bedroefd. Arthur werd ook innig bedroefd om deze geschiedenis en zij spraken met elkander: "Het lijdt geen twijfel, hij moet sterven. Koning Mark heeft zijn voorrede aldus gedaan, dat

---

[95] "züchtig".

[96] "zeil".

niemand hem kan loochenen[97], noch helpen. Hij moet het leven verliezen." Daarop sprak heer Balbon Delecors Ysevalire en gemeenlijk alle anderen die met koning Arthur daar waren: "Ei, dan zullen wij allen de dood met hem lijden, of echter hem hiervandaan helpen." Alzo waren zij allen met grote, angstige nood omvangen. Heer Reyen sprak: "Gij dunkt u allen verstandig en hoffelijk. Gij laat dat echter in geen enkel ding merken en zijt allen boeren. Wie dunkt dat hij verstandig en listig is, moet lering geven, opdat hij geholpen wordt." Hij ried hen door wedijver[98] een raad aan waardoor hij geholpen werd en sprak: "Ik zeg u wat gij doet. Hef allen een opstootje of een woordenstrijd met elkander aan en werp elkander in de wolfsklemmen, zodat er meer van u gesneden worden. Daarmee wordt hij geholpen. Ik weet verder niets wat hem zou kunnen helpen." Heer Balbon sprak: "Hiervoor moet gij immer dank hebben. Ge hebt ons een juiste raad gegeven." En hij liep er dadelijk heen, zodat hij ook gesneden was. Alzo wierp elkeen de ander erin, zodat zij allen gesneden werden, behalve heer Reyen. Die behielp zich met listigheid, doch heer Balbon greep hem en wierp hem, zodat hij de allergrootste wonden kreeg. Heer Reyen sprak luidkeels: "O wee, het onheil, gaan de wolven deze zaal binnen, dat men hen hierin berecht. Geen wonder is het, dat God hen moet schenden. Hoe zeer ben ik gesneden. Wat voor de duivel doen wij hier? God helpe ons met vreugde wederom naar huis. Ik heb toch voorheen nimmer van een koning gehoord die zulk een daad gedaan heeft. Welke wonderlijke zeden heeft hij, dat hij de mensen berecht als de wolven?" Heer Reyen verhief zijn stem hoog, zodat koning Mark ontwaakte. Die sprak hen vertoornd toe: "Wat lacht gij, heren. Ik meende, gij waart goed opgevoed. Zo zijt ge de ganse nacht aan het vechten als de onredelijke dieren." Koning Arthur sprak: "Ik kan hen niet opvoeden. Zij doen altijd aldus en laten het noch door mijn vrouwe, noch door iemand anders achterwege." Toen de koning zijn toorn liet zakken en de anderen wederom insliepen, ging heer Tristan echter naar de koningin. Daar was zij van harte zeer verheugd over. Zij gingen vriendelijk samen liggen en genoten met gans hun lichaam, want het was in beiden alsof zij dood waren geweest en wederom levend geworden. Zij vergaten al hun vorige angst en nood en bleven bij elkander totdat hen de dag voortdreef. Toen moesten zij echter scheiden en kenden thans geen tijd van hun samenkomen. Toen het nu dag werd en de ridders opstonden en ieder klaagde en zijn wonden verbond, deed het koning Mark veel verdriet en hij schaamde zich ook buitenmate, dat hem zulk een groot onfatsoen wedervaren was. Hij wist niet hoe hij zich daarover moest opstellen, want de ridders moesten allen hinken, zozeer hadden zij zich gesneden. Hoewel hij toch listig was, werden hem de ogen verblind, zodat heer Tristan die enkele nacht tweemaal naar zijn vrouwe, de koningin, ging.

Toen nu deze dingen aldus verlopen en verhandeld waren, gingen zij spoedig daarvandaan. Koning Arthur met zijn ridderschap kwam wederom in Brittannië. Hiermede had heer Balbon voor zijn goede metgezel, heer Tristan, verricht hetgeen hij hem gezegd en beloofd had.

---

[97] "wegern".

[98] "neid".

Hoe heer Tristan van het hof van koning Arthur afscheid nam
en daarna in het land Careches kwam.

Na een korte tijd daarna nam heer Tristan verlof, wilde niet langer daar blijven en ging weg. Dat speet de koning en de ganse ridderschap en zij lieten hem ongaarne gaan. Heer Balbon vroeg heer Tristan zeer, maande hem in ieder gezelschap ook aan met al hetgeen hem ooit geschiedde, lief en leed, doch alles was vergeefs. Koning Arthur vroeg hem zelf en bood hem leen en eigendom, doch niets hield het tegen[99]. Hij wilde nimmer op die plek blijven en reed weg. Toen hij daarvandaan reed, verhief zich een algemeen klagen door vrouwen en mannen, die allen zijn afscheid zeer beklaagden, met name heer Balbon. Die nam afscheid met natte ogen, want hij beleefde eerder nimmer zoveel verdriet als thans, aangezien zijn metgezel van hem wegreed. De koning, de koningin en de ganse ridderschap deden hem ver en wijd uitgeleide, doch hij wilde het niet langer uitstellen, nam verlof en met treuzelen namen beide zijden afscheid. Heer Tristan en zijn allerbeste trouwe dienaar Cornwall reden met elkander hetgeen zij in zeven dagen konden rijden en kwamen in een fraai land. Het was echter zozeer verwoest en verbrand, dat er noch een huis, noch iets anders meer was. Veel goede borgen lagen daar verwoest en gebroken en ook vele dorpen en steden. Alles was er geheel kapot, zodat hij in twee dagen noch huis, mensen, noch vee zag of hoorde. Op de derde dag tegen de middag zag hij een kapel op een hoge berg met daarbij een huisje. Hij zag daar rook opgaan. Daar ijlden zij spoedig heen om te bekijken wat dat was. Toen zij daar aankwamen, troffen zij een priester aan met de naam Michael. Heer Tristan steeg af van zijn paard en vroeg om onderdak, want zij hadden heden op de derde dag gegeten, noch gedronken. De priester sprak: "Heer, ik geef het u zo goed als ik het heb. Had ik het echter beter, dan deelde ik het ook met u." Heer Tristan zegde hem grote dank en bleef die nacht bij hem. Toen zij 's avonds gegeten hadden, zaten zij bij het vuur. Daarop vroeg heer Tristan wiens land dit was. De priester vertelde hem, dat 't het allerbeste land was dat men zich kon wensen, voordat het aldus verwoest en verbrand werd. "En het is van koning Haubalin van Careches. Nu moogt ge het wonderlijke horen hoe het aldus verwoest is geworden, want deze grote schade hebben zijn eigen lieden hem bezorgd. En de oorzaak is als volgt. Mijn heer had een graaf in zijn land. Hij was ook dienaar, met de naam Riolin van Mantis. Die was zeer machtig en rijk en ook een manhaftige held. En omdat hij voornamer was dan een van de anderen die gevestigd zijn in het land van mijn heer, meende hij dat mijn heer hem zijn dochter moest geven. Het kwam mijn heer echter niet gelegen, dat hij zijn dochter aan zijn dienaar zou geven, doch meende haar beter te verzorgen. Toen deze echter zag dat de jonkvrouwe hem ontzegd werd, wilde hij haar met geweld hebben. En met listigheid en grote belofte heeft hij al het landvolk en de dienaren van mijn heer afvallig gemaakt en hen ertoe overgehaald, dat zij hem zijn toegevallen en hem bij zijn onredelijke voornemen hulp bieden. Door zulk een moedwil en grote onrechtvaardigheid is alles van dit goede land alzo verwoest en verbrand. Behalve de burcht Careches. Die kunnen zij niet gewinnen. Zij hebben echter mijn heer daarin zo belegerd, dat niemand erin, noch eruit kan komen. Zij lijden groot gebrek en honger, want er kan noch spijs, noch iets anders naar hen toegaan. Deze grote nood lijdt mijn heer onverschuldigd door zijn eigen lieden en toch kan hij geen tegenstand meer bieden. Want hij heeft niemand meer dan een zoon met de naam Caynis. Die kan ook wel manhaftige daden verrichten. Doch wat helpt deze onder zoveel volk als er aan vijand is? Zij bezoeken alle dagen de deur bij de brug met grote ijver, om iemand te vinden die met hen wil vechten. Zij vinden de poort echter altijd gesloten, want er is niemand in de burcht die zich tegen de vijanden durft te wagen. Heer Tristan vroeg hoe ver de stad daarvandaan was. De priester antwoordde: "Het is niet meer dan twee kleine mijlen daarnaartoe." Zij gingen slapen. 's Morgens vroeg hield de priester een mis voor hen. Daarna gaf hij hun een goed maal. Heer Tristan nam afscheid van de priester met grote dankzegging en reed weg.

[99] "es verfieng alles nicht".

Hoe heer Tristan bij koning Haubalin in Careches kwam
en met graaf Riolin een gevecht hield.

Toen heer Tristan in Careches kwam, trof hij de koning bij een kasteelmuur staan. Hij vroeg of de koning daar was. De koning antwoordde zelf: "Ja, ik ben hier. Wat is u lief? Of wat verlangt ge van de koning?" Hij riep dadelijk zijn zoon, opdat hij de held ook zag. Daarop sprak heer Tristan: "Heer, ik heb gehoord welk een grote schade gij door uw vijanden hebt opgelopen, en ben daarom hierheen gekomen omdat ik u dienen wil, mocht het geluk ons bijstaan dat ge aan uw vijanden gewroken wordt." De koning zweeg een wijle stil. Ten slotte sprak hij: "Het is helaas niet zo met mij gesteld, dat ik u houden kan zoals voor ons beiden passend zou zijn." Tristan sprak: "Heer, zeg toch waarom." De koning sprak: "Zou ik u dat zeggen, dan past het mij vooraf te weten wie gij zijt, en dat ik u vooraf ken." Tristan sprak: "Heer, ik heet Tristan en ben de zoon van de zuster van koning Mark." De koning sprak: "Zijt gij heer Tristan, dan heb ik eerder veel grote en manhaftige daden over u vernomen. O wee, jammer en spijt, dat mijn ogen u ooit gezien hebben, want ik kan u helaas niet houden." Tristan vroeg waarom. Hij antwoordde: "Ik mag het niet zeggen, want ik vrees dat het mij zal schaden." Daarop sprak heer Tristan : "Heer, ik beloof u in ware trouw, dat ik u niet meld, noch u tot ongemak breng." De koning sprak: "Welaan, dan zal ik u mijn grote nood en angst klagen, aangezien gij toch vernomen hebt tot welke nood mijn eigen volk en dodelijke vijand mij gebracht hebben. De oorlog heeft thans zo lang geduurd, dat ik wat spijs betreft niemand bij mij kan houden. Wij hebben geen brood en kunnen ook geen enkele spijs verkrijgen, behalve bonen. Daarmee onderhouden wij ons, opdat wij niet gans van de honger sterven. Nu zijt gij zo zuiver en welgeboren en bent zulk een nood niet gewend, dat ge aldus met ons zoudt willen lijden. Ik zou het ook ongaarne van u verlangen, daarom kan ik u niet houden." Heer Tristan sprak: "Heer, ik weet voorwaar dat er geen man in deze burcht is, die zoveel nood geleden heeft als ik. Want ik heb bijna twee ganse jaren zonder brood en zonder enige gekookte spijs geleefd. Daarom, zoals gij u behelpt, zo zal ik mij ook behelpen, en hoe gij leeft, laat mij ook aldus met u leven." Daarop sprak heer Caynis: "Heer en vader, wil hij bij ons zijn, laat hem dan toe om mijnentwille. Wij zullen hem nut en schade met ons laten hebben, tot God de Heer onze aangelegenheden ander beschikt." Toen de koning zulk een goede wil bij hem onderkende,

deed hij de poort opendoen en liet heer Tristan binnen. Die werd door de koning, door Caynis en alle ridderschap die in de burcht waren, waardig ontvangen. Heer Caynis ontving de koene held, heer Tristan, en beloofde hem van stond af aan gezelschap met handgegeven trouw en hulp. Daarna sprak heer Caynis: "Metgezel, laten wij gaan naar waar de vrouwen u ontvangen, waar gij ook mijn zuster kunt zien. Dan zult ge voorwaar zeggen, dat ge nimmer een schoner lichaam hebt gezien. Zij zou met eer wel de kostbaarste gemalin van de koning zijn." Tristan sprak: "Hoe heet uw zuster?" Hij antwoordde: "Zij heet Isolde." Tristan dacht aan zijn Isolde en meende dat die hem thans ook had verkozen en sprak in zichzelf: Isolde verloren, Isolde gevonden. Ondertussen kwam zij waar hij het zag. Hij geloofde het echter niet naar het zeggen van zijn metgezel, want zijn Isolde was veel schoner. Toen hij nu ook door de vrouwen was ontvangen, nam heer Caynis hem bij de hand en toonde hem overal de burcht en de legerplaats der vijanden. Heer Tristan was listig en voorzichtig in oorlogen en vroeg hoe het met de koning stond, of men vanuit de burcht moest vechten en hoe het met alle dingen gesteld was. Caynis vertelde hem, dat de vijanden zulk een grote ridderschap hadden, dat het zonder maat was. Zij kwamen alle dagen bij de burcht en zochten strijd. Graaf Riolin, hun heer, reed ver voor de anderen uit door Tyostirn, doch hij vond niemand die tegemoet durfde te komen. Wanneer zij dat zagen, reden zij meteen zoals zij wilden. Heer Tristan vroeg zijn metgezel of hij hem de burcht uit wilde helpen, in de ochtend zodra het dag werd. Doch Caynis sloeg het af en zei hem, dat dat moest worden opgegeven en lastig was[100], aangezien de vijanden daar voor lagen, zodat zij geen deur moesten openen. Daarop herinnerde[101] heer Tristan zijn metgezel, heer Caynis, aan de hoge trouw die hij hem beloofd had, opdat hij het hem niet meer zou weigeren.

---

[100] "das wer verlobet und verschworen". 'Verloben' is ook 'vogelvrij verklaren'.
[101] "vermanet".

Hoe heer Tristan met graaf Riolin vocht en hem overwon en gevangennam.

Toen het dag werd, liet Caynis zijn metgezel de burcht uit. Die ijlde te velde en ontwaarde heer Riolin. Die zag hij daar ver van de zijnen aan komen draven. Hij maakte zich gereed om hem tegemoet te gaan. Graaf Riolin werd Tristan ook gewaar. Dat bevreemdde hem. Het was ook zelden meer geschied dat een ridder hem tegemoet kwam, doch toch was hij bezorgd dat hij hem zou ontsnappen en ijlde hem tegemoet. Heer Tristan aarzelde ook niet, keerde zich naar hem en stak hem van het paard alsof hij er nimmer op was gekomen. Hij arbeidde ook te voet en met het zwaard bedwong hij hem voor de zekerheid. Hij sloeg diens helm en schild kapot, zodat hij meende dat hij gewis dood was. Toen hij zich overwonnen zag, verkoos hij veiligheid boven sterven en beloofde heer Tristan zijn trouw, om alles te doen wat hij hem opdroeg, zijn leger daarvandaan te sturen, de burcht binnen te komen, zijn gevangene te zijn, en met hem te handelen zoals hij het wilde. Niettemin was hij blij, dat heer Tristan hem in leven liet. Toen het gevangennemen beloofd was, kwamen de dienaren van graaf Riolin met de bedoeling hun heer te helpen. Zij hadden echter beter eerder kunnen komen, wilden zij hem hulp bewezen hebben. Zij reden naar de burcht en wilden allen beslist vechten. Doch graaf Riolin bewees zijn trouw. Hij keerde met heer Tristan de burcht in en beval voordien zijn leger om te keren. Heer Tristan sprak tot de gevangene, dat hij de stad moest spijzen in een betamelijke tijd en wanneer de spijs nog heden niet gebracht werd, moest hij de binnenste toren die in de burcht was, noch vannacht beschouwen.[102] Graaf Riolin was een adellijk man en meende, dat hij er immer schande van moest hebben wanneer hij zich vanwege spijs in een toren moest laten brengen, wilde liever schade lijden aan de spijs, dan aan het lichaam, en liet spijs aanvoeren, zodat zij meer dan zes maanden spijs genoeg hadden. Zulk een gebeurtenis wilden graaf Riolins dienaren wreken en zij eisten van de koning dat hij graaf Riolin vrijliet, anders zouden zij stad en burcht verwoesten en al hetgeen zij daarin aantroffen, ombrengen. Heer Tristan sprak: "Thans zij ons God genadig. Voor Hem willen wij goed genezen. Doch graaf Riolin komt door hun bedreiging niet vrij, zij het hun lief of leed." Toen hij die woorden sprak, kwam er bericht voor de koning dat twee van de zonen van zijn zuster hem te hulp waren gekomen met tweeduizend helmen. Die brachten ook spijs met zich mede, alsof zij er een jaar wilden

[102] Vermoedelijk zijn de deuren van de kerker bedoeld.

zijn. Toen heer Tristan dat hoorde, vroeg hij de koning om de heren met grote waardigheid te ontvangen. Dat werd gedaan. De koning ging hem zelf tegemoet met de ridderschap en ontving zijn oom vriendelijk, zoals redelijk was. Daarna vertelde hij hun, hoe het met hem gesteld was, wat heer Tristan voor goeds daarin gedaan en uitgericht had en hoe hij in z'n eentje behulpzaam was geweest in de oorlog. Daaruit concludeerden de heren allen met elkander, dat de koning zijn aangelegenheid gans aan heer Tristan moest overlaten. Daarom gebood de koning al zijn vrienden en dienaren dat zij aan heer Tristan onderdanig moesten zijn. En al hetgeen hij gebood, moesten zij vrijwillig doen. Dat was zijn serieuze opvatting.

Hoe heer Tristan met het volk van de koning te velde trok
en hoe hij de vijand met geweld neersloeg en bedwong.

Gij hebt hiervoor gehoord, hoe graaf Riolins volk zijn heer wilde wreken, en ook de boodschap die zij de koning gegeven hadden. Het paste de koning ook niet om te vieren, doch hij moest zich gereedmaken en ordenen hoe hij de vijanden wilde bejegenen. Heer Tristan was hoofdman. Hij beval iedereen in zijn harnas en bij zijn geweer te zijn en sprak: "Zij zullen ons (zo God wil) te velde aantreffen, het zij u om het even met hoevelen zij zijn. De jonge onversaagde held, heer Tristan, maakte de volgende regeling. Hij plaatste de koning niet ver van de stad met tweehonderd mannen, daarna degenen met knuppels, met strijdbijlen, met hellebaarden en wat er tot de strijd diende. Van hen was er een lange schare. Op de derde plek degenen met zwaarden en met spiezen. Ten vierde had hij ook een groot aantal burgers die goed uitgerust waren met bijzondere geweren en geschut. Daarna plaatste hij de oom van de koning met zijn volk ook op een bijzondere plek. De anderen plaatste hij een weinig verder van de stad en vroeg hen allen met grote ernst en nadruk, dat zij op die plek stil lagen totdat hij het hun zelf zou zeggen, of Cornwall liet zeggen. Toen hij hen aldus geordend had, reden hij en heer Caynis ook met tweehonderd paarden de vijanden tegemoet. Toen zij zo dicht bij hen kwamen dat zij elkander zagen, bleven zij bijeen. Doch de ridders van graaf Riolin dachten zo koen en sterk te zijn, dat zij het merendeel ongewapend reden. Daardoor verloor menigeen het leven dat hij anders wel had kunnen behouden. Zij renden met grote nijd en grim op de vijanden in en meenden de roem te bevechten. Doch heer Tristan hield stil met zijn schare totdat zij bij hem kwamen. Daarop namen zij manhaftig hun schild en renden tussen hen door met sterke slagen, zodat er van hen zeer veel dood neervielen. Toen zij dat zagen, sloegen zij op de vlucht. Heer Tristan ijlde hen na en richtte andermaal grote schade aan. Hij ving wel veertig ridders, buiten hen die hij versloeg. Toen hij echter met de gevangenen ervandoor reed, kwam er een uitgeruste[103] troep der vijanden op hem af en deden hem omkeren, zodat hij moest vluchten. Doch hij vluchtte zo wijselijk, dat hij niets verloor. Daarop kwam een oom van de koning hem te hulp. Zij wierpen zich met grote ernst op de vijanden en richtten onder hen andermaal grote schade aan. Heer Tristan en Caynis hieven pas een harde strijd aan. Zij

[103] "gerůheter". In de zin van 'fris', niet van 'met wapens uitgerust'.

vinden meer dan dertig ridders. Daarop verhief zich een geschreeuw onder het leger van de graaf van ach en wee. De verwondenen en doden waren zonder tal, want wie door heer Tristan beroerd werd met zijn zwaard, die vond gewis de dood. Er waren zoveel vijanden, dat al maakten zij plaats, er een uitgeruste troep kwam. Nu geschiedde het wel dat heer Tristan moest wijken, doch hij vluchtte altijd ridderlijk en met eer. Toen echter heer Tristan de overmacht der vijanden zag, bedacht hij dat het wel tijd was dat de koning hem te hulp kwam. Hij verliet rijdend de strijd en zei tegen Cornwall, dat hij spoedig moest rijden en de koning laten komen. Ondertussen kwam koning Nampecenis, nam Caynis bij de toom, voerde hem met grote nijd weg en dwong hem in veiligheid. Dat zag heer Tristan. Hij ijlde om zijn metgezel te helpen en voerde hem met grote slagen van zijn zwaard van hem weg. Aldus keerden zij beiden wederom terug naar de strijd, sloegen de vijanden ongezegend neer en richtten grote schade aan. Dat deden ook de beide ooms van de koning. Zij vernielden schild en helm, zodat de doden aan beide zijden voor hen neervielen. Toen de strijd lang duurde, werden de paarden van heer Tristan en sommigen van de zijnen gedood en moesten zij te voet vechten. Daarop spraken zij tot elkander: "Wij kunnen hun niet ontvluchten, wanneer het naar hun wens vergaat. Dan komen wij nimmer hiervandaan. God moge niet willen, dat hun wens aan ons geschiedt." Met deze woorden renden zij op de vijanden af met steken en houwen en dreven hen met geweld achter zich. Van de vijand bleven er zonder tal op de wallen achter, die op de vlucht doodgeslagen en verslagen werden in het leger van graaf Riolin. Toen echter heer Tristan en heer Caynis wederom te paard waren gekomen en aldus vreselijk onder de vijanden rondrenden, kwam de koning met zijn troep hun ook te hulp. Niettemin waren er zovelen van de vijand, dat zij meenden dat het ganse land geheel vol vijanden was. Thans sloegen de twee helden, heer Tristan en heer Caynis, zoveel volk dood, dat het niet te zeggen is. Zo ook de twee heren ooms van de koning. Die wierpen hun schilden terug en sloegen met beide handen op de vijanden in. Daar vielen vele vijanden zonder tal en werd de strijd zo groot, dat men op diverse plekken tot over de voeten in het bloed liep. Toen de vijanden echter zagen, dat zij zozeer neerlagen, sloegen zij op de vlucht en op deze vlucht werd het merendeel gedood en gevangen. Aldus had de koning zovele gevangenen, dat hij[104] nog veel meer reden had om te klagen over zijn schade. Want graaf Riolin moest voor zichzelf en voor alle anderen er vanaf komen zoals hij zelf wilde. De koning had zich genoeg met grote, strenge wraak op zijn vijanden gewroken. Dat alles had hij alleen aan heer Tristan te danken. Die maakte thans een blijvende vrede en wel zo, dat graaf Riolin voor de koning zijn land wederom moest opbouwen en al zijn kosten en schade die hij erom ondergaan had, afdragen en vergoeden. Met dit verdrag stemde graaf Riolin zeer goedig in.

[104] Lees: 'graaf Riolin'.

Hoe de koning bezorgd was, dat heer Tristan van hem vertrok en hem zijn dochter gaf.

Toen deze oorlog beëindigd was en het de koning naar zijn wil van pas was gekomen, bleef heer Tristan niettemin een tijdlang bij hem. Nu vreesde heer Caynis dat zijn metgezel, heer Tristan, wellicht ooit van hen zou wegrijden. Hij bedacht hoe hij dat kon voorkomen en gedroeg zich jegens hem dade-

lijk vertrouwd[105] en vriendelijk. Op een dag sprak hij tot hem: "Metgezel, gij hebt mijn vader en ons allen een zo grote liefde en dienst betoond, dat wij u daarvoor nimmer kunnen, noch mogen bedanken. Gij zijt ook bij mijn vader zo geliefd als ik. Daarbij moogt gij wel verstaan, dat hij in zijn koninkrijk liet uitroepen dat hij u als een ware erfheer heeft. Waarom vraagt ge hem niet, of hij u mijn zuster geeft?" Heer Tristan antwoordde en sprak: "Ik deed het gaarne, wanneer ik wist dat hij haar aan mij zou geven. Wanneer hij het mij echter weigert, zou mij dat zeer aandoen en verloor ik al mijn dienst." Caynis sprak: "Maar stel, dat het hem lief is en haar gaarne aan u gaf?" Heer Tristan sprak: "Wist ik dat hij haar aan mij gaf, dan zou ik bereid zijn haar te nemen." Daarover werd heer Caynis blij en vertelde het zijn vader. Hem was het ook lief en zeer aangenaam. Aldus bracht heer Caynis dit huwelijk teweeg en gaf zijn metgezel zijn zuster tot ware echtgenote. Heer Tristan was met zijn echtelijke vrouwe Isolde een gans jaar zonder dat hij haar lichaam aanraakte, noch weinig, noch veel, want zijn hart en gemoed waren te allen tijde bij zijn allerliefste vrouwe Isolde in de Cornwallse landen. Van haar scheidde zijn hart nimmer, noch in aanvallen, noch in gevechten, noch in enigerlei noden. Zijn echtelijke gemalin verdroeg zulk een bijzijn zonder afgunst, want zij wist er in het geheel verder niets vanaf.

Op een dag reden de koning, de koningin en heer Tristan en zijn vrouwe, en ook heer Caynis voor hun genoegen naar de stad Careches. Het paard van Isolde trad in een diepe kuil waarin water stond, zodat het water haar onder het hemd sprong tot aan de knie. Daarop sprak zij: "Water, gij zijt mij onbekend en toch koen, dat ge mij zo ver onder mijn gewaad durft te springen, waar de hand van de ridder zich nog nimmer geroerd heeft." Zulks sprak zij tegen zichzelf zonder een verkeerde bedoeling. Doch heer Caynis hoorde de rede en vroeg haar er feitelijk naar. Het speet de vrouwe dat heer Caynis

[105] "heimlich".

zulks gehoord had, doch zij zei hem dat het waar was. Hij sprak: "Gij zijt thans een gans jaar en meer met uw man geweest. Hoe kan er een plek zijn aan uw lichaam waar de hand van mijn metgezel niet overheen gerend is? Ik meen dat ge onwaarheid spreekt." Zij sprak: "Toch niet, uw metgezel is zo deugdzaam, dat hij nog nimmer met zijn hand mijn knie beroerd heeft." Heer Caynis sprak: "Dan waart ge ook nog nimmer zijn vrouw." Daarmee reed hij naar zijn vader om hem te klagen, dat heer Tristan zijn zuster nog nimmer tot vrouw gewon en sprak: "Wij hebben daarvan alle narigheid en schande, want hij heeft het erom gedaan omdat hij haar wil verlaten." Daarop sprak de koning, haar vader: "Dan moet God de Heer ons allen verlaten en nimmer helpen, wanneer wij hem dat toestaan. Wij zullen meteen over hem oordelen, want ten slotte mogen wij dat zeer terecht doen." Zij verzamelden diverse vrienden en mannen, zoveel als er bij hen waren, met de bedoeling hem dood te slaan. Doch heer Caynis dacht aan het gezelschap dat zij samen geprezen hadden en sprak: "Hij is mijn metgezel en het past mij niet dat ik hem ongewaarschuwd doodsla. Daarom wil ik hem van tevoren verloochenen[106], opdat ik mijn eer genoegen doe." Hiermede kwam hij bij heer Tristan en sprak tot hem: "Ik verloochen u en kan niet langer gezelschap, noch vriendschap met u hebben." Heer Tristan vroeg daarop: "Waarom toch?" Caynis sprak: "Omdat ge mijn zuster en ons allen geschonden hebt." Heer Tristan begon te loochenen en verlangde het juiste van de kwestie te weten. Heer Caynis sprak tot hem: "Wat zal ik u veel over deze dingen zeggen? Gij weet het zelf het allerbeste." Heer Tristan sprak: "Ik weet voorwaar in het geheel niets waarmede ik uw zuster, noch u belasterd heb." Caynis sprak: "Ei, dan zal ik het u zeggen. Gij hebt mijn zuster als maagd gelaten en ons allen gesmaad. En wij weten toch wel, dat zij net zo edel en van een zo goed geslacht is als gij. Deze kwestie is uitsluitend ons allen tot schande en laster geschied en wel omdat gij haar wilt verlaten." Daarop antwoordde heer Tristan: "Heer Caynis geloof voorwaar, dat ik nimmer de moed gewon om haar te verlaten. Het komt door andere oorzaken, dat ik haar niet tot vrouw gewon." Hij sprak: "Laat mij dan horen waardoor het komt." Heer Tristan antwoordde: "Nee, ik wil het niet zeggen, want ge ontvangt er ergernis door wanneer ik het u zeg." Caynis sprak: "Heer Tristan, zeg op. Gij zult er geen ergernis mee wekken." Heer Tristan sprak: "Aangezien het mij vergund is, zal ik het u zeggen. Uw zuster, Isolde, heeft mij niet zo behandeld, dat ik dicht bij haar zou liggen. Dat weet God." Caynis sprak: "Zij gaat naast u liggen, opdat gij zelf kon doen wat u beviel. Wat had zij meer gedaan moeten hebben?" Tristan sprak: "Heer Caynis, wees niet vertoornd voordat gij weet waarom. Een vrouwe, een koningin, behandelt een hond beter en waardiger om mijnentwille, dan uw zuster mij tot nu toe behandeld heeft. Daarom moet gij dit zonder ergernis verdragen, want het is niet zonder reden gedaan, noch geschied. Zie af van uw toorn en onwil. Wilt gij mij volgen, dan zal ik u ten slotte brengen waar gij zelf zult horen en zien dat ik de waarheid zeg. Wanneer het zich echter anders mocht toedragen, heb dan macht en gans geweld om uw eis aan mij naar voren te brengen, hoe en op welke wijze gij maar wilt." Daarop moest heer Tristan Caynis beloven, dat hij wederom bij zijn echtelijke vrouwe wilde komen. En wanneer de eerder aangestipte dingen niet aldus waren als hij gezegd had, dan deden zij maar met heer Tristan zoals zij zelf wilden. Toen dat aldus was afgesproken, reden zij weg, heer Tristan en Caynis. Toen zij bij de zee kwamen, gingen zij scheep en voeren naar het Cornwallse land. Toen zij echter zo dicht bij de burcht Litanie kwamen (die van hertog Thinas) was, ontscheepten zij naar de burcht. De vorengenoemde hertog ontving hen met grote vreugde, want hij zag nimmer zijn gast zo gaarne als heer Tristan, die dan altijd zijn beste en liefste metgezel was. Heer Tristan nam de hertog mee naar een plek en vertelde hem woord voor woord hoe zijn aangelegenheden ervoor stonden, en dat zijn leven in handen lag van zijn allerliefste vrouwe, opdat zij hem mocht behouden of verliezen zoals zij zelf wilde. Doch hij had geen ander vertrouwen, dan dat zij hem zou helpen en hem uit deze angstige zorgen bevrijden. Hoe en op welke wijze dat echter kon geschieden, vertelde hij allemaal aan de hertog en beval hem aan, om het om zijnentwille te doen en de koning te vragen om met een grote ridderschap op jacht te willen rijden, bij Blanckenland bij de weide. Daar moest zij ook naartoe komen met al haar jonkvrouwen, zo kostelijk mogelijk als zij het maar kon, en met name het hondje (dat hij haar gegeven had) ook mede te brengen, met grote sier en heerlijkheid. "Heer Thinas, beste, getrouwe vriend en metgezel, vertel mijn vrouwe over de grote ernst van mijn angst en verzoek haar vriendelijk, dat zij mij niet verlaat en mij te hulp komt om mijn leven te behouden, want ik heb haar lief boven alle vrouwen terwijl ik leef. Ik heb ook geen twijfel, wanneer zij zal horen dat ik aan land ben gekomen,

[106] "widersagen'. Heeft vele betekenissen.

dat zij mij de reis ontzegt[107], want zij zal alle inspanning aanwenden opdat haar komst loffelijk en naar al mijn verlangen volbracht wordt. Met name wanneer zij merkt, dat mijn leven gans op de waag en in haar handen ligt. Daarom, mijn beste en goede vriend Thinas, bezorg voor mij deze boodschap met vlijt, want het ligt thans zowel aan uw genade, als aan mijn vrouwe. Wilt gij mij helpen, dan ben ik geholpen. Verlaat gij mij echter, dan moet ik sterven. Doch ik weet van u, dat wanneer het om mijn lichaam gaat, gij mij helpt, want ge hebt mij dat eerder dikwijls laten blijken." Kortom, hij vertelde hem hoe en op welke wijze het hiertoe gekomen was, vanwege het hondje en alle gebeurtenissen die zich hadden afgespeeld vanwege deze kwestie, omwille dat zij zich des te beter en heerlijker voor de reis kon toerusten. Thinas sprak: "Kan ik mij erop verlaten, dat mijn vrouwe voor u de allerliefste is (zoals gij zelf gezegd hebt), dan zal ik voor u aan deze boodschap werken." Heer Tristan sprak: "Ja, heer, het is niet anders. Ge kunt u er gewillig op verlaten, dat ik mijn hart en gemoed nimmer van haar heb afgewend. Ik vertrouw er ook gans op, dat zij mij mijn vaste liefde en trouw laat genieten." Thinas antwoordde: "Zo zal mijn vrouwe ook doen wat u lief is in alle dingen, want ik weet wel, dat zodra zij hoort dat u daaraan zoveel gelegen is, haar geen kosten te veel zijn om alles te schikken naar uw verlangen. En al zou het u niet uitmaken, dan liet zij u niettemin niet op zulk een reis. Ge moet ook geen twijfel hebben, dat ik deze kwestie zal overbrengen naar uw genoegen. Ge zult ook uw leven vanwege deze kwestie zeer wel en veilig behouden." Daarop sprak heer Tristan: "O, beste Thinas, mijn goede vriend, wilt gij mij ter wille worden, zeg dan mijn vrouwe, dat bij de straat waarop zij zal rijden, een wildplek is en dicht daarbij een dikke doorn. Daar moet zij goed opletten, want ik heb deze ertoe verkoren dat wij, ik en mijn metgezel, daarin zullen zijn. En wanneer zij bij de doorn komt en bij ons, dan zal ik het paard van mijn vrouwe een steen in de manen schieten. Dan moet zij stilhouden en het hondje zelf leiden, zodat mijn metgezel ziet of ik de waarheid heb gezegd of niet." Dat alles (met meer woorden) liet hij tegen zijn liefste vrouwe en koningin zeggen. Ook stuurde hij haar een ring die zij hem gegeven had, waardoor zij begreep dat hij aan land was gekomen. Hij liet haar ook met klem verzoeken, dat de vrouwen en jonkvrouwen die zij met zich meebracht, hoffelijk en welgeordend reden, zoals passend voor hen was. Heer Thinas reed weg. Toen hij bij het hof kwam, trof hij de koning en de vrouwen boven een bordspel met elkander spelen. Zij hielden dadelijk op met spelen. Heer Thinas ging er heen en sprak: "Vrouwe, ik wil met u spelen." Toen hij echter speelde, greep hij vaak en meer dan hij moest, op het bord. Dat deed hij opdat de vrouwe de ring aan zijn hand waarnam. Toen zij de ring zag, moest het spel stoppen. Zij ging spoedig naar haar vertrek, liet Thinas bij haar komen en vroeg hem terstond of hij wist waar heer Tristan was. Hij sprak: "Vrouwe, ik ken hem en liet hem heden in mijn burcht." De koningin sprak: "O wee, beste Thinas en goede vriend, hoe gaat het met hem, wil hij mij ook zien?" Hij antwoordde: "Vrouwe, het gaat goed met hem. En al zijn verlangen is, dat hij u zou kunnen zien. Het zal ook zonder twijfel binnenkort geschieden." De koningin sprak: "O, beste Thinas en goede vriend, wanneer kan dat geschieden, of hoe kan zulks geschieden?" Hij gaf de koningin de ring en zegde haar daarbij, wat haar heer, heer Tristan, gemeld had en maande haar ook met klem, dat zij hem zijn verlangen niet zou afslaan, doch hem ter wille zou zijn, opdat deze reis loffelijk en kostelijk volbracht werd. Toen de vrouwe haar allerliefste in zulk een nabijheid bemerkte, werd zij buitenmate verheugd, want zij had in zijn afwezigheid nimmer ware vreugde ondervonden. En zonder enig uitstel verzocht zij de koning om met een grote ridderschap naar Blanckenland naar het jachtgebied te rijden. Dat willigde de koning in. Alzo rustte de vrouwe zich met haar jonkvrouwen zo kostelijk en heerlijk uit, dat het wonderlijk was. Op de andere morgen vroeg kwamen heer Tristan en heer Caynis naar de doorn, zoals hij de vrouwe bericht had, om daarin te wachten op de keizerin van zijn hart. Toen zij daar een tijdje in waren, kwamen de koks van de koning met ketels en pannen. Daarna lieden die spijzen aanvoerden. Van hen dacht heer Caynis dat het er velen waren. Ook kwamen daar de lakeien en schenkers, daarna de jagers met vele honden. Daarna kwamen de voorraadwagen van de koning en de kapelaans. Daarna de koning zelf met een grote en trotse ridderschap en met menig fraai snaarspel. Toen nu de koning voorbij was, kwam de voorraadwagen van de vrouwen. Daarmee gingen zovele begeleiders, dat heer Caynis zich er zeer over verwonderde. Daarna kwamen de vrouwen. Nu had de koningin haar reis zodanig geregeld, dat steeds een ridder en een jonkvrouwe naast elkander reden, en de achteropkomenden niet te dicht bij de voorsten, zodat steeds twee aan twee goed met elkander konden bepraten wat zij wilden, terwijl de

---

[107] "Ich hab auch keinen zweifel, so sie wirt hören dasz ich zu land komen bin, dasz sie mir die reise versag". Onduidelijk.

anderen het niet hoorden. De vrouwen en jonkvrouwen waren ook zo heerlijk en kostelijk gekleed en gesierd met goud, kostbaar edelgesteente en de beste kleren die men kon hebben. Edoch, de ene kostelijker dan de andere. En hoe meer er naar de doorn reden, des te beter en fraaier zij gesierd waren. Thans zagen zij een lieftallige, schone jonkvrouwe, waarop Caynis bedacht dat hij nimmer een schonere had gezien en hij sprak: "Hier komt de koningin." Daarop antwoordde heer Tristan: "Zij is het niet. Deze moet worden afgezet tegen de koningin als een troebele wolk tegen de lichte zon." Heer Caynis gaf geen antwoord daarop, doch hij geloofde het niet, want hij meende dat hij zich in het aangezicht van deze jonkvrouwe zag als in een glazen spiegel. Deze jonkvrouwe noemde men de schone Symelle van der Schitriel. Bij haar reed ridder Cailack, een graaf van Miliach. Die was de schoonste jongeling die er in die tijd kon leven. Deze twee keerden hun aangezichten dadelijk naar heer Tristan en wel zo, dat hij hen zeer duidelijk kon zien. Zij spraken ook met elkander en lachten elkander zeer vriendelijk en goedig toe. Toen heer Tristan dat zag, sprak hij tot zichzelf, dat er niets fraaiers, noch lieflijkers op het ganse aardrijk kon leven, dan deze twee mensen.

Hoe de koningin met het hondje bij de doorn kwam
waarin heer Tristan en Caynis waren.

Toen nu deze twee voorbijkwamen, reed de getrouwe Brangel alleen, zonder enig gezelschap. Verder reden zij twee aan twee met elkander. Toen heer Caynis die zag, meende hij dat zij qua gestalte en qua alle gebaren nog schoner was dan die hij voordien gezien had. Achter haar liepen twee paarden. Die droegen een kostelijke kist, met goud en edelgesteente uiterst sierlijk gemaakt. Heer Caynis vroeg wat dit was. Heer Tristan antwoordde en sprak: "Dat is de hond die ik aan mijn vrouwe gegeven heb, die zij om mijnentwille aldus met haar meevoert." Toen Caynis dat hoorde, sprak hij: "Gij hebt de waarheid gesproken, want ge werd door mijn zuster nimmer aldus behandeld." Toen hij die woorden sprak, zag hij zulk een schijn, dat het hem dunkte dat het twee zonnen waren, en vroeg terstond wat

dat was. Heer Tristan sprak met grote vreugde: "Hier komt de koningin, de allerliefste vrouwe van mijn hart." Heer Caynis vertrouwde er niet op, dat zulk een glans van de vrouwe oplichtte, totdat hij haar zelf zag. De koningin reed alleen, want zij had haar mederijder Auctrat wederom achter zich gestuurd, vanwege iets wat hij niet mocht vinden. Zij had mogen lijden, dat hij nimmer terug was gekomen. Alzo kwam zij bij de doorn gereden en bracht met zich mede het licht en de schijn die heer Caynis gezien had. Die moest nu van ware schuldigheid bekennen, dat hij in zijn leven nimmer een zo fraai lichaam gezien had. Hij stond zich daar maar niet genoeg te verwonderen over de grote schoonheid en de lichte glans die van de vrouwe straalde, en sprak tot heer Tristan : "Metgezel, ik meende niet dat er zulk een grote helderheid en schoonheid bij de mensen op aarde kon zijn. Ik had het ook u, noch een mens ooit meer geloofd, wanneer ik het niet zelf gezien had. Allereerst merk ik, dat mijn zuster een dergelijke schoonheid niet heeft, die ik toch als de schoonste beschouwd heb. Doch thans is mij haar schoonheid een verdriet, tegen die welke ik hier zie." Heer Tristan wilde zich thans openbaren en aan zijn vrouwe te verstaan geven, dat hij daar was. Hij nam een stengel en schoof die het paard van zijn vrouwe in de manen. Terstond merkte zij dat hij daar was, hield stil en riep Brangel bij zich, opdat zij de jonge graaf Caylach bij zich liet komen. Toen hij kwam, zond zij hem naar de koning en liet hem weten, dat zij onderweg erg ziek was geworden. Zij verzocht hem met nadruk om haar die nacht te mijden en niet bij haar te willen zijn, doch zijn leger aan de binnenzijde van het water

op te slaan, opdat zij des te beter rust kon hebben. En ook dat hij er met vlijt voor zorgde, wanneer zij in Blanckenland bij de herberg kwamen, dat dan geen hoorn of hond daar weerschalde of gehoord werd, want zij kon dat wegens de zwakheid van haar hoofd niet verdragen. Caylach reed weg om de koning deze boodschap te vertellen. De koning was daar wel tevreden mee, want de vrouwe was hem zo lief, dat zij graag gewillig deed hetgeen zij hem liet verzoeken. De koningin steeg af van het paard, waarbij zij geen hulp verlangde, hetgeen haar eerder nimmer geschied was, en ging naar de gouden kist waarin de brak lag. Die nam zij er met haar hermelijnen witte handen uit met vele zoete woorden en lieflijke gebaren. Zij aaide hem fraai met haar mantel die gemaakt was van goud en edelgesteente, zodat het hem aan geen sieraad ontbrak. Daar nam zij deze fraaie brak in haar armen en sprak hem zelfs goedig en vriendelijk toe, alsof zij heer Tristan zelf in haar armen had. Toen zij hem nu lang geaaid en geliefkoosd had, droeg zij hem wederom in zijn huis. Bij de teruggang liet zij de mantel vallen en wel zo, dat heer Caynis het wel moest zien. Hij kon zich ook niet langer inhouden, doch sprak met hart en tong dat er geen fraaier schepsel op aarde leefde dan deze vrouwe. En hij sprak tot zijn metgezel, heer Tristan: "Metgezel, ik spreek u vrij van alle trouw.[108] Ik zie zeer veel meer dan gij gezegd hebt. Ik beken ook, dat ge door mijn zuster nimmer zo vriendelijk behandeld zijt geworden."

[108] "ich sage dich aller trew ledig und losz". Onduidelijk.

Hoe de koningin bij de doorn kwam en heer Tristan te verstaan gaf
waar hij bij haar moest komen.

Daarna ging de koningin weer verder rijden en hoorde de woudvogeltjes zingen. Tot hen sprak zij met luide stem: "O, gij lieve vogeltjes, gij hebt menigvuldige vreugde door uw zoete stemmen en tonen. Thans zal ik u omkopen[109] met rijke gaven en geschenken, opdat gij vanavond met mij naar Blanckenland vliegt naar de herberg en voor mij daar deze nacht zingt." Met deze rede en handige listigheid gaf zij heer Tristan te verstaan, waar zij die nacht zou zijn en op welke plek hij tot haar moest komen. Zij durfde hem niet toe te spreken, doch alzo wees zij de vogeltjes op haar wil en mening, waarbij hij kon verstaan op welke plek hij haar zou vinden, want hij was ook zeer wel geleerd in deze kunst. Toen zij deze woorden sprak, ging zij wederom haar mantel aandoen. Niet lang daarna kwam de akelige[110] Auctrat. Terstond hielp hij de vrouwe op haar paard en voerde haar naar Blanckenland, want hetgeen zij aan de koning had laten verzoeken, was allemaal naar haar wil volbracht. Doch voordat de koning te rusten ging, wilde hij vooraf bekijken hoe het met de vrouwe ging en reed daar alleen heen. Brangel ging voorop en vertelde hem, dat de vrouwe zeer ziek was, zodat hij niet tegen haar mocht praten tot de ochtend. Wat kon de koning nu anders doen, dan dat hij daarvandaan reed? En de ziekte van de vrouwe deed hem innig leed. Zodra de dag zijn loop volbracht had en de nacht kwam, kwamen ook heer Tristan en zijn metgezel. Die liet men terstond bij de vrouwe. Die was spoedig fris en gezond, want de ware arts was bij haar gekomen. Hoezeer vriendelijk en lieflijk de vrouwe haar liefhebber ontving, blijft door mij hier ongezegd, want ik ken zulke gebloemde woorden niet. Ook is buitendien bij menigeen duidelijk en bekend, dat lief jegens lief zich zo vriendelijk mogelijk betoont. De vrouwe nam heer Tristan bij zich en liet zijn metgezel, heer Caynis, bij de schone Symelle van der Schitriel zitten. Thans was niemand meer in dit vertrek dan de koningin, heer Tristan, heer Caynis, Symelle, Brangel en Peronis. Dezen kenden allen wel de heimelijkheid van de vrouwe. Die was thans met heer Tristan in groot geheim en enig beraad. Daar klaagde de een bij de ander welk een verlangende nood zij hadden geleden bij hun afwezigheid. En zij

[109] "mieten".
[110] "leidige". Heeft vele betekenissen.

hadden een klein en aardig onderhoud, zoveel als deze korte tijd hun bijeenzijn vergunde. Heer Caynis sprak de schone Symelle vanwege haar liefde en vriendschap zo serieus toe, dat hij meende dat zij hem thans bij haar zou laten slapen. Doch zij verachtte zijn woorden en bespotte hem dadelijk, doch hij liet niet na, al was het hem lief of leed en drong bij haar vast en stevig aan. Toen zij evenwel zijn ernst goed zag, sprak zij: "Heer, wat denkt gij wel, of waar wendt ge uw zin aan? Gij ziet toch wel dat ik geen boerin ben, dat ge mij zo halsoverkop om liefde en vriendschap toespreekt? Ik meen gij zijt een boer. Ik geloof niet dat ge het anders zoudt doen en zeg u luidkeels, dat ge door mij niet gezien zijt, want had ge vijf jaar in mijn geboden gestaan en geleefd, dan was het daarna nog veel te vroeg om zoveel te begeren als gij vanavond gedaan hebt." Doch zij bedacht zich spoedig anders en sprak: "Gij dunkt mij zo eerlijk, wanneer ge mijn landsman zoudt zijn en mij genoot, en ook aan mijn vrienden zoudt bevallen, zodanig dat zij u aan mij gaven, dan liet ik het geschieden, doch niet door uw gesmeek." Heer Caynis was bedroefd. Het berouwde hem dat hij het ooit gedacht had en wist niet wat hij moest antwoorden. Thans was het tijd dat de koningin en heer Tristan te rusten moesten gaan. Daarop ging zij naar heer Caynis en sprak: "Vanwege Tristans liefde wil ik u vergunnen vannacht tussen deze twee te liggen die u bevallen (dat waren Symelle en Brangel). En welke u de liefste is, laat die vannacht bij u liggen." Heer Caynis meende dat zij haar spot met hem dreef, en dacht: Ben ik dan slechts hierheen gekomen om door hen bespot te worden? Dan was ik liever buiten gebleven. Toen hij echter haar ernst bemerkte en begreep, dat er geen spotternij bij was, sprak hij: "Vrouwe, God belone u op zijn hoge troon zulke een trouw en vriendschap die gij mij bewijst. Want zou ik de keur of keuze hebben, dan moest het Symelle zijn, want ik heb reeds eensdeels met haar gesproken. Ook heb ik meer bij haar gezeten dan bij deze. Terstond regelde de koningin, dat Symelle de held bij haar legde en hem vriendelijk in haar armen nam. De jonkvrouwe liet haar en heer Caynis samen bidden. Hij kleedde zich spoedig uit en ging in bed liggen. Doch Symelle ging eerst naar de vrouwe en sprak in grote onwil: "Hoe stelt ge u dit voor? Is het u lief dat ik mijn eer aldus moet verliezen? Mij is het dat niet." De koningin sprak: "Ga heen en neem het kussen dat ik onder mijn hoofd leg wanneer ik hunker naar heer Tristan. Gij weet wel hoe het daarmee staat. Leg het hem onder zijn hoofd. Terstond slaapt hij in, net zolang tot ge het hem wederom wegneemt. Aldus kunt ge de nacht met goede vrede bij hem slapen." Het kussen was met kunsten zo toebereid, dat wie daarop insliep, dag en nacht sliep. Niemand kon er ook zo spoedig op gaan liggen, of hij sliep dadelijk en kon ook niet ontwaken totdat men het hem wederom wegtrok. Wanneer bij de koningin de grote liefde en het verlangen naar heer Tristan zozeer de overhand namen, ging zij daar op liggen. Daarmee was haar nood eensdeels verminderd. Symelle nam het kussen, ging bij de held liggen en sprak: "Til uw hoofd op, ik wil u aan mijn arm leggen. Dat heeft mijn vrouwe mij geboden." Heer Caynis dankte God en ook de koningin en was buitengewoon blij dat de jonkvrouwe zo vriendelijk tegen hem wilde zijn. Symelle legde het kussen onder zijn hoofd. Terstond sliep hij in, zodat hij deze nacht niet ontwaakte. Hij wist ook niet of hij alleen of zelf anders lag. Toen het 's ochtends daagde, stond de jonkvrouwe op, kleedde zich fraai aan, ging erheen en trok de held het kussen onder het hoofd weg. Dadelijk ontwaakte hij, greep om zich heen en vond niets. Daarvan schrok hij zeer en meende dat hij aldus bespot werd en vernederd. Hij was liever duizend mijl daarvandaan geweest, dan dat hij daar zou zijn. De nacht was thans voorbij en de dag verlichtte het ganse aardrijk. Daarom gaf hij de hoop op dat hij van haar iets goeds[111] wedervoer. Niettemin bleef hij daar een poosje, totdat hij zijn treurnis beter moest horen met spottende woorden. Daarop sprak Symelle: "Had ik vannacht geweten dat gij alzo deugdzaam wilde liggen, dan had ik u de dingen waarom gij mij vroeg, niet ontzegd." Toen hij dat hoorde, was hij van verdriet bijna verwond en verdoofd en ook zozeer geschrokken, dat iemand hem een oor doormidden had gesneden, terwijl er geen druppel bloed vanaf was gekomen.[112] Thans was het ook tijd, dat die twee[113] andermaal moesten scheiden. Zij scheidden met groot geklaag en wangedrag. Heer Tristan wist echter niet hoe het zijn zwager vergaan was. Hij liet Peronis dadelijk naar Cornwall gaan en hem zeggen waar hij hem kon vinden en ook waarheen hij de paarden moest brengen. Want er was een slechte brug bij de weg die zij moesten rijden. Daar wilde heer Tristan omheen trekken, totdat hij bij het juiste pad bij de paarden kwam. Peronis liep spoedig heen en vertelde Cornwall de boodschap. Die ging er snel naartoe, kwam bij de brug en meende zijn heer daar te vinden. Ook was met hem daar de dienaar van

---

[111] "kein gůts". Het oud-Duits gebruikt vaak dubbele negaties als een enkele bedoeld is.
[112] "der im ein ohr (…)". Onduidelijk. Mogelijk is bedoeld: 'alsof iemand hem (…)'.
[113] Lees: 'Tristan en Isolde'.

heer Caynis. Zij hielden halt. En terwijl zij aldus halt hielden, kwam er een man genaamd Pleherin (die was ook van de hofhouding van de koning) met zeven van zijn dienaren. Deze kwam bij hen en bejoeg er zovelen als hij kon. Dezen echter vluchtten dadelijk. Pleherin meende dat het heer Tristan was en riep hem na: "Keer, held, keer door uw grote koenheid." Dezen echter keerden niet op zijn geroep en ijlden de straat af. Toen riep hij echter: "Keer, waarde held Tristan omwille van de koningin, wanneer die u ooit lief was." Dezen echter wilden niet terugkeren. Daarop brandde hij met grote nijd op hen los, om hen te dwingen te zeggen wie zij waren. Niettemin kwam zij ongevraagd bij hem weg. Doch hij nam hen een paard af op de vlucht. Cornwall reed diezelfde dag meer dan vier mijl verward[114], voordat hij bij zijn heer kwam.

---

[114] "jrr".

Hoe heer Tristan de koningin niet ten dienste was,
waarom zij daarna zeer vertoornd werd.

Niet lang daarna kwam Pleherin bij het hof en vertelde de koningin dat heer Tristan in het land was en hoe hij hem bejaagd en hem een paard had afgenomen. Hij was echter zo snel gevlucht, dat hij hem niet had kunnen inhalen. En ook hoe hij hem om harentwille gemaand had, dat hij moest terugkeren. Hij had het echter niet willen horen en was alzo vluchtend weggereden. De vrouwe antwoordde hem ernstig en met grote toorn: "Wat zegt ge mij daarvan? Ik zou willen dat ge hem op uw rug had gedragen en in de zee geworpen, zodat ik hem nimmer hoor herdenken. Doch gij moogt eerder uw ogen uit uw hoofd graven, dan een dergelijke koene man najagen." Pleherin was een hoffelijk en verstandig man. Toen hij haar toorn zag, speet het hem dat hij het gezegd had en begaf hij zich terstond daarvandaan.

De koningin gromde in zichzelf en het wekte zeer haar toorn dat heer Tristan niet om harentwille teruggekeerd was. Zij kon dat niet langer dulden, doch meldde Peronis dat hij zeer slecht had gehandeld dat hij niet terugkeerde, terwijl Pleherin hem om harentwille vermaand en gevraagd had. Peronis was zeer direct. Hij rende snel weg en kwam daar waar hij heer Tristan aantrof. Hem vertelde hij de boodschap, die hem vooral onduidelijk was, en sprak: "Ik ben hieraan onschuldig, dat moogt ge zelf bedenken, want de paarden zijn toch niet voor ons gekomen. Ook moet ge geen twijfel hebben: wie mij om harentwille verzoekt, al waren er duizend ridders bij hem, dan keerde ik hem onder ogen. Geloof mij dat naar waarheid, dat het waar is." Terwijl zij aldus spraken, kwamen heer Caynis, Cornwall en de dienaren van Caynis en brachten niet meer dan drie paarden. Het vierde had Pleherin hun geweigerd. Heer Caynis was vertoornd en met een slecht gemoed en meende niet anders, dan dat heer Tristan goed wist wat hem overkomen was, en dat hem de schande van het hof lief was en door zijn raad[115] geschied. En hij wilde dat op hem wreken. Nu wist heer Tristan hier verder niets meer vanaf, want hij had zijn aangelegenheid geregeld. Zij raakten in een twistgesprek met elkander, alzo dat heer Tristan op heer Caynis afging en hem had willen neerslaan. Doch hij bedacht, dat hij met hem hierheen was gekomen. Wanneer ik hem sla, is dat voor mij niet eervol. Daarom wil ik mijn toorn bedwingen, hoe slecht hij mij ook gedaan heeft. Hiermede keerde hij zich tot Peronis en sprak tot hem: "Vertel de koningin, mijn vrouwe, mijn onschuld. Ook dat zij er zeker van moet zijn, dat van hetgeen men mij om harentwille gevraagd heeft, ik niets aan wie dan ook ontzeg, doch altijd in haar dienst ben geweest en alles volbracht heb. Daarom is het nog te vroeg om niet te doen[116] wat mij om harentwille gemaand en verzocht werd. Ook moogt ge haar zelf zeggen (wanneer ge de waarheid wilt spreken), dat men mij onschuldig laat zijn. Snel heen en zeg dit tegen mijn allerliefste vrouwe. Zo zal ik hier op u wachten, ongeacht of het nut of schade betekent. Dan kom ik niet van deze plek totdat gij mij een antwoord van haar zegt, of zij mij schuldig wil hebben of mij vrijlaten." Peronis snelde weg. Toen hij bij de vrouwe kwam en haar heer Tristans boodschap meldde, sprak zij: "O wee, have of goed, wat doet ge de mensen aan? Ik hoor wel dat gij beroepen zijt dat ge mij moet bedriegen en tegen mij liegen. Doch het zal u nog wel berouwen." Hij zwoer menige eed dat hij haar geen leugen vertelde en haar ook ongaarne wilde bedriegen, en hoe heer Caynis en de knechten op de vlucht geweest waren. Doch heer Tristan had de ganse dag op de paarden gewacht. Die waren ook pas gekomen terwijl hij daar was geweest. Hoe heer Tristan en Caynis ook met elkander geruzied hadden. De vrouwe geloofde niet dat dit alles zo was en sprak vertoornd: "Peronis, dat gij mij omwille van zijn gave onrecht wilt zeggen, is mij niet lief." De vrouwe meende dat heer Tristan schuldig was en hem met gaven de mond had gesnoerd, hetgeen toch niet waar is. Toen Peronis haar toorn vernam, ging hij spoedig wederom naar heer Tristan en vertelde hem, dat zijn vrouwe zijn onschuld niet wilde geloven. Heer Tristan sprak: "Dat doet mij innig leed. Ik wil er ook veel werk voor doen, opdat zij mij van deze daad vrijspreekt." Daarmee liet hij Cornwall zijn paard van de weg trekken en heer Caynis rijden waarheen hij wilde. En hij sprak met grote toorn en ongeduld: "Ik heb de achting van mijn vrouwe door zijn schuld verloren. Daarom maakt het mij niet uit waarheen hij rijdt of gaat." Toen echter heer Caynis de grote toorn en ernst van zijn zwager bemerkte, speet het hem, berouwde het hem zeer dat hij ooit iets

---

115 "rhat". Vermoedelijk is 'that', 'daad', bedoeld.

116 "noch zu frů / dasz ich nicht". Onduidelijk. Het lijkt op een dubbele negatie, maar het is niet zeker of een enkele bedoeld is.

tegen[117] hem gezegd had en sprak tot Cornwall: "Ik wil nergens heen rijden, doch met u hier op mijn metgezel wachten, totdat hij wederom hier komt."

[117] "wider", in de zin van 'in zijn nadeel'.

Hoe heer Tristan bij de koningin kwam in de gedaante van een melaatse
en hoe het hem verging.

Waar hebt ge ooit zo vernomen over het zo ijverig werven van de achting van een vrouwe, als heer Tristan deed? Die zelfs met geringe schuld slecht behandeld was[118], door het zeggen van andere lieden en niet door zichzelf? Hij sprak: "Ik wil erom sterven, tenzij zij zegt dat ik onschuldig ben." Hij ging weg en kwam bij een melaatse man. Hem vroeg hij, om hem zijn kleren en zijn ratel te lenen. Die deed dat. Tristan trok de kleren aan, nam de ratel in zijn hand en ging naar de koningin, alsof hij een lepralijder was. De vrouwe herkende hem en liet hem verdrijven. Nu wilde hij niet daarvandaan en ging wederom terug. Toen zij hem zag, sprak zij vertoornd: "Verdrijf spoedig deze melaatse man." Daarop kwamen er twee gezellen. Die gaven hem twee grote klappen en stieten hem met ongeduld onmetelijk hard weg. Dit zag de vrouwe en zij begon daarover zeer te lachen, doch zij had beter kunnen wenen. Daar had zij echter op dat ogenblik geen zin in. Heer Tristan deed deze smaad en ondeugd veel pijn, want hij had zulks niet van haar verwacht, en hij ging daarvandaan met een grimmig, vertoornd gemoed. Toen hij bij Cornwall en zijn paarden kwam, steeg hij op en reed weg. Hij vertelde zijn dienaar ook in groot geheim, hoe het hem vergaan was. Toen hij hoorde, dat de vrouwe erom gelachen had, werd hij zeer toornig en haatte haar van ganser harte. Hij had haar ook gaarne al haar eer ontnomen en uit alle koninklijke waardigheid ontzet, had hij het kunnen doen. Aangezien hij echter niets anders kon doen, vroeg hij zijn heer met klem, of hij om zijnentwille de vrouwe een jaar wilde mijden en ook niet komen op een plek waar zij hem kon zien. En wanneer hij dat niet deed. wilde hij geen dag meer bij hem blijven. Heer Tristan beloofde hem plechtig en vlijtig om zich daaraan te houden. Hij verliet alle vijandschap en onwil die hij jegens heer Caynis had, en zo deed heer Caynis ook jegens hem en zij werden goede metgezellen, in de mate als voorheen. Zij reden met elkander naar huis. Daar werden zij met grote eer ontvangen. Heer Caynis sprak zijn metgezel voor zijn vader van alle geloften vrij. En al hetgeen heer Tristan gezegd had, was waarlijk gebleken[119] en nog tienvoudig meer. Aldus werd eerst een nieuwe vriendschap gemaakt en ging hij dichter en vriendelijker bij zijn echtelijke vrouwe liggen dan hij voordien ooit gedaan had. Zij leefden ook vriendelijk en fraai met elkander. Zij klaagden[120] ook wel of de koningin berouw of ongeluk had. Die was daar ook niet geheel zonder. De onmin had haar berouwd en bezorgde haar zeer veel klachten en leed. Want toen zij de onwil jegens heer Tristan vernam, geschiedde dat in mei. Daarna, rond St.-Michaelsdag, nam het berouw sterk toe en verlangde zij zeer, dat hij niet bij haar kwam en zij hem niet zou zien. Daarover klaagde zij thans zeer. Peronis sprak: "Hij doet u waarlijk recht, want gij hebt groot onrecht aan de vrome held gedaan, dat ge hem hebt laten slaan, terwijl hij toch gans onschuldig is. Zij sprak: "Gij bespot en liegt." Hij antwoordde: "Ik spot of lieg niet. Het is waar." Toen de vrouwe daar goed over nadacht, werd zij van ganser harte bedroefd en kwam er zulk een grote schrik en pijn in haar hart, dat zij erkende dat zij terecht de achting van heer Tristan verloren had. Zij wist ook van leed niet, hoe zij zich moest gedragen en weende innig. Zij vroeg Peronis' en Brangels raad, hoe zij toch de grote wandaad jegens heer Tristan immer kon boeten en vergoeden. Niets zou haar te veel zijn. Daarop werd haar aangeraden, dat zij hem een brief zou sturen waarin zij haar schuld en wandaad bekende, en zij zich aan hem tot boete zou overgeven en inwilligen zoals hij zelf zou willen. De vrouwe sprak: "Dit is beter zonder brief, want wanneer mijn bode met deze brief gegrepen werd, konden de slechte tegenstanders een ongeluk bewerkstelligen. Daarom is het beter dat ik hem een bode zend zonder brief. Bekijk slechts wie ik daarnaartoe kan zenden, die mij daartoe deugdelijk en zwijgzaam is."

---

[118] "verwircket war".
[119] "erfunden".
[120] Onduidelijk.

Hoe de koningin heer Tristan om achting liet vragen
en hoe zij die van hem verkreeg.

De koningin had een lakei aan het hof, fraai en goed opgevoed, genaamd Pyloys. Hem was de kwestie van de koningin en heer Tristan ook niet geheel onbekend. Deze werd geroepen en bij de vrouwe ontboden. Toen hij bij haar kwam, sprak zij tot hem: "Ik klaag u gaarne hetgeen mij ontbreekt en wil u daarbij ook een verzoek doen, want ik weet dat gij het ten goede opneemt en stilzwijgend bij u houdt." Hij sprak: "Vrouwe, ik doe hetgeen u lief is, wanneer ik het kan doen." Zij antwoordde: "Ja, ge kunt het goed doen. Ik zal het u ook rijkelijk vergoeden." Pyloys sprak: "Vrouwe, ge hebt mij dikwijls vergoed. Laat slechts horen wat het is." Zij sprak: "Merk goed op hetgeen ik u zeg. Er is mij een groot euvel en onbillijkheid wedervaren. Ik verzoek u, mij die te helpen verjagen, aangezien het naar waarheid waar is. Ik heb door mijn gehaaste toorn terecht de vriendschap en achting van heer Tristan verloren, want ik heb toegezien dat men hem twee ongepaste slagen heeft gegeven en heb daarover zeer gelachen. Terwijl ik veel billijker, wanneer ik bij zinnen was geweest, geweend had. Vanwege die schuld heb ik zijn achting verloren, thans reeds een hele tijd. Nu verlang en begeer ik van u, dat ge mijn bode naar hem wilt zijn. Ge moet ook zulk een boodschap niet voor niets doen, doch ik wil u daarvoor goed belonen. Want wanneer ik het hem voor mijn grote schuld mag melden, zeg hem dan mijn dienst en klaag hem daarbij mijn grote kommer die ik om hem lijd. En dat ik ook om zijnentwege een harig hemd op mijn blote lichaam draag, hetgeen voor mij toch zwaar is om te doen. Doch ik zal het nimmer afdoen, tenzij hij mij dat zegt en zijn gemoed jegens mij verkeert. Zeg hem ook, dat ik zulk een onzegbare nood lijd, dat ik gewis moet sterven. Dan moet hij mij helpen. Wil hij mij genadig zijn, dan ben ik geholpen. Is dat niet het geval, dan is dat een einde van mijn leven en moet ik sterven. Beste Pyloys, laat de boodschap u bevolen zijn. Verwerft gij mij zijn achting, dan zal het u altijd goed gaan."[121]

[121] 'frum̃en'. Vertaling onzeker. Dit begrip komt vrijwel uitsluitend voor in de context 'een mis lezen'.

Hoe Pyloys bij heer Tristan in Careches kwam en de koningin wederom bij hem achting verwierf.

Pyloys nam afscheid van de vrouwe en vertrok uit de Cornwallse landen, en toen hij bijna bij Careches kwam, reed heer Tristan in het veld om te jagen met een sperwer. Die had goed gevlogen en gevangen naar zijn ganse wil. Heer Tristan zag Pyloys van verre op de weg en dacht: Deze kan wel een bode zijn. Ik zal hem vragen waar hij naartoe wil. Zij keerden naar elkander en kwamen zo dichtbij, dat zij elkander herkenden. Daarop heette heer Tristan Pyloys welkom en vroeg terstond hoe het met de koningin ging. Hij antwoordde: "Zij gedraagt zich als een arme vrouwe." Heer Tristan sprak: "Vertel, waarom?" Pyloys antwoordde: "Heer, zij heeft bijkans haar leven door uw schuld verloren." Heer Tristan sprak: "Waarom toch? Ik kan dat niet geloven." Pyloys antwoordde: "Ja, heer, zij doet dat in terechte trouw, want zij vreest uw toorn en begrijpt ook goed, dat gij haar haat." Heer Tristan sprak: "Wat, weet ge waarom ik haar haat? Weet ge het echter, zeg het mij dan." Pyloys antwoordde: "Heer, ik weet het wel." Heer Tristan sprak: "Zeg op dan. Laat mij het horen." Pyloys sprak: "Zij liet u slaan. Daarom zijt gij zeer vertoornd." Hij sprak: "Ge hebt gelijk, ik ben er ook nog vertoornd om." Pyloys sprak: "Ach nee, beste heer, stop de toorn. Zij zal boete voor u doen, zoals ge zelf maar wilt." Heer Tristan sprak: "Hoe bedoelt ge, ik moet het maar vergeten?" Hij antwoordde: "Ja, heer." Daarop sprak heer Tristan: "Dat zal niet gebeuren, want het gaat mij te na aan het hart." Pyloys sprak: "Heer, dat weet en begrijpt ook mijn vrouwe wel, en zij lijdt een des te grotere pijn." Heer Tristan sprak: "Ja, metgezel, die heb ik, doch zij niet." Daarop sprak Pyloys: "Heer, de pijn die gij ontvangen hebt, is bij u thans allang verdwenen." Hij antwoordde: "Nee, hij is nog niet verdwenen. Hij zal mij ook zonder twijfel nog langer vergezellen." Pyloys sprak: "Zo hoor ik wel, dat ge haar wilt slaan." Hij antwoordde: "Nee, waarmede zou ik haar slaan?" Pyloys sprak: "Met datgene waarmede gij haar zo wilt afzonderen." Heer Tristan sprak: "Dat is haar wellicht meer lief dan leed." Hij sprak: "Voorwaar, heer, het is haar niet lief, doch haar grootste klacht." Heer Tristan sprak: "Ik meen toch dat het haar niet leed is, want het was haar lief toen men mij sloeg en stootte, en zij mij gans van haar verdreef, toen zij dat zelf liet doen en bewerkstelligd had. Was het haar leed geweest, dan had zij niet gelachen." Daarop sprak Pyloys: "O, beste heer, bedenk, dat zij daarom voor u boete wil doen zoals gij het zelf gebiedt. Ook weet gij wel, dat genade beter is dan recht. Daarom zoekt zij genade bij u. Die moet zij ook billijk vinden. Het merendeel der mensen is immers misdadiger en toch komen zij door boete wederom tot genade. Aangezien dan mijn vrouwe zich zo hoog voor boete aanbiedt, naar genade en ook recht, zo zou het onmogelijk zijn dat zulks van haar veracht en niet opgenomen zou worden. Want zij acht niet hoe en op welke wijze haar boete bepaald wordt, opdat zij slechts wederom genade vindt. Zij meent ook van binnen niet anders, dan dat haar verzoek vanwege haar verkeerd handelen wel juist en te billijken is, en ook billijk door u opgenomen wordt. Want terwijl zij het u mag vragen, zo biedt zij u ook haar vriendelijke dienst en al hetgeen u lief is, en zij is dat te allen tijde met vlijt en gewillig bereid te doen. Ook hoe zij van uwentwege een harig hemd op haar blote lichaam draagt en dat wil dragen, zolang als gij zelf wilt. Doch dat maakt niet minder, dat wanneer gij haar zo lang wilt mijden, zij zal sterven. Daarom verzoek ik, heer, uw voeten, dat gij snel komt naar de plek waar mijn vrouwe, uw aller liefde, is en haar van deze grote zorgen bevrijdt." Heer Tristan sprak: "Ik wil haar niet zien. Mij zou wellicht geschieden als eerder geschiedde, toen zij mij van haar verdreef." Pyloys sprak: "Nee, heer, twijfel daar niet over Ik wil u mijn vertrouwen geven dat zulks nimmermeer geschiedt. Ook dat zij u van uw slagen heelt zonder al uw pijn, zoals het u zelf lief is." Heer Tristan sprak: "Metgezel, zoveel goeds gij mij ook over haar zegt, zo kom ik er toch niet toe, want het zou mij een grote schande zijn en mij geen eer brengen." Pyloys sprak: "Heer, nee, gij zult er komen door de liefde van mijn vrouwe en door mijn dienst, en ook door uw eigen vroomheid en vanwege de grote angst die mijn vrouwe, de koningin, sinds u heeft. Thans zijt gij voor haar heur troost en allerliefste kameraad, boven allen die zij op aarde ooit gezien heeft. Laat u erbarmen over haar nood en grote ongemak en die u ter harte gaan, en troost deze arme, bedroefde vrouw." Heer Tristan sprak: "Pyloys, gij zijt een goede bode en ijverig in uw aanpak en zegt ook, hoe de koningin groot berouw en verdriet heeft, opdat ik hierdoor mijn gemoed wil veranderen." Pyloys sprak: "Ja, heer, zij heeft voorwaar een zo groot berouw als ik nog nimmer over een vrouw vernomen heb." Heer Tristan sprak: "Ik loochen niet, dat ik jegens haar een weinig vergramd was. Dat laat ik nu voor wat het is en wil wederom vriendelijk tegen

haar zijn, doch ik wil mijn grondbezit[122] hebben. Zeg haar ook, dat zij het harige hemd aflegt en zich voortaan met zijde bekleedt, want mij dunkt dat het thans genoeg is. Ook wil ik haar ontvangen door genade en niet door recht, doch ik wil dat zij van u geniet, omdat ge een zo goede bode zijt. En zo spoedig als ik iets heb uitgevoerd dat ik beloofd heb, wil ik naar haar toe komen, zij het mij goed of schadelijk. Zeg mijn vrouwe ook, dat ik beloofd heb dat ik haar een jaar wil mijden en niet zien. Wanneer het jaar echter eindigt in mei, dan kom ik wederom daarnaartoe. Dat mag echter vóór het jaargetijde niet geschieden, noch zijn." Toen Pyloys dat hoorde, was hij blij en ook treurig. Blij omdat heer Tristan de vijandschap beëindigd en veranderd had. Daarentegen was hij treurig, omdat hij de vrouwe zo lang mijden en bij haar weg wilde zijn. Hij sprak: "Heer, gebied en beschik over mij, als over uw gewillige dienaar. Ik wil thans van u scheiden om mijn vrouwe zowel vreugde als ook de schade te zeggen, zoals ik dan hier van u vernomen heb." Heer Tristan beval hem naar de stad te gaan, naar zijn herberg, en te doen alsof hij hem niet kende, en ook iets van zijn bezit te vragen, en sprak: "Het is hier te lande de gewoonte, wanneer een buitenlandse man in mijn hof komt die om iets van mijn bezit vraagt, dat hem dat door mij wordt gegeven. Derhalve laat ik u ook kleren geven en honderd schilling aan goede gouden penningen. Ga daarmee weg en vertel uw vrouwe de boodschap." Pyloys dankte God en heer Tristan en deed zoals hij hem gezegd had. Toen hij de gave ontving, nam hij afscheid en ging weg, opdat niemand anders hem aan het hof herkende dan de heer zelf. Nu was er een jaarmarkt in een grote stad, die Curnevalis heette. Die lag niet ver van Careches. Daar stuurde heer Tristan Cornwall ook heen, om van alles wat hij nodig had. Pyloys liep er met hem heen en wilde zijn goed ook besteden, zoals hij ook deed. De jaarmarkt was zeer groot en was net op St.-Michaelsdag. Daar kocht de goede Pyloys in, zodat hij voortaan van alle armoede vrij was. Toen hij zijn aangelegenheid nu goed geregeld had, vertrok hij zo spoedig mogelijk als hij kon, ging de zee op en voer naar huis. Toen hij bij Thintariol kwam en naar de koning ging, werd hij zeer fraai door de koning en de koningin ontvangen. De heer vroeg hem terstond waar hij vandaan kwam en hoe hij aan de grote gaven kwam, dat hij zo snel rijk was geworden. De vrouwe schrok zeer van deze vraag, want zij vreesde dat hij de koning hier niet zo spoedig op kon antwoorden. En uit grote zorg begon het zweet bij haar uit te breken, zodat het over haar ganse lichaam naar beneden liep. Pyloys zag wel, dat de vrouwe in grote zorg verkeerde en sprak: "Wie goed hoopt en kan wachten, die beleeft ook gemakkelijk de dag waarin zijn gemoed verheugd wordt en hem lief en goeds geschiedt. Alzo is het mij ook geschied. Ik ben dit jaar op St.-Michaelsdag op de jaarmarkt geweest. Daar heb ik deze have gekregen. Wie derhalve goed hoopt, die kan iets voor elkaar krijgen." Daarop bemerkte de vrouwe wel wat hij daarmee bedoeld had, begon van grote vreugde te wenen en ging naar haar vertrek. Pyloys bemerkte dat wel, ging naar haar toe en vertelde haar hetgeen heer Tristan haar te melden had. Toen zij dat hoorde, vergat zij het leed. Doch zo was haar leed en ongemak, dat zij de liefste man die nog door geen vrouw ooit gewonnen was, zo lang mijden en niet zien mocht. Dat viel haar zeer zwaar, doch haar grote hoop en goede geding onderhielden deze vrouwe, zodat zij om zijnentwille echt vrolijk was.

[122] "acht". Heeft specifiek betrekking op grondbezit. Begrip uit de 13e eeuw.

Hoe heer Tristan bij de koningin kwam
en hoe het hem daarna verging.

Toen de mei aanbrak, trok heer Tristan grauwe kleren aan als een pelgrim. Daarenboven nam hij knapzak en staf en ook twee rijgschoenen[123] mee, alsook zijn dienaar Cornwall die net zoals hij gekleed was. Zij trokken naar het Cornwallse land. Toen zij bij de burcht Litanie kwamen, die van heer Thinas was, was hij niet thuis. Toen zij hem echter niet vonden, moesten zij bedenken wat hun te doen stond. Na beraad gingen zij de straten op, of zij iemand konden zien die zij als bode konden sturen. Hiermede gingen zij naar de doorn waarin hij en heer Caynis eerder geweest waren. Er trok daar veel volk rond, doch er was geen onder hen aan wie heer Tristan zich durfde te openbaren. Alzo moesten zij deze ganse nacht in de doorn doorbrengen. Toen het dag werd, kwam zijn beste vriend heer Thinas. Die reed daarheen en sliep. Heer Tristan bedacht: Ik wil u niet wekken. Ge zijt wellicht vannacht bij uw lief geweest en hebt slaap nodig. Hij ging ernaartoe, nam het paard bij de toom en ging er een eindje mee weg. Hij wilde eerder deze boodschap uitstellen, dan dat hij hem zijn slaap wilde onderbreken. Ten slotte schrok het paard en ging de weg af. Daarvan ontwaakte de heer en herkende heer Tristan terstond. Zij werden beiden blij en ontvingen elkander met vele vriendelijke woorden. Heer Tristan begon de heer te vragen en met grote ijver te verlangen, voor hem de bode voor de koningin te worden. Heer Thinas sprak, dat hij dat ijverig en gaarne wilde doen, zo goed als hij kon. Heer Tristan zegde hem daarvoor grote dank en sprak: "Neem deze ring en breng die naar de koningin, als merkteken van mijn afkomst en zeg haar, dat ik haar graag zou willen zien. Nu ben ik bezorgd dat dit niet goed kan geschieden. Zo moge zij zich dan zelf inspannen, opdat zij de koning naar de jacht brengt bij Blanckenland. Daar zal zij mij vinden in de doorn, waar zij mij vond toen ik onlangs hier was." Heer Thinas nam de ring en ging daarmee weg. Toen hij aan het hof kwam en de vrouwe de reden van zijn aankomst bemerkte en ook de ring zag, was zij van binnen zeer blij. Terstond vroeg zij de koning om te gaan jagen in Blanckenland. De koning beval terstond jachtmeesters en jagers dat zij zich voor de jacht moesten toerusten, want hij was altijd gewillig om te doen hetgeen de vrouwe verlangde. Daarom reed hij spoedig weg. De vrouwe sprak: "Auctrat moet hier blijven en met mij narijden." Zij had echter liever gezien dat hij meer dan duizend mijl weg was geweest. Ze was zeer listig en gewiekst en sprak zodanig, dat men des te minder argwaan over de snelle jacht zou koesteren. Auctrat bleef totdat de vrouwe wilde rijden. Daarop reed hij met haar en diende haar vlijtig, zoals hij voordien altijd gewend was. Doch het dienen van zijn vrouwe was moeilijk en gans ongunstig. Nu had zij indertijd (toen heer Tristan 's nachts bij haar was geweest) een van de beste van haar schare der vrouwen verloren. Dat was de getrouwe Brangel. Daarom had de vrouwe zeer veel geklaag en leed. Het ambt dat Brangel gehad had, viel echter op Symelle van der Schitriel. En thans wisten niemand aan het hof meer over de kwestie dan Symelle en Peronis. Die moesten ook steeds bij de koningin zijn.

---

[123] "pundschůhe". Dit verwijst naar de Bundschuh-opstand van begin 16e eeuw, waarin boeren in opstand kwamen tegen onderdrukking door de adel. De 'Bundschuh' was er een symbool van.

Hoe de koningin bij de doorn kwam en heer Tristan te verstaan gaf,
waar hij bij haar moest komen.

Toen zij nu bij het stuk land[124] kwamen bij de doorn, waar heer Tristan zich in bevond, liet zij al het volk daarvandaan rijden, behalve Auctrat en Symelle. Die bleven bij haar. De beide vrouwen gingen in het gras zitten en de akelige Auctrat (dat God hem schende) bij hen[125], of het hem lief was of leed. Hij ging bij haar zitten. De vrouwe moest nu heer Tristan toespreken en vertellen waar hij naar haar toe moest komen. Dat mocht niet voor de verrader Auctrat geschieden. Zij stond op en brak de bloempjes af die op het land stonden. Ondertussen hoorden zij de honden zeer luid rennen en kwam het hert er aangelopen, precies naar het land. Daarop schrok het paard van de vrouwe (toen het 't hert zag) zo hard, dat het toom en teugel verbrak en het woud in rende. Auctrat zat spoedig op zijn paard en ijlde het na, opdat hij het weer ving. De koningin ging iets dichter naar de doorn en durfde er toch niet geheel in te gaan, noch naar boven. Zij sprak met luide woorden, zodat hij goed kon horen waar hij haar moest vinden en bij haar komen. Zoals ge echter eerder gehoord hebt, dat het hert naar het land toe was gerend, bij de doorn, schrok het toen het mensen daarin vernam en keerde om, naar een andere weg. De jagers kleefden aan en ook de koning reed er achteraan. Toen hij zag dat het hert schuw werd bij de doorn, wilde hij ook zien wat daarin zat. De vrouwe zag dat, schrok buitengewoon en riep en schreeuwde hard dat het hert weg was. Zij schreeuwde zo snel en zo veel, dat de koning het zoeken moest uitstellen en dacht, dat het geschreeuw van de honden en het geschal van de hoorns haar zo zeer deed, en zij met alle vrouwen om stilte schreeuwde. Ook kwamen de honden op de juiste gang het hert najagen. Aldus verhoedde de vrouwe dat heer Tristan gevangen werd, en zorgde ervoor dat de koning het hert nareed. Niet lang daarna kwam Auctrat ook terug en had het paard gevangen. Hij was haast vertoornd over zichzelf en klaagde dat hij deze dag rond had gerend tot hij het paard gevangen had. Daarop sprak de koningin spottend, als in een beschimping: "God mocht willen dat ge deze lange dag daarnaar gejaagd had." Zij meende het wel naar waarheid en in ernst. Daarmee stegen zij op en reden naar Blanckenland, naar de herberg of vuurplaats waar heer Tristan de vorige keer ook bij haar was

[124] "zu der wart".
[125] "zu jnen". De situatie is niet geheel duidelijk.

geweest. Hij vergat ook niet waarheen zij hem thans verwezen had en kwam bij diezelfde plek zodra de nacht inviel. Hoezeer vriendelijk en lieflijk hij door de allerschoonste en liefste vrouwe ontvangen werd en hoe hij haar dankte, daarvan kan ik u niet genoeg zeggen, want zou ik dat alles van woord tot woord vertellen, dan werd dit boekje zeer verlengd. Daarom laat ik het meteen vallen. Zij heelde hem zijn slagen die hij om harentwille ontvangen en geduld had, zodat hij er voortaan niet meer over klaagde, noch haar in ergernis bedacht. En deze vijandschap werd zonder alle scheidslieden zelfs vriendelijk en met grote, hartelijke liefde verricht, zodat er voordien noch nadien betere vrienden werden. En ook vergoedde de een de ander welk een grote, hunkerende nood zij gehad en geleden hadden. Toen zij 's morgens echter moesten scheiden, verhief zich een nieuw klagen en ongemak en konden zij zich met niets troosten, vanwege het gebrek aan tijd en wijle van hun samenkomen, zoals zij dat bepaalden. Doch het gaf hun hoop en goede troost dat het geluk hen noch dikwijls zou samenvoegen. Alzo scheidden deze twee geliefden met natte ogen en grote pijn. Heer Tristan ging treurig weg, zocht Cornwall, zijn dienaar, op de plek waar hij hem had achtergelaten, en vond hem niet. Door welke gebeurtenis of waar Cornwall heen was gegaan, is mij onbekend, en heb het ook in deze geschiedenis niet gevonden. Heer Tristan zocht net zolang overdag, tot men aan het hof gegeten had, het hofpersoneel opsteeg en naar een andere vuurplaats reed. Toen het middag was en later, dacht heer Tristan, de wijze en koene held: Ik zoek hier veel te lang. Hij is wellicht weggegaan naar de plek waar wij vandaan scheep willen gaan. Was ik daar heden allang naartoe gegaan, dan was het mij beter geweest dan thans. En hij ging daarheen. Daarop kwam hij bij de vuurplaats waar het hofpersoneel lag. Toen hij echter de mensen zag, had hij liever willen omkeren, want hij vreesde dat men hem gezien had. Doch zijn vluchten kon hem mogelijk niet van nut zijn, doch meer schade brengen. Hij bedacht ook: Ik ben onherkenbaar. Ik zal voor hen allen uitgaan, zodat zij mij niet waarnemen. Aldus ging hij voorop en zag velen van hen, waarvan sommigen de steen wierpen[126], sommigen met de speer wierpen[127]. Zo sprongen sommigen over een sloot, doch hij ging voorop, alsof hij hen niet zag. Daarop herkende een ridder hem, een van zijn goede vrienden. Die deed alsof hij hem niet kende en liet hem voorgaan. Toen heer Tristan vooraan kwam, was hij innig blij en meende dat niemand hem herkend had. Doch deze ridder reed hem achterna en vroeg hem stil te staan, aangezien hij met hem wilde spreken. Heer Tristan had daar echter niet veel zin in, doch de ridder reed naar hem toe en verzocht hem om zijnentwille met hem naar de vuurplaats te gaan. Heer Tristan sprak: "Dat zou niet goed voor mij zijn. Wat moet ik daar doen?" Deze echter vroeg hem nadrukkelijk en sprak: "Er zal u niets geschieden. Ik zal u wel goed daarvandaan brengen. Doe dat om mij te plezieren. Schiet met de pijl slechts één enkele keer, spring één keer over de sloot en werp de steen eenmaal. Ik zal u zonder enige schade daarvandaan brengen." Hierop antwoordde heer Tristan: "Gij hebt niet goed nagedacht, dat ge mij door een kleine wereldlijke roem iets zegt te doen waardoor ik mijn leven kan verliezen." De ridder wist niet van ophouden en sprak: "Ik weet dat er niemand onder hen allen is, die u in deze dingen gelijk is. Ik ben ook niet bezorgd hoe ik u zonder enige nood en zonder strijd van hen wegbreng." Heer Tristan wilde echter niet en sprak: "Ge zijt zeer dwaas en onbedachtzaam. Ik zou ook niet een wijs man genoemd worden, wanneer ik vanwege zulk een kleine prijs zou bewerken, dat men mij wellicht gevangen mocht nemen en daarna zou doden. Uw verzoek is voor mij ondeugdzaam en het past mij niet het te doen. Daarom verzoek ik u: spaar me uw verzoek." Hetgeen heer Tristan zei, deed deze ridder niet aflaten en hij sprak: "Ik verzoek u omwille van de koningin, bij wie gij dikwijls en vriendelijk en lieflijk gelegen en geslapen hebt, dat ge mij m'n verzoek inwilligt." Zodra hij deze woorden sprak, ging hij met hem mede en deed al hetgeen hij verlangde. Hij ging er stilzwijgend naar toe, nam de speer in zijn hand en wierp die zo ongemeen ver, dat geen van hen allen die daar waren, zulks ooit gezien hadden. Allen gingen vol verwondering ernaartoe om het te zien, zodat er een groot gedrang bij was. Ondertussen sprong heer Tristan over de sloot een danig verre sprong. En niemand kon hem achternagaan. Door de sprong scheurde zijn grijze broek zodanig, dat men scharlaken en wolbeslag daar doorheen zag schijnen. Niettemin ging hij verder en wierp de steen zo ver, dat nog niemand ooit een zo verre worp gezien had. Het ongeluk was, dat ook zijn grijze wambuis scheurde, waardoor men gouden kleren zag schijnen. Toen hij dat bemerkte, ijlde hij spoedig daarvandaan, deed

---

[126] "wurffen den stein". Kennelijk een soort spel.

[127] "etlich schussen den schafft". Onduidelijk. Het lijkt hier niet op het afschieten van een pijl, aangezien heer Tristan verderop de "Schafft" in zijn hand nam en die ver weg schoot. Er wordt niet over een boog gesproken. Daarentegen wordt een speer niet weggeschoten.

ook zijn hoed niet af en ging aldus weg voor hen allen onherkend, behalve dan de ridder, die hem daarheen had gebracht. De verwondering die de ridders hadden over zulk een grote sterkte en behendigheid, gaf hun zoveel te overdenken, dat geen van hen verzon hoe het met deze wonderlijke pelgrim gesteld was, tot hij ver weg was en in het gelukkigste geval opnieuw ervandoor was. Toen de koning 's avonds bij hen kwam, vertelden en informeerden zij hem, wat daar geschied was door een vreemde pelgrim. Hij verwonderde zich zeer en dacht bij zichzelf: Heer Tristan heeft het gedaan. Hierop verzocht hij aan allen die bij hem waren, dat zij gingen rijden en met alle vlijt zoeken of zij hem konden vinden. Zij zochten heen-en-weer in het woud en op-en-neer, doch heer Tristan was zeer veilig voor hen. Die was reeds bij zijn dienaar gekomen en zij voeren met vreugde naar huis naar zijn koninkrijk, waar hij ook goed en met grote vreugde ontvangen werd door zijn echtelijke vrouwe en ook door de koning en de koningin. Daarenboven door zijn zwager, heer Caynis, en door de ganse ridderschap, want allen beminden en waardeerden hem.

Hoe heer Caynis met de koningin Gardeloye tot vriendschap kwam
en hoe het hem verging.

Er was een machtige koning niet ver van Careches, genaamd Nampecenis, een manhaftige held die ook dikwijls grote ridderlijkheid betoond had en een hoge prijs verworven. Deze had een buitengewoon schone vrouwe, genaamd Gardeloye. Die had hij zeer innig lief en hij behoedde haar ook zeer,

zodat hij eensdeels zijn eigen eer met zulk een hoede krenkte. En toch, wanneer een vrouw niet wil, is alle hoede vergeefs. Nampecenis dacht dag en nacht erover na, hoe hij zijn vrouwe goed kon behoeden en verzorgen, en liet de muur om zijn burcht zelfs hoger maken en er brede, diepe grachten omheen maken. Ook had hij te allen tijde de sleutels zelf en was ook zelfs poortenaar. Wanneer hij uitreed voor de jacht of naar een andere plek, nam hij de sleutels met zich mede. Hij liet ook man, noch jongen in de burcht. Slechts vrouwen en jonkvrouwen. Dit was de Nampecenis door wie heer Caynis bij Careches gevangen was genomen, want hij was voor zijn vrouwe zeer bevreesd voor hem. Daarom had hij haar onder zulk een grote hoede, dat het buiten de maat was. Reed hij uit, dan had zij niemand van de mannen bij haar, jong noch oud. Was hij thuis, dan mocht niemand haar aankijken. Aldus voerde de vrouwe een strenger en bedwongener leven dan een kloostervrouw. Niettemin had zij heer Caynis lief en hem beloofd (voordat zij met Nampecenis gehuwd was), dat wanneer hij bij haar kwam, zij hem wilde ontvangen. Haar gelofte bemerkte en begreep de heer, en het viel hem zwaar. Hij deed ook altijd een des te grotere inspanning, opdat hij zijn vrouwe voor heer Caynis kon behoeden en behouden. Hoewel hij de burcht met grote vlijt afsloot, kon hij voor hem toch niet de weg der grote liefde afsluiten, want zij hadden elkander net zo lief, als waren zij steeds bij elkander geweest. Op een dag bedacht heer Caynis dat hij het geluk wilde beproeven en zien, of hij bij de vrouwe kon komen. Hij steeg op en reed in z'n eentje, want hij wist wel, dat Nampecenis op jacht was. Toen hij daar kwam, werd de vrouwe hem gewaar, want zij was diezelfde dag ter ontspanning naar buiten gegaan, doch niet verder dan tussen de poorten. Daar kon zij hem zien en aanspreken. Zij ontving hem gans vriendelijk met grote liefde en begerend hart. De held dankte haar met gelijke vergelding der liefde en ook der woorden. Hij smeekte ook God intens, dat Hij diegene deed vellen die voor hem de burcht

zozeer had afgesloten, dat hij de vrouwe zijn boodschap, waarvoor hij daar gekomen was, op die plek niet kon zeggen, zoals hij dan gaarne gedaan had. "Doch," sprak hij, "ik reken het mij tot groot heil, dat de andere vrouwen even naar een andere plek gaan, terwijl ik toch niet veel meer kan krijgen, dan dat ik u mijn wil een weinig zou willen zeggen." De vrouwe liet de andere jonkvrouwen naar een plek gaan. Dat geschiedde. Toen konden zij wel met elkander praten en zich uitspreken. Daarop begon heer Caynis en herinnerde haar aan de belofte die zij hem gedaan had voordat zij getrouwd was. Ook hoe zij hem nimmer uit zijn gemoed was gekomen. Hierop vroeg hij de vrouwe met groot gesmeek, dat zij hem dat liet genieten. Zij antwoordde en sprak: "Heer Caynis, gij waart en zijt mijn lief, dat loochen ik niet. Het kan echter tezelfdertijd niet zijn, dat ik gaarne uw wil gedaan en volbracht had. Ik heb ook niet de moed om die te doen en te volbrengen, terwijl zulks met goed recht en het allerbeste zou moeten plaatsvinden. Thans ziet gij wel, hoe het met mij staat en hoezeer sterk ik opgesloten en behoed ben. Niettemin gun ik u wel dat gij het aldus zou kunnen regelen, dat ge bij mij kunt komen, want net zo sterk als hij mij onder hoede heeft, zo staat mijn gemoed zodanig sterk jegens u, dat ik uw wil wens te doen wanneer het kan zijn, dat ge bij mij komt." Heer Caynis was blij. Hij dankte de vrouwe zeer en ging weg.

Heer Caynis gewon thans menige gedachten hoe hij passend bij zijn allerliefste vrouwe kon komen en wendde alle ijver aan. Hij vond echter niets in al zijn vernuft waardoor zij beiden geholpen werden. Daarop vertelde hij het aan zijn zwager, heer Tristan, en vroeg hem zeer of hij hem wilde beraden over hoe hij met recht bij zijn vrouwe kon komen. Heer Tristan merkte het vriendelijke verzoek en de goede wil van de vrouwe, en ook daarbij de sterke hoede waaronder zij verkeerde, en sprak: "Mij dunkt niets beter, dan dat ge uw vrouwe vraagt om de sleutels in was af te drukken en zij voor u die was naar buiten werpt, over de gracht. Naar deze was laat ge u de sleutels maken. Dan kunt ge de burcht zelf openen en ook naar buiten en naar binnen komen, zo dikwijls het geluk u toestaat." Heer Caynis was blij met de raad, reed dadelijk wederom weg, kwam waar hij met zijn vrouwe over de gracht kon spreken en vertelde haar over de was en ook al zijn voornemens. De vrouwe beviel deze raad zeer en beloofde hem de was in orde te maken, doch zij vroeg, wanneer hij die wilde halen. Hij sprak: "Op de volgende maandag." In tussentijd regelde zij de was, met behulp van drie van haar jonkvrouwen, die ook van deze raad afwisten. Heer Caynis kwam daar zoals hij gezegd had, en de bereide was werd over de gracht geworpen, waarover hij zeer verheugd was. Hij keerde wederom daarvandaan, want deze tijd vergunde hem niet, dat hij meer gesproken had, en reeds ijlings met veel omkijken, zoals de vluchtenden. Toen hij thuis kwam, trachtte hij zijn heil te vinden bij alle smeden die hem bekend waren, en vond onder hen allen geen, die er aan beginnen wilde. Daarover was hij zeer bedroefd en gans mismoedig en al zijn vreugde ontviel hem. Hij verwachtte[128] ook niet anders, dan dat hij door deze raad nimmer geholpen zou worden. Doch hij zei tegen zijn zwager hoe hij gehandeld had en dat voor hem dit alles vergeefs was. Daarop sprak heer Tristan: "Ik heb een smid met mij medegebracht over de zee. Die is hier in deze stad. Ik wel weet dat hij ze voor u kan maken en hij doet dat om mijnentwille." De smid werd geroepen. Toen hij kwam, deelde heer Tristan met hem een geheim, wees hem op de was en vroeg hem de sleutels te maken. De smid moest lachen en sprak: "Heer, wat moet ge met deze sleutels doen, wilt gij stelen? Zo helpe mij, dan maak ik die sleutels niet." Heer Caynis antwoordde en sprak: "Vraag gij niet wat wij daarmee doen, want ik beloof u voorwaar, dat wanneer ge de sleutels goed en juist maakt, ge het immer zult genieten." De smid ondernam het te doen. Daarover was heer Caynis wederom verheugd en hoopte zijn aangelegenheid nog tot iets goeds te brengen. Hij zegde heer Tristan, zijn metgezel, grote dank.

[128] “verhoffet”.

Hoe heer Tristan de boodschap bereikte, dat zijn vader dood was
en dat hij naar huis moest gaan om het land in bezit te nemen.

Terwijl al deze kwesties aldus afgehandeld werden, kwam er een bode van Johnoys. Die vertelde heer Tristan dat zijn vader dood en verscheiden was. Hij stond er zeer slecht voor in het rijk, want diverse vorsten wilden met geweld koning zijn. Daar tegen waren diverse van zijn vrienden en het merendeel van het land. Daarom was het zeer nodig dat hij naar huis trok en het land zelf innam en regeerde. Toen hij zulk een boodschap vernam, sprak hij tot Cornwall: "Gij hebt mij vele jaren vlijtig en goed gediend. Zo heb ik thans een eigen koninkrijk, waarmede ik u wil belonen. En ik ben blij, dat ik u uw getrouwe dienst kan belonen. Daarom geef ik u mijn koninkrijk Johnoys gans in eigendom, opdat gij voortaan de machtige koning en heer zijt in dit koninkrijk." Cornwall sprak: "Genadige, beste heer, heer Tristan, God zal en moet u immer belonen, dat gij mij zo goedwillig en genadig zijt, en dat ge mij aldus eerzaam wilt voorzien. Doch mij past niet uw kroon en ik wil die ook niet." De heer sprak: "Waarom wilt ge het niet, terwijl ik het u vergun?" Cornwall sprak: "Heer, het past u beter dan mij. Het past mij niet een koning te zijn en kan dat ook niet." Heer Tristan sprak: "Laat dat los. Mijn land leert het u wel." Cornwall sprak: "Heer, ik neem het niet. Ook zou uw land niet zeer waarderen, dat gij uw leen van mij ontvangt en mij zoudt dienen. Zij moeten met recht u dienen als hun ware erfheer. Wilt ge mij echter genoegen doen en goed belonen, gaat u er dan zelf heen, richt uw koninkrijk met machtige hand om alles wat daarin geschied is, en leen uw leen en land zelf. Wilt gij mij dan een toezicht of een ambt lenen, waarmede ik kan uitkomen, dan zal ik het gaarne op mij nemen. Doch de kroon en het rijk wil ik niet. En wanneer ge uw aangelegenheid aldus bepaalt en uw koninkrijk naar nooddruft voorziet, laat dan mijn vrouwe, uw gemalin, komen en zorg zelf voor uw koninkrijk. Wanneer gij echter naar haar wilt gaan, wil ik gaarne doen hetgeen mij dan ondertussen bevolen wordt en het vlijtig volbrengen, tot aan uw wederkomst. Ik meen ook, dat uw land uw voornemen en wil zal begrijpen, en hetgeen u gebiedt zal hun ook aangenaam zijn. Mij dunkt dat het voor het ganse land en mij het nuttigst zal zijn." Heer Tristan beviel deze raad zeer en maakte zich gereed om naar het land te varen. Doch het viel hem zwaar dat hij weg moest gaan en de koningin niet vooraf kon zien. Hij meende, dat hij de dag van zijn scheiden daarvandaan nimmer zou overleven. Dit legde hij Cornwall klagelijk voor, vroeg hem met grote ernst dat hij met hem ernaartoe zou varen en sprak: "Wanneer ik u thans nimmer bij mij heb, weet ik niet hoe en waar ik bij haar komen kan, en het kan gemakkelijk geschieden dat ik haar nimmer weerzie. Daarom verzoek ik, sla het mij niet af[129] en vaar met mij erheen." Cornwall willigde dat in, want hij had de smeekbede en het gebod van zijn heer nimmer veracht. Heer Tristan vertelde zijn vertrek aan heer Caynis, zijn zwager, en vroeg hem met klem erop toe te zien dat zijn ridderschap en dienaren zich ondertussen schikten en op hun kostelijkst voorbereidden om met hem naar het land te varen. Hiermede gingen de twee, heer Tristan en Cornwall, het land uit en verkleedden zich als twee zwervers of muzikanten, in korte, grijze wambuizen en korte, rode kappen, want de slierten waren van geel "fridschal"[130]. Dit is een bijzonder goed doek dat slechts machtige heren dragen. Zij ijlden spoedig daarvandaan en lieten zich niet gaarne op de weg vinden. Zij gingen met grote ijl naar Litanie en troffen heer Thinas thuis. Hij was zeer blij en berichtte de koningin die hij gekomen was om haar te zien en met haar te spreken. Dat zou geschieden in de boomgaard bij de linde waarop de koning ooit gewacht had. Heer Thinas reed weg om de koningin de boodschap te brengen, waarover zij zeer verheugd was. Toen de nacht kwam, kwam ook heer Tristan naar de afgesproken plek. De koningin ging naar hem toe en ontving hem met veel vriendelijke woorden en lieflijk omarmen. Zij bleven deze nacht bij elkander, met kort genoegen en snel afscheid, dat echter door hen met groot leed en treurigheid geschiedde, want zij vonden het veel te vroeg en toch moest het zijn. De koningin beval hem bij God in Zijn hoede aan en ging met bedroefd hart wederom naar haar slaapvertrek.

[129] "verzeuhe mich nit".
[130] Geen Nederlands equivalent bekend.

Hoe Auctrat wederom heer Tristan najoeg en hoe hij ontkwam.

Toen heer Tristan wederom bij zijn dienaar kwam, ijlden zij ook daarvandaan en kwamen zo ver, dat zij meenden dat zij veilig waren en dat niemand hen najoeg. Toen zond de boze geest zijn dienaar Auctrat daarnaartoe. Toen hij heer Tristan zag, begon hij dadelijk te ijlen en jagen, zo sterk als hij was. Heer Tristan had geen geweer bij zich en moest vluchten, hoe ongaarne hij dat ook deed. Auctrat echter joeg zijn neef met zwaard en spies zo voortreffelijk na, dat heer Tristan ternauwernood ontkwam en bij een klein water kwam. Het was echter zeer snel en diep. Hij vond een scheepje bij die plek. Daar snelden hij en Cornwall in. Zij stieten van land zoals zij konden, want zij hadden noch roer, noch roerstang. Auctrat reed snel na, bedacht steeds hoe hij hem kon vangen en verslaan en kon toch op het water niet bij hem komen. Daarop nam hij zijn spies, van plan om heer Tristan daarmede te doorboren, en schoot die met zijn ganse krachten nijdig naar hem toe, doch hij miste de koene held en schoot in het scheepje, zodat de schacht in twee stukken brak. Zij pakten de stukken, scheepten daarmede over het water, hadden het grote geluk, dat zij niet voor de dood bestemd waren[131], en voeren zonder enige dwaling naar waar zij veilig waren. Toen echter de kommervolle Auctrat zag, dat hij niet méér gedaan kon krijgen, werd hij zeer toornig, stuurde spoedig bericht aan de koning en liet tegen hem zeggen, dat heer Tristan in het land was, de koningin gezien en hem bedrogen had, en ook hoe hij hem had aangetroffen en hij hem ontvlucht en ontkomen was. Toen de koning dat hoorde, maakte hij zich op met al het volk dat hij had en ijlde na om te zoeken of men hem ergens kon vinden. Hij gebood alle zoekenden, als hun lijf en leven hun lief was, dat zij hem op alle straten zochten en ook niet daarvandaan kwamen voordat Tristan gevangen of gedood was. Hij zocht ook diezelfde dag zelf en gebood heer Thinas zelf de wacht te houden bij zijn burcht Litanie. Die deed dat gans gaarne en met goede inspanning, want hij dacht dat heer Tristan hem thuis zou opzoeken. Hij reed gans alleen op de straten of wegen naar zijn burcht en trof aldaar heer Tristan aan. Die was door berg en dal gerend, totdat hij bij de burcht kwam. Heer Thinas beantwoordde aan zijn trouw, ving hem, voerde hem met zich mede in zijn burcht, beval hem bij zijn vrouwe en gebood haar bij haar leven, dat zij hem zodanig geheimhield, dat niemand hem gewaarwerd. Zij moest hem ook zelf verzorgen en zijn

[131] "und kam jnen zu grossem glück / das jnen zu dem todt gemeinet was". Onduidelijk.

dienaar met hem op dezelfde wijze. De vrouwe was daartoe zeer gewillig en blij, dat zij hem zijn lijf en leven zo gemakkelijk kon behouden. Aldus geschiedde heer Tristan alle goeds en was het hem ook nuttiger dan alle koninkrijken. En alzo bleef hij aldaar, terwijl men overal zocht.

Terwijl echter heer Tristan aldus verborgen lag, was de koningin in grote, angstige zorg, want het najagen van heer Tristan en zijn ontsnapping was haar van woord tot woord gezegd. Doordat echter al het volk gemeenlijk aan het zoeken was, had zij geen hoop op zijn ontsnapping, want hij zou gevangen worden en om harentwille sterven. Dat gaf haar reden tot zulk een onmetelijk geklaag, dat zij veel liever met hem wilde sterven, dan zonder hem leven. Terwijl zij aldus overladen zat en verdiept in groot, innig klagen, kwamen twee onbekende zwervers naar haar vertrek. Die hadden verspeeld hetgeen zij om en aan hadden. Daarom gingen zij naar de vrouwe om haar om iets te vragen. Toen de vrouwe hun grote nood en armoede zag, bedacht zij heer Tristan met deze knechten uit zijn nood te helpen en in leven te behouden, en het viel haar in dat zij zich wilde openbaren. Doch eerst vroeg zij wie of waarvandaan zij waren. Zij zeiden, dat zij twee zwervers waren en zich verspeeld hadden. De ene heette Hoofd, de andere Blad, en zij waren pas sinds deze dag in de stad. De koningin kon niet langer meer zwijgen, wanneer zij heer Tristan te hulp wilde komen. Zij sprak: "Beste gezellen, ik doe een beroep op u om mijn wil te doen, waarom ik u zeer vriendelijk vraag en u goed zal belonen, zodanig, dat ge voorgoed van armoede gevrijwaard zijt." De twee beloofden haar met een handdruk trouw en dat zij het gewis en gaarne wilden doen. Daarop begon de vrouwe te zeggen en te klagen hoe het met haar aangelegenheid gesteld was, dat heer Tristan in het land was, hoe de koning dat gewaar was geworden en hem zeer achtervolgde. Het was thans niet minder dan dat hij, wanneer hij gegrepen werd, moest sterven. "Daarom, beste gezellen, doe wel, ga de wegen op alsof ge vluchtend zijt. En wie op u afkomt, laat u door deze vangen. Het is voor u veilig en naar alle waarheid zonder schade voor uw lichaam en leven. Ge behoudt daardoor voor mij echter zijn lijf (daarmede meende zij heer Tristan) en voor mij m'n eer. En gij wordt er rijk door, zoals ik u beloofd heb." Deze twee, Hoofd en Blad, beloofden haar ten tweeden male deze kwestie gans getrouw uit te voeren, en waren nergens anders bezorgd over, dan dat zij te lang aarzelden en te laat zouden komen. De koningin sprak: "Nee, het is nog te vroeg, en gij komt nog wel terecht." Hierop vroegen zij de vrouwe te zeggen, hoe zij zich in de kwestie moesten houden en wat zij moesten doen. De vrouwe sprak: "Beste gezellen, ik zal u kleren geven en kappen. Trek die aan en loop net alsof ge het land uit wilt. Want de kleren en kappen zijn zoals die, welke heer Tristan aan heeft. Daarom komen ze naar u. Laat u derhalve vangen en beweer daarop krachtig, dat heer Tristan uw heer is en u naar zijn koninkrijk Johnoys heeft gestuurd, want zijn vader is gestorven en zijn vrienden zijn verward over zijn koninkrijk. Hij is thans zelf nog in Careches, doch zal binnenkort met drieduizend helmen hiernaartoe komen. Zeg hun ook daarbij, hoe lijf en leven u hier in het land bijna benomen waren." Door zulk een geschiedenis hoe het eerder met heer Tristan geschied was, vertelde zij hun alles feitelijk en liet hen dat waarlijk zeggen, in alle vorm, alsof het hun geschied was. Zij noemde hun ook de tijd toen het geschied was. Ook het water en alle andere details van het vluchten en ontsnappen, en sprak: "Zeg hun ook, hoe ge in het land op de vlucht waart gegaan, totdat men u gevangen had. Mocht het echter zo zijn, dat men u afzonderlijk zoudt ondervragen, beweer dan stevig met één verhaal en laat u noch met dreigen, noch met iets daartoe brengen, dat ge met woorden wankelt, anders dan zoals ik u gezegd heb. Zoudt ge echter met woorden gebrekkig zijn, zodat de een het niet zegt als de ander, dan moet ge gewis sterven. Houd daarom mijn rede en help mij en uzelf. Hiermede gaf zij hun kleren en kappen, en stuurde hen weg. Zij liepen niet lang en werden gevangen. Auctrat bracht hen naar het hof en vroeg hun naar al het benodigde. Zij zeiden openlijk hetgeen de koningin van tevoren had laten zeggen. Auctrat, de vorst van alle slechtheid, liet het daar niet bij, doch haalde hen uit elkander en vroeg ieder met name en sprak tot de ene: "U helpt uw listigheid niet. Ik weet wel wie gij zijt en ook dat ge onwaarheid hebt gezegd. Ik zeg u echter voorwaar, dat mijn heer zo vertoornd jegens u is, dat ge daarom moet sterven, of de waarheid zeggen." De gevangene sprak: "Mij geschiede zeer wel of wee, doch ik kan niet anders zeggen naar waarheid, tenzij iemand leugens wil horen. Die zeg ik hem zoveel hij wil." Toen hij nu deze had uitgehoord en niets anders aan hem bevond dan voorheen, liet hij hem vrij en nam de andere ook naar een plek en sprak met grote listigheid: "Hoe voelt ge u thans? Ge hebt mijn heer belogen en uzelf bedrogen. Thans moet ge zonder twijfel daarom sterven. En die nood had ge niet gehad, wanneer ge de waarheid had gezegd, zoals uw metgezel. Ge had uw leven ook kunnen behouden." Deze sprak: "Zegt hij dan anders dan ik?" Auctrat sprak: "Ja, hij zegt anders." Blad sprak: "Dan schame hij zich in zijn hart." Auctrat sprak: "Waarom moet hij zich schamen?" Blad antwoordde: "Omdat hij gelogen heeft." Auctrat sprak:

"O, hoe zijt ge zo hard, dat ge niet anders wilt zeggen." Blad sprak: "Wilt gij dan de waarheid hebben?" Hij sprak: "Ja." Blad sprak: "Die heb ik hiervoor gezegd." Auctrat sprak: "Nee, het is anders geschied." Blad sprak: "Nee, op mijn eed. Wilt gij echter dat ik openlijk voor al het volk lieg en bedrieg, dan doe ik dat ook, tenzij ge het anders wilt." Hij sprak: "Ik wil niets dan de waarheid." Blad sprak: "Die heb ik gezegd." Allereerst liet hij hem vrij en sprak tot de koning: "De twee metgezellen hebben waar en juist gezegd, want degene die ik najaag, droegen ook zulke kleren en kappen. En omdat zij zo behendig en snel vluchtten, meende ik dat het heer Tristan was." Toen de koning dat hoorde, liet hij de bewaking stoppen die hij steeds had laten gelden en liet deze goede metgezellen gaan waarheen zij wilden. Heer Thinas reed ook naar huis en hielp heer Tristan wederom het land uit. Doch de twee metgezellen Hoofd en Blad kwamen heimelijk naar de koningin en vertelden haar deze geschiedenis. Daarom ontvingen zij grote gaven, zoals zij hun beloofd had en zij vertrokken daarmede uit het land.

Hoe heer Tristan naar Johnoys trok en hoe graaf Riolin ondertussen het land Careches verdierf en verwoestte.

Toen heer Tristan in Careches kwam, nam hij drieduizend man bij zich en voer daarmede naar zijn eigen land. Toen hij daar kwam, kwamen ook al zijn landslieden naar het hof en bewezen hem grote eer. Daarop oordeelde hij over alle geruzie en onvrede en ook hetgeen ongepast was in zijn land. Dat alles werd uitgeroeid. Hij bleef meer dan twee jaar bij hen. Daarna werd hem aangeraden wederom naar zijn schoonvader[132] te gaan en beval hij Cornwall de kroon en ook land en lieden. Hij beval ook iedereen dat zij Cornwall onderdanig waren als hun ware erfheer. Hiermede beloonde hij hem voor zijn getrouwe dienst. Cornwall deed dit ongaarne, doch hij nam het met grote dankbaarheid van zijn heer op zich. Deze nam afscheid van zijn volk en voer wederom naar Careches.

In deze tijd waren zijn schoonvader en schoonmoeder[133] gestorven en had heer Caynis vele oorlogen, want graaf Riolin had hem overrompeld en grote schade gedaan. Heer Caynis werd uit buitenmate blij dat heer Tristan kwam en zijn gemalin eveneens. Toen hij hoorde dat heer Tristan zulk een grote schade aan land en lieden had geleden, zond hij brieven uit om hulp, zo ver als het land ging. Daarop kwam menig trots man. Met dezen rustte hij zich uit voor de strijd en werd graaf Riolin bedwongen; hij en al zijn vrienden. Die moesten alle schulden betalen en innig boeten wat zij heer Caynis hadden aangedaan. Heer Tristan richtte grote schade aan in graaf Riolins land met brand en aanval. Nu was er nog een vooraanstaande stad. Daar keerde hij naartoe en gewon die met geweld tot aan een toren. Die wilden zij niet opgeven. Heer Tristan werd zeer vertoornd en ging met geweld aanvallen. Hij vertrouwde op zijn koenheid, viel blootshoofds aan en had zijn helm afgedaan. Hij werd getroffen door een steen, zodat men hem voor dood daarvandaan droeg. Heer Caynis was des te meer bedroefd en daardoor in grimmige toorn gebracht. Hij gewon de toren met geweld. Hij knoopte ook op, en doodde ook al hetgeen hij daarin levend aantrof. Zij moesten de worp die zij gedaan hadden, met de dood betalen. Heer Tristan echter lag daar zonder enige kracht, sprakeloos en doof. Deze werd thans naar huis gevoerd met groot gejammer en geklaag. En niemand meende dat hij genezen kon. Heer Caynis klaagde zeer. Hij weende met hart en ogen en sprak: "Mocht hij aan deze wonden (die hij om mijnentwege ontvangen heeft) sterven, dan overleef ik de dag nimmermeer." Alzo spraken ook al zijn mannen, ridders en knechten, en ook iedereen. Heer Caynis liet terstond artsen komen, die hem verbonden en genazen, doch het was meer dan een jaar dat hij zich niet goed voelde en voortdurend ongezond was. Toen hij echter zover was dat hij wederom kon rijden, reed hij op een dag[134] en nam een knaap met zich mede. Die had hij uit zijn land Johnoys medegebracht. Die was met hem bevriend. Heer Tristan had zeer veel van zijn schoonheid verloren. En voor wie hem voorheen gekend had, was hij onbekend geworden. Toen hij aldus reed, kwam hij bij de zee waarop men in het Cornwallseland vaart. Daar ging hij ijlings naartoe en sprak in zichzelf: O wee, lieve koningin, zal ik u nimmermeer zien? Hij antwoordde zichzelf: Ach nee, hoe zou dat ooit kunnen geschieden? Alsof hij wilde zeggen: Ik heb niemand meer die mij daartoe helpt of raad geeft. De knaap sprak: "Waarom zoudt ge haar niet zien?" Want hij had het verhaal gehoord dat hij gehouden had. Heer Tristan sprak: "Vriend, het kan nimmer zijn." Hij antwoordde: "Het kan wél zijn. Ge moet er niet zozeer van afzien." Heer Tristan sprak: "Ach, het kan, noch mag ooit zijn." De knaap sprak: "Ei, beste neef, zeg toch waarom." Hij antwoordde: "Dat zal ik u zeggen. Toen ik de afgelopen keer bij haar was, werd ik geopenbaard. Ik zou er ook nimmer levend vandaan zijn gekomen, ware het niet dat het geluk mij geholpen had door een van mijn goede vrienden, die mij heimelijk bij zich verborgen hield, totdat men overal gezocht had. Die keer kwam ik zelf met de ander daar te voet, als twee muzikanten. Ook ben ik daar wel gekomen als een pelgrim en op menig andere wijze. Niettemin werd ik telkens aan het licht gebracht[135] en geopenbaard. Daarom kan het nimmermeer zijn. Ook is de bewaking te groot waarmede zij bewaakt wordt en zie ik haar helaas met mijn ogen nimmermeer. Doch had ik Cornwall, mijn getrouwe dienaar, nog bij mij, die zo listig is, dan gaf hij mij gemakkelijk raad, opdat ik nog in het geheim tot haar zou kunnen komen." De knaap sprak: "Neef, ge moogt haar nimmer zo goed naar uw wil gezien hebben, doch ge moet haar thans beter zien." Heer Tristan vroeg: "Hoe?" De knaap antwoordde: "Ge zijt

[132] "Schweher".
[133] "Schweher und Schwiger". 'Schweher' wordt echter ook gebruikt voor 'zwager'.
[134] "eines tages beitzen". Onduidelijk.
[135] "verspehet". Ook: 'verraden'.

anders geschapen dan ge voorheen geweest zijt. Ook is uw haar afgeschoren. En wie u gekend heeft, voor diegene zijt ge onherkenbaar, tenzij men hem u noemt. Zet daarom een narrenkap op en gedraag u als een nar. Zo komt ge met uw listigheid wel bij haar. Ook verwachten de bewakers niet anders, dan dat ge een ware, natuurlijke nar zijt en merken u niet op." Heer Tristan moest zeer lachen, kuste de knaap van vreugde en sprak: "Nu moet God u belonen, beste neef, voor uw getrouwe raad. En ik zal u altijd daarvoor genegen zijn. Ik betwijfel ook niet, dat gij nog een zeer bekwaam man zult worden, aangezien thans zoveel verstand in u is." Hij reed naar huis, liet hem heimelijk een narrenhemd[136] maken met een kap, ging alleen weg en droeg een grote knuppel met zich mede voor zijn begeleider.

[136] "Narren kutten".

Hoe heer Tristan zich in een nar veranderde en bij de koningin kwam.

Toen nu heer Tristan het narrenpak had aangetrokken, kwam hij bij de zee en ging heen en weer als een ware nar. Dat deed hij net zolang, tot een koopman naar hem toe kwam. Die was van Thintariol. Hij meende niet anders, dan dat hij een nar was. Hij nam hem gevangen en was van plan hem naar de koningin te brengen. Dit hoorde heer Tristan gaarne en hij was blij. Hierop gingen zij op een schip. Heer Tristan gedroeg zich zo dwaas, dat zij er allen dikwijls om moesten lachen. En zij zeiden gemeenlijk, dat zij nog nimmer zulk een goede nar hadden gezien. Nu gaven zij hem in het schip kaas, brood en andere dingen die zij bij zich hadden. Heer Tristan had zijn geliefde niet vergeten. Hij nam de kaas die hij zelf zou moeten eten, behield die heimelijk in zijn kap en was van plan die naar zijn vrouwe te brengen. Toen zij in Thintariol kwamen, reed koning Mark bij de zee om te gaan wandelen. De kooplieden gingen naar hem toe, schonken hem de nar en werden daarom tolvrij gelaten. Deze nar gedroeg zich zo dwaas met spreken en gebaren, dat niemand anders hem kon verstaan, dan wanneer hij een natuurlijke dwaas was. Hij beviel hun allen goed. De heren en ook andere metgezellen dolden met hem rond. Dat verdroeg hij goedig en veel. Auctrat wilde ook zijn gekkigheid met hem gedreven hebben, doch hij kon dat van hem niet hebben en dacht aan de oude schuld, namelijk dat hij hem zoveel leed had gedaan. Hij sloeg hem zeer nijdig, met de bedoeling dat hij hem dood wilde slaan, doch Auctrat was behendiger en vluchtte met snelle ijl en kwam ook ternauwernood weg. Desalniettemin was vluchten voor hem nuttiger dan het ganse ridderdom, want hij zou zonder twijfel gedood zijn. Daarbij had geen mens hem kunnen helpen. De koning reed naar het hof en voerde de dwaas met zich mede. Die ging door een gang naar de koningin. Deze ontving hem zoals men narren moet ontvangen. Hij stond voor haar. Zij moest hem kussen. De vrouwe beviel dat niet, noch had daar zin in, want zij herkende hem niet en wist ook niet wie hij was. Hoewel hij voor haar stond als een nar, keek hij haar zeer lieflijk en vriendelijk aan. Dit merkte de koning en sprak: "Hoe nu, nar, gedraag je. Moet gij vrouwen zo lieflijk aankijken?" De nar antwoordde: "Ik moet wel aankijken." De koning sprak: "Ik wil ook weten waarom gij haar moet aankijken." Hij sprak: "Dat zal ik u zeggen. Omdat zij met recht mij genadig moet zijn[137] en vriendschap bieden, en ik weet dat ik haar lief ben." Daarop sprak de koning: "Ei, hou op, gij nar, gij spot." Hij sprak: "Nee, ik spot niet." De koning sprak: "Dan liegt gij." Hij antwoordde: "Ik lieg niet." De koning zei: "Gij liegt wel." De nar sprak: "Ik lieg niet. Het zal er ook nog van komen, dat ik bij haar slaap." Hij sprak: "Bij wie?" De nar antwoordde: "Bij uw vrouwe, ja, bij uw vrouw, zo het u bevalt." Daarop sprak de koning: "Zwijg, gij nar, laat zulke praat over een ander." Hij antwoordde: "Ik mag niet zwijgen en kan ook niet liegen." De koning sprak: "Thans laat ge toch leugens horen." Hij antwoordde: "Ik lieg niet en hetgeen ik zeg, is waar." De koning sprak: "Zij heeft goede genade met u[138] en voor uw liefde goede raad." De nar antwoordde: "Ik weet niet of zij genade met mij heeft of niet. Doch dat weet ik wel, dat ik haar lief ben als haar eigen lichaam." Daarop sprak de koning: "Hou op, nar, hoe kan dat ooit zijn, dat een zo wonderschone vrouw haar gemoed tot een nar wendt?" Hij sprak: "Ik ben geen nar, ik ben een goede ridder en heb veel om harentwille gedaan." De koning sprak: "Zeg op dan, gij nar, wat gij gedaan hebt?" Tristan antwoordde: "Ik heb om harentwille grote arbeid verricht. Mij is ook dikwijls lief en leed om harentwille geschied, want wanneer ik de waarheid moet zeggen, werd ik door haar een nar. Men trok mij bij de oren en bij de kap heen en weder. Dat lijd en verdraag ik allemaal goedig, slechts om harentwille. Zij is mij ook lief boven de ganse wereld. Dit zeg ik stil en luidkeels, al naar gelang het iemand bevalt. Mocht zij het echter niet willen geloven, toch gun ik niemand zoveel goeds als haar." Met deze woorden sprong hij voor haar op het tapijt, ging daar op zitten en sprak: "Thans zal ik laten verschijnen of het alzo is als ik gezegd heb, en of ik niet met al mijn zinnen mijn trouw bedacht, dat ik haar zo ver over zee dit dingetje gebracht heb." Hiermede trok hij de kaas uit zijn kap en sprak: "Neem aan, lieve vrouwe, dit ding, dat ik u gebracht heb, en zeg u in ware trouw: waart gij mij niet zo lief, dan had ik u dit ding niet gebracht." Daarop moesten zij allen lachen en zeiden, dat zij nimmer een zo goede nar hadden gehad. Aldus besloot hij al zijn eerder gesproken woorden zeer wijselijk tot slot, en bracht hen allen in de waan, dat zij allen gezworen hadden dat hij een ware natuurlijke en geboren nar was. Toen nu de koning wegging van de vrouwe, liet hij de nar bij haar. Die ving zijn aangelegenheid aan met dusdanig grappige dingen, dat de vrouwen hem ook niet wegzonden. Hij bleef ook zelf gaarne

[137] "hulden mŭsz".

[138] "vor dir gŭten fride". Vertaling onzeker.

daar. Want hij was om die reden daar gekomen. Hij nam de kaas en verbrokkelde die in zijn schoot, die voor wel zeven nachten in zijn kap had gehouden, en vroeg vrouwe Isolde of zij met hem wilde eten. Hoe vaak hij haar ook vroeg, zo was toch alles vergeefs. Hij nam de verbrokkelde kaas en bood die de koningin bij de mond. Daarop gaf zij hem een zachte klap tegen zijn oor. Daarop sprak hij: "Vrouwe, gij slaat mij veel te hard, doch wist gij wie ik was, dan sloeg gij mij niet zozeer. Is Tristan u lief, sla mij dan niet meer." Toen de vrouwe dat hoorde, vroeg zij terstond wat hij over hem **wist**. De nar antwoordde met list en vertelde haar heimelijk vele dingen die hun beiden geschied waren. Ook liet hij haar de ring zien die zij hem gegeven had en vertelde haar, dat hijzelf heer Tristan was." Daarover was zij innig blij en herkende hem terstond. Zij nam hem onder haar hoede en vroeg om onder een trap of verhoging naar haar vertrek te gaan. Daarover was heer Tristan blij. Overdag was hij een nar, doch 's nachts bezon[139] hij zich goed en genoot, want hij kon bij de koningin zijn, hoe en zo vaak als hij wilde. Hij regelde het met zulk een listigheid, dat niemand het merkte of dat het opzien baarde. Dit duurde aldus drie weken onafgebroken. Toen kon het niet langer verborgen blijven en zijn twee kamerdienaars werden gewaar, dat de nar bij de vrouwe lag. Die gingen weg, vertelden het aan drie van hun metgezellen en vroegen hun met alle nadruk of zij hen zouden helpen, opdat de nar gevangen werd. De koningin was dit keer niet thuis. Toen het laat werd, gingen de vijf met elkander naar het vertrek van de vrouwe. Eén lieten zij bij het bed van de vrouwe staan, twee stonden bij de deur. De andere twee stonden buiten voor de deur en zorgden ervoor dat men hen niet zag, met de bedoeling dat zij de koene held zouden vangen en slaan naar hun zin. Heer Tristan zag deze hoede. Niettemin wilde hij noch door vrees, noch dreiging zijn vrouwe mijden, doch hij nam zijn knuppel met zich mede en ging naar de vrouwe, want hij had haar boven de ganse wereld innig lief. Hij sprak haar zeer vriendelijk en lieflijk toe en kuste haar begerig uit innige liefde op haar mond. De behoeders versaagden gans nabij en durfden hem uit grote zorg niet aanraken. Daarna sprak heer Tristan openlijk: "Vrouwe, wij moeten afscheid van elkander nemen. Dat is voor ons het nuttigst, want ik ben hier bespied. Thans is het mijn allergrootste klacht, dat ik nimmermeer kan bereiken dat ik u kan zien. Dat is mijn hartenpijn boven alle andere pijn en angst. Doch wanneer ik wist wat ik u ter liefde kon en mocht doen, was het mij niet te groot, noch te moeilijk of ik volbracht het. En ik smeek u, mijn allerliefste vrouwe en enige lief, dat ge mij trouw wilt blijven. Zo zal ik ook immer de uwe zijn. Wanneer mijn boden tot u komen en u deze ring tonen naar mijn bedoeling en gedaante, doe dan heimelijk hetgeen ik u laat vragen. God moge diegenen verlaten en schenden, die ons te vroeg scheiden." De koningin sprak uit hartstochtelijk en zeer bedroefd hart tot heer Tristan, de waardige en koene held: "Ja, de duivel hebbe hen eeuwig voor zich, die ons bijeenzijn zo dikwijls verstoren." Zij beloofde hem zijn gebed te volbrengen en moest innig wenen. Zij scheidden van elkander met groot, hartelijk geklaag met vele klagelijke en vriendelijke woorden en gebaren. Aldus ging hij weg en droeg zijn knuppel hoog, alsof hij hen allen wilde doodslaan. Toen versaagden de behoeders en meenden nimmer levend van hem weg te komen. Zij zwegen allen stil en geen van hen durfde zich te roeren, noch te melden en lieten hem met goede vrede weggaan. Toen hij ver weg was gekomen, sprongen twee uit de deur en zeiden tegen elkander: "Wat is ons thans overkomen, dat hij ons ontgaan is, onverslagen en ongevangen? Wij mogen ons voor deze ondeugd billijk schamen." Zij kregen onvrede en elk legde de schuld bij de anderen. Een sprak: "Had gij hem meteen aangevallen, dan waren wij u te hulp gekomen." De ander sprak: "Alzo had ik ook gedaan." Doch zij verenigden zich en het berouwde hun, dat zij niet de hand op hem hadden gelegd. Zij gingen hem achterna en waren van plan een grote koenheid jegens hem te betonen. Toen zij hem aankeken, dunkte hij hun zo gruwelijk te zijn, dat zij hem lieten lopen en hem niet durfden te naderen. Alzo gingen zij wederom daarvandaan en geen van hen durfde te zeggen, noch aanduiden hetgeen daar geschied was. Heer Tristan in zijn narrenkap kwam ook met goede vrede wederom thuis in zijn land.

[139] "versane". Vertaling onzeker.

Hoe heer Tristan bij koningin Gardeloye kwam, waarom hij gedood werd.

Ge hebt voorheen wel vernomen, hoe heer Tristan en Gardeloye, de gemalin van Nampecenis ook een groot welgevallen en liefde jegens elkander hadden; dezelfde liefde die in afwezigheid van heer Tristan na hun voorgenomen wil, niet genoeg geschied was, want hij kon en mocht dat niet teweegbrengen. Daarover was hij zeer bedroefd. Op een dag was het zeer helder en fraai. Toen reed Nampecenis op de jacht. Dat werd Caynis gewaar. Hij nam zijn metgezel, heer Tristan, met zich mede, en zij reden naar de schone Gardeloye. Toen zij bij de burcht kwamen, deed heer Caynis zelf de poort open, want hij had de sleutels die naar de was, precies vervaardigd waren. Ongelukkig genoeg geschiedde het, toen zij over de brug reden, dat de wind de hoed van heer Caynis in de gracht wierp. Deze hoed was met rozen uiterst fraai gemaakt. Heer Tristan droeg er een van fluweel[140]. Die verhinderde, dat de wind hem schade berokkende. Toen zij in de burcht kwamen, werden zij beiden door de vrouwen[141] goed ontvangen, doch zij konden daar niet lang blijven. Daarom ging Gardeloye met heer Caynis naar haar kamer en zij gaven hetgeen zij lange tijd opgespaard en gemist hadden. Ondertussen zat heer Tristan bij de andere vrouwen, schoot voor het genoegen met een steen[142] in een wand en schoot vervolgens een steen in de andere. Een dergelijk schieten kon in die tijd niemand anders dan hij. Doch dat kwam hem diezelfde dag tot groot onheil, want men vergat helaas de steen in de wand en die werd er niet wederom uitgetrokken. Dat geschiedde onbedoeld door vergeten. Toen echter heer Caynis van zijn vrouwe had hetgeen hij hebben wilde, namen zij afscheid tegen hun beider wil, want hun begeerten waren niet verzadigd, aangezien zij elkander slechts een weinig hun goede wil hadden bewezen. De grote zorg die zij hadden, wilde het hun echter niet vergunnen, noch mochten zij aarzelen om langer bij elkander te zijn en zij scheidden met groot geklaag. Doch zij waren blij, dat het geluk hun dat gegeven had en hoopten in de toekomstige tijd nog dikwijls samen te komen en het lange verlangen en mijden te compenseren. Doch het geschiedt dikwijls, dat voorgenomen hoop en bijzondere, ontuchtige liefde een zeer slechte raad zijn. Van deze twee werd hun hoop ook spoedig

[140] "viol". Vertaling onzeker.
[141] "von den frawen", dus onmiskenbaar meervoud.
[142] "reisz". Vertaling onzeker.

veranderd en gespleten. Zij namen afscheid, reden weg en sloten wederom alle poorten. Thans moesten zij door een woud rijden. Dat was niet lang. Er rende een ree voor hen over de weg. Dit renden zij na, met de bedoeling het te vangen. Het ongeluk wilde, dat zij het niet konden inhalen. Thans wilden zij ook niet omdraaien, tenzij zij het vingen. Alzo joegen zij net zolang, tot hun paarden en ook zij zelf neerlagen en toch de onzalige ree niet vingen. Ik schat in mijn gedachten, dat de ree de boze geest of zijn fantoom is geweest, want zij moesten beiden door deze gebeurtenis hun leven verliezen. Nampecenis reed wederom terug naar huis en ontsloot de burcht waarin zijn vrouwe dag en nacht gevangen zat. Toen hij over de brug reed, zag hij de hoed in de gracht. Daarover verwonderde hij zich zeer en dacht: Wat is dit ding? Hij ging de burcht in om te zien wat de vrouwen deden. Toen hij in het vrouwenvertrek kwam, zag hij de steen steken. Allereerst bleek het ongemak van de vrouwen, want hij wist goed dat niemand anders dit schieten kon dan heer Tristan. Hij wist ook, dat zijn vrouwe heer Caynis zo liefhad, wanneer zij plaats en tijd daartoe kon hebben, dat zij hem terwille werd. Daarom dacht hij terstond, dat heer Caynis zijn vrouwe bezocht had. Hierop ging hij naar de vrouwe en sprak: "Gardeloye, hier zijn geweest heer Tristan en Caynis." Daarop trok hij zijn zwaard en sprak: "Bij mijn trouw, gij zult de dood gewis hebben, wanneer ge mij niet de waarheid zegt. Zeg daarom spoedig, of Caynis ook met hem geweest is, want ik weet dat heer Tristan hier geweest is." Ach hemel, het vrouwelijke hart en gemoed versaagde gans en bekende, ja, hij was er geweest. Nampecenis sprak: "Dus zeg op, wat deed hij hier?" De vrouwe antwoordde: "Hij kuste mij." Nampecenis sprak: "Ge zegt niet wat klopt. Er is meer geschied." De vrouwe antwoordde: "Nee, heer, er is niet meer geschied." Hij sprak: "Ge spreekt de onwaarheid moet daarom sterven." De vrouwe sprak: "Ach, beste heer, ge zegt helaas de waarheid." Hij sprak: "Laat horen hoe dat kwam en hoe hij hier binnen is gekomen." De vrouwe sprak: "Hoe hij hier binnen is gekomen, weet ik niet. Doch mij legde hij op het tapijt en sliep met mij. Het geschiedde echter mijns ondanks."

Hoe heer Caynis gedood werd en heer Tristan tot op de dood verwond.

Toen Nampecenis zulks van zijn vrouwe hoorde, werd hij buitengewoon vertoornd, sprong spoedig wederom op zijn paard en met hem honderd van zijn mannen. Die namen helm, schild, lans en zwaard met zich mede en ijlden de held na, van plan om zijn smadelijkheid en ondeugd te wreken, die hem door hen geschied was. Heer Tristan hoorde wel dat men hem najoeg en sprak: "Ik hoor dat wij weerstaan worden. Hoe zullen wij het aanvangen, dat wij ons leven redden? Want ik hoor aan de hoefslag, dat er veel vijanden zijn. Wij kunnen niet ontsnappen. De paarden laten ons eerder in de steek en zijn gans ongeschikt, derhalve kunnen wij hen niet gelijk bevechten. Doch wij zullen ons weren zolang wij kunnen. Ondertussen kwam Nampecenis met honderd man bij deze twee helden. Zij weerstonden elkander met zeer grote nijd en sloegen net zo stevig op heer Caynis in, tot zij hem doodsloegen. Van hen versloeg hij dertig met zijn eigen hand, voordat hij aan zijn einde kwam. Heer Tristan weerde zich ook manhaftig. Hij sloeg van zeventig van hen gewond en dood. Hij werd ook zelf zwaar verwond. Nampecenis reed op hem af en schoot hem met een vergiftigde speer, zodat hij hem voor dood liet liggen. Toen hij zijn toorn op hen gewroken had en zag, dat hij twee van zulke trouwe en manhaftige helden verslagen had, had hij zijn schade gaarne niet meer beklaagd[143], en het goed gevonden dat zij beiden nog in leven waren. Ook geschiedde hem groot leed aan zijn mannen die gedood waren. Hij stond met gewonde handen en sprak: "Ik heb mijn toorn op hen gewroken, in zoverre, dat ik nimmer kan stoppen om het te beklagen, want ik moet er nog zelf om sterven. De vrienden van hen beiden laten mij niet genezen, hoewel ik het hem wegens mijn mensen zeer vergolden heb." Aldus reed hij bedrukt en treurig daarvandaan. Deze akelige mare bereikte Careches. Daar was een groot gejammer en geklaag in de ganse stad. Toen heer Tristans vrouwe deze geschiedenis en grote onafwendbare schade vernam, werd zij bovenmate bedroefd en moest zeer innig wenen. Dat was ook niet onbillijk, want zij verloor daar haar naaste en beste vrienden. Zij liet de beide heren halen met groot gejammer en geklaag. Toen de heren gebracht werden, werd heer Caynis ter aarde besteld, met koninklijke waardigheid en ook met zulk een rouw en geklaag, dat het onzegbaar is.

[143] "gern verklaget". Feitelijk is 'verklagen' ook: 'stoppen met klagen'. De context is enigszins onduidelijk, mede door het volgende gebruik van het begrip.

Voor heer Tristan werden artsen gehaald die hem moesten verbinden, doch met hoevelen zij ook waren, waren zij toch allen onnuttig voor hem en konden niets doen aan zijn wonden. Er was ook niemand tezelfdertijd in het land die aan zulke wonden iets kon doen, behalve dan de schone Isolde, de vrouwe van koning Mark, die voor hem ook eerder zijn lichaam van vergiftigde wonden genezen had. Heer Tristan was dat nog goed indachtig en liet een waard komen. Die was in de stad en was met hem uit Thintariol daar gekomen. Toen die bij hem kwam, vroeg hij hem met klem of hij zijn bode wilde zijn naar de koningin. Deze willigde dat in en wilde het gaarne doen. Heer Tristan meldde veel liefs en goeds, liet haar met groot gesmeek smeken, of zij alle dingen indachtig wilde zijn die hij om harentwille gedaan had, zoals hij haar ook gevraagd had bij zijn recentste afscheid. En of zij ook juiste, ware liefde wilde bedenken[144] en geen dreiging, noch vrees aanzien doch, omwille van zijn liefde, hem te hulp komen in Careches. "Beste waard, wijd u vlijtig aan de boodschap, maan mijn vrouwe dat ik dikwijls moeite en schade in haar dienst geleden heb, opdat zij het mij laat genieten en mij te hulp kome. Want zonder haar kan en mag ik niet genezen. Zeg haar, hoe mijn toestand er voor staat en dat zij niet buiten blijft. Ook, dat zij afstand doet van het land dat zij heeft. Dan zullen wij leven en goede raad zal de onze zijn. Blijft zij echter buiten, dan moet ik zonder twijfel sterven. Breng haar ook deze ring als waarmerk, zodat zij daarbij mijn grote ernst en strenge nood onderkent en ziet. Ach, beste waard, doe deze dingen vlijtig en heb geen twijfel, dat ik u uw moeite goed zal belonen. Mocht het zo zijn, dat mijn vrouwe met u medekomt, voer dan een wit zeil. Komt zij echter niet, voer dan een zwart zeil. Dit waarmerk en ook uw terugkomst moet ge tegen uw dochter zeggen, dat zij bij de zee dagelijks moet wachten. En wanneer zij u ziet aan komen varen, dat zij mij terstond zegt hoe het zeil eruitziet, en dat zij ook verder niemand er iets over zegt. Ook niet, wat zij bij de zee aan het doen is." De waard nam dit alles op, nam afscheid van de heer en ging terug naar zijn huis, maakte zich terstond gereed voor de vaart en vertelde zijn dochter zoals hem bevolen was en vroeg haar, dat zij zich dit liet bevelen. En daarmede vertrok hij en ijlde zo goed als hij kon, opdat hij maar spoedig terugkwam. Toen hij in Thintariol kwam, had hij noch rust, noch kalmte, tot hij bij de koningin kwam. Daar vertelde hij haar heimelijk de boodschap en wees haar ook op de ring, die altijd haar waarmerk was.

[144] "Wōlt auch bedencken". Lees: 'Sie wolle'.

Hoe de koningin ijlings naar Careches voer, doch voordat
zij daar aankwam, was heer Tristan reeds dood.

Toen de koningin de ring zag, en hoorde hoe het met heer Tristan gesteld was, aarzelde zij niet langer, doch zij verliet haar gemaal, land, lieden, goed en al hetgeen zij had, nam slechts mede hetgeen tot artsenij behoort en voer heimelijk en ijlings met de waard weg. Heer Tristan was haar zo lief, dat zij nergens acht op sloeg, op koning, noch koninkrijk, noch al hetgeen God haar gegeven had. Zij sloeg het allemaal af, achtte het in het geheel niet en ijlde slechts om diegene te helpen, die haar hart en gemoed zonder enig middel bij zich had. Nu wachtte ook de dochter van de waard alle dagen tot haar vader kwam. Wat de vrouwe die de gemalin van heer Tristan was, over deze dingen bekend werd, weet ik niet. Zij ging heimelijk naar het maagdje en vroegen zeer feitelijk waar haar vader was. Kortom, zij dreigde haar dat zij het zeggen moest. Toen zij dat merkte, gebood zij haar bij haar leven, dat wanneer haar vader kwam, zij haar allereerst moest zeggen hoe het zeil eruitzag en moest dat[145] aan heer Tristan doorgeven. Het meisje ging van de vrouwe zo spoedig mogelijk naar de zee en zag haar vader ijlings aan komen varen met een wit zeil. Zij keerde dadelijk om en kwam wederom bij de vrouwe en vertelde haar, dat haar vader kwam met een wit zeil. Toen de vrouwe dat hoorde, ging zij terstond naar heer Tristan en vertelde hem, dat zijn waard aan land kwam. Daarover was de heer zeer innig blij, richtte zich op, zo ziek als hij was, en vroeg of zij ook wist hoe het zeil eruitzag. Ach en wee, over de grote moord die de vrouwe onwetend met onwaarheid beging, hetgeen haar daarna toch van harte leed deed. Zij sprak dat het zegel zwart was. Van stond af aan, zodra de vrouwe dat woord gesproken had, schrok de heer zo innig, dat hij zijn hoofd op het bed neerlegde, zijn handen uitstrekte en snel de geest gaf. Toen de vrouwe zag, dat de heer aldus snel en hartstochtelijk verscheiden was, kon zij van innig leed nauwelijks genezen en begreep thans, dat door haar schuld en vanwege haar woorden (die zij toch zonder erg en verkeerd gesproken had) zijn hart brak en zijn leven zo ogenblikkelijk veranderd was. Zij wilde thans ook haar hart breken en schreeuwde met hartelijk, innig klagen: "O wee, ach en wee, mij arme vrouwe, dat mij ooit aldus geschiedde, dat gij door mijn schuld uw leven aldus verloren hebt. Ach en wee, voor mij om deze grote nood. Mij moge thans niet beter geschieden, dan dat men mij met

[145] Dat wil zeggen, de vrouwe. Die moest de uitslag die het meisje bracht, aan heer Tristan doorgeven.

u begraaft." Dit schreeuwen en jammerlijk klagen weerklonk zo ver als de stad reikte. Ridders en knechten en gemeenlijk al het volk, ondervonden zulk een onmetelijk klagen om hun heer, dat ik het niet kan vertellen. Zij gingen ernaartoe en baarden hem op zoals zijn koninklijke genade toebehoorde en passend was. Ondertussen voer de schone Isolde binnen en kwam naar de stad. Toen zij het grote geschreeuw en jammerlijk klagen en wenen hoorde, zei haar hart terstond wat dat betekende. Zij schrok onmenselijk hard, werd noch bleek, noch rood, en wist zich van groot innerlijk leed geen raad. Ten slotte sprak zij: "O wee, ach en o wee, thans en immermeer is heer Tristan dood." Zij was zozeer geschrokken, dat zij geen bloed, noch vochtigheid meer in haar lichaam had en ook niet kon wenen. Doch haar hart geschiedde des te meer pijn.

Hoe de schone koningin Isolde bij heer Tristan stierf en beiden in een zerk werden gelegd.

De treurige, bedroefde, mismoedige, bekommerde vrouwe ging, toen zij net uit Cornwallse landen kwam, al zwijgend naar de baar waarop heer Tristan bedekt lag. En zijn echtelijke vrouwe stond ook daarbij, met groot, innig wenen en hartstochtelijk klagen, zoals dat zeer passend was. De schone Isolde (bedroefd en gans dodelijk verwond in het hart en in de ziel) sprak tot haar: "Vrouwe, ga ergens staan en laat mij dichterbij komen, want ik ween redelijker dan gij, geloof mij dat naar waarheid. Hij was mij ook veel liever dan hij u geweest is." Met deze woorden stokte al haar spreken. Al zwijgend deed zij de baar open. Daarin zag zij haar grootste vreugde en hoop die zij in dit leven gehad had, in dodelijke gedaante en om harentwille gestorven. De arme, bedroefde vrouwe ging er bij liggen en gaf terstond stervend haar treurige ziel op. Toen heer Tristans echtelijke vrouwe zag, dat de koningin erbarmelijk en verlangend van deze wereld gescheiden was (door zulk een grote, gestrenge liefde die zij in het leven samen gehad hadden, die hun beiden een zo grote trouw en medelijden opleverde dat zij die met de dood lieten opvolgen), en zij er de oorzaak van was, met het enige woord dat haar uit haar domheid en toch zonder enige arglist inviel en schaadde, namelijk dat zij sprak dat het zeil zwart was, hetgeen toch niet waar was, begon zij allereerst te klagen met zulk een grote onstuimige klacht en schreeuwde zozeer innig klagelijk onder al het volk, dat iedereen met haar bewogen werd tot zulk een geween en geklaag, dat het onzegbaar is. En wie bij dit geklaag niet kon wenen of medelijden hebben, die heeft zeker naar waarheid een stalen of ijzeren hart. Ik heb ook nimmer gehoord, dat vanwege twee mensen zozeer gemeenlijk al het volk tot zulk een groot medelijden bewogen werd en zo innig met ganse trouw geklaagd heeft als toen geschiedde. Zij hielden er ook rekening mede, dat de koningin die nog in leven was, onder hun handen zou sterven. Zij begonnen haar te troosten zo goed als zij konden en voerden haar daarvandaan, opdat zij het gejammer bij het dode lichaam niet voor zich zag. Doch zij jammerde en klaagde zozeer in haar lichaam, dat het onmogelijk is voor een vrouw om zulk een strenge nood zonder de dood zo lang uit te houden. Zij regelde, dat men de lichamen allebei in een kostbare en prachtige zerk zou doen, en gaf daartoe een grote schat aan goud en zilver en alle rijkdom.

Hoe aan koning Mark de trieste mare verkondigd werd
en hij hen beiden aldus met zich mede naar huis voerde.

Niet lang daarna werden deze gebeurtenissen aan koning Mark in het Cornwallse land bericht, die daarvan buitenmate zeer schrok. Hij had ook niet een minder geklaag en innige droefenis om hen beiden, dan de koningin van Careches. Ook werd hem daarbij gezegd, hoe de liefde tussen hen beiden in oorsprong ontstaan was, door de kracht en werking van de onzalige drank, en dat zij elkander alzo moesten liefhebben. Toen de koning zulks hoorde, werd zijn geklaag wel tienvoudig meer dan daarvoor en hij sprak: "Dat is God ten hemel geklaagd, dat ik dat niet allang of dadelijk geweten heb. Ik had naar waarheid mijn liefste koningin Isolde gaarne in het geheim aan mijn neef[146] gelaten en hem met liefde behouden, opdat hij immer met mij en bij mij was geweest. Dat ik hem echter verdreven heb, moet mij immer berouwen. Ach, wee mij, dat ik hen beiden ooit gekend heb. O wee, beminde neef Tristan, hoe komt het, dat ge zo dom zijt geweest dat ge mij niet verteld hebt over de onzalige drank? O wee, mijn allerliefste vrouwe. O, mijn koningin, nu liet ik u beiden, gewillig en gaarne, land, lieden, mijn koninkrijk en al hetgeen ik heb, opdat gij gezond en in leven zoudt zijn, en wilde ik daarvoor al mijn levensdagen arm zijn en geen eigendom meer hebben." De koning gedroeg zich zo jammerlijk en klagelijk, dat ik er niet genoegzaam over kan vertellen. Hij rustte zich toe en voer zelf naar het dode lichaam over de zee. Toen hij daar kwam, werd de klacht voor de koning en ook voor de koningin van Careches wederom vernieuwd. Hij nam spoedig afscheid, nam deze twee dode lichamen en voerde ze met zich mede naar het land. Hij liet ze zeer eervol en ook met groot geklaag en gejammer samen in een graf leggen, dat kostelijk uitgehouwen was in een marmersteen. En zoals deze geschiedenis zegt, liet de koning op het dode lichaam van heer Tristan een wijnrank zetten en op het lichaam van vrouwe Isolde een rozenstok. Deze twee ranken groeiden tezamen, zodat men ze met niets van elkander kon scheiden. Men zegt echter, dat het geschiedde door de werking en kracht van de onzalige drank.

Zij het wat het is, het is thans allemaal volbracht, hoe de waarde, manhaftige held heer Tristan geboren, opgegroeid en opgevoed was en ook wat hij in zijn leven ooit bewerkstelligd heeft en hoe hij aan zijn einde is gekomen. Zo ook betreffende vrouwe Isolde, hoe zij door ware liefde en trouw haar leven om zijnentwille opgegeven heeft. Wees daarom, gij jonge mannen en vrouwen, opmerkzaam op uzelf, opdat wereldlijke liefde op u niet zozeer de overhand neemt, dat ge daarmede de lieve God vergeet en ge naar zulk een onbereide dood trekt. Neem waar, hoe deze liefde deze twee zelfs een snel en onbereid sterven heeft gebracht. Ook, dat na kleine en korte vreugde, zeer lang treuren en scherpe pijn volgen. Want zij zijn thans dood. God de Heer behoede hun beider ziel en helpe ons, dat wij zowel de gerechtigheid liefhebben, als welzijn genieten.

Over deze geschiedenis heeft allereerst de Meester van Brittannië geschreven en naderhand zijn boek geleend aan iemand, genaamd Eilhart van Oberg[147]. Die heeft het later in rijmen geschreven. Doch vanwege lieden die zulke berijmde boeken niet hoogachten, en ook sommigen die de rijmen feitelijk niet kunnen begrijpen, heb ik anoniem deze historie in deze vorm gebracht. Alwaar ik echter mij vergist heb, verzoek ik aan degenen die het lezen of kopiëren, het te verbeteren.

Gedrukt te Worms, door
Gregorius Hofman.

---

[146] "meinem ōhem". Let wel, Mark is Tristans oom.
[147] "von Oberet".